Ӧтвыв кодзув

2
ФЕВРАЛЬ
1981

СССР-са народнӧй артистка Г. П. Сидорова — КПСС XXVI съездвывса делегат.
Снимайтіс В. В е щ и ц к и й.

Тайо номерын

КПСС XXVI съезд кежлӧ

Владимир ТИМИН. Шӧр туй визь (кывбур) . 3

Леонид ЛЫТКИН. Съездса делегат . . . 4

Геннадий ЮШКОВ. Кысь ме тэнӧ корся? (повесть) 8

Серафим ПОПОВ. Пу лэбач (кывбур) . . . 37

Николай ЩУКИН. «Чайтлі век, мый радейта ме тулыс...». Вӧвъяс (кывбуръяс) . . . 39

Гижӧны томъяс

Александр ЛУЖИКОВ. Сэк сьӧлӧм вылын менам лӧнь (кывбуръяс). Эдуард ТИМУШЕВ. Пуяс шувгӧны (кывбур) 40

Публицистика

Александр ПЫСТИН. Карелияса вӧръясын . 41

Элеонора ПОПОВЦЕВА. Кык художник — кык киподтуй 47

Миян календарь

В. И. МАРТЫНОВ. Юргы, коми сьыланкыв! . 50

Амир МАХМУДОВ. Муса Джалиль — поэт-воин 52

Критика да библиография

Альберт ВАНЕЕВ. Россияса гижысьяслӧн витӧд съезд да миян могъяс 55

Чужан му, чужан кыв

А. Н. РАКИН. Морт вывтырлӧн юкӧнъяс да налӧн нимъяс 60

Серамбана гижӧдъяс

Вячеслав ТРЕТЬЯКОВ. Удал зонъяс (висьт) . 62

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННӦЙ ДА ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКӦЙ ЖУРНАЛ

ЛЭДЗӦ КОМИ АССР-са ПИСАТЕЛЬЯСЛӦН СОЮЗ

ПЕТӦ 1926 ВОСЯНЬ

2

ФЕВРАЛЬ

1981

СЫКТЫВКАР

СЕВЕРНАЯ ЗВЕЗДА

◆

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ
ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

◆

ОРГАН
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
КОМИ АССР

Главный редактор ***П. Шахов***

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

А. Ванеев, М. Игнатов, Н. Куратова, В. Попов, С. Попов, С. Раевский, И. Торопов *(зам. главного редактора),* ***Г. Юшков.***

Лыжи кузя мирса призёр, Олимпийскӧй чемпион Василий Рочев аслас семьякӧд, гӧтырыс Нина Рочева лыжи кузя мирса чемпионка да Олимпийскӧй ворсӧмъясын серебряной призёр.

Снимайтіс Ю. Осетров.

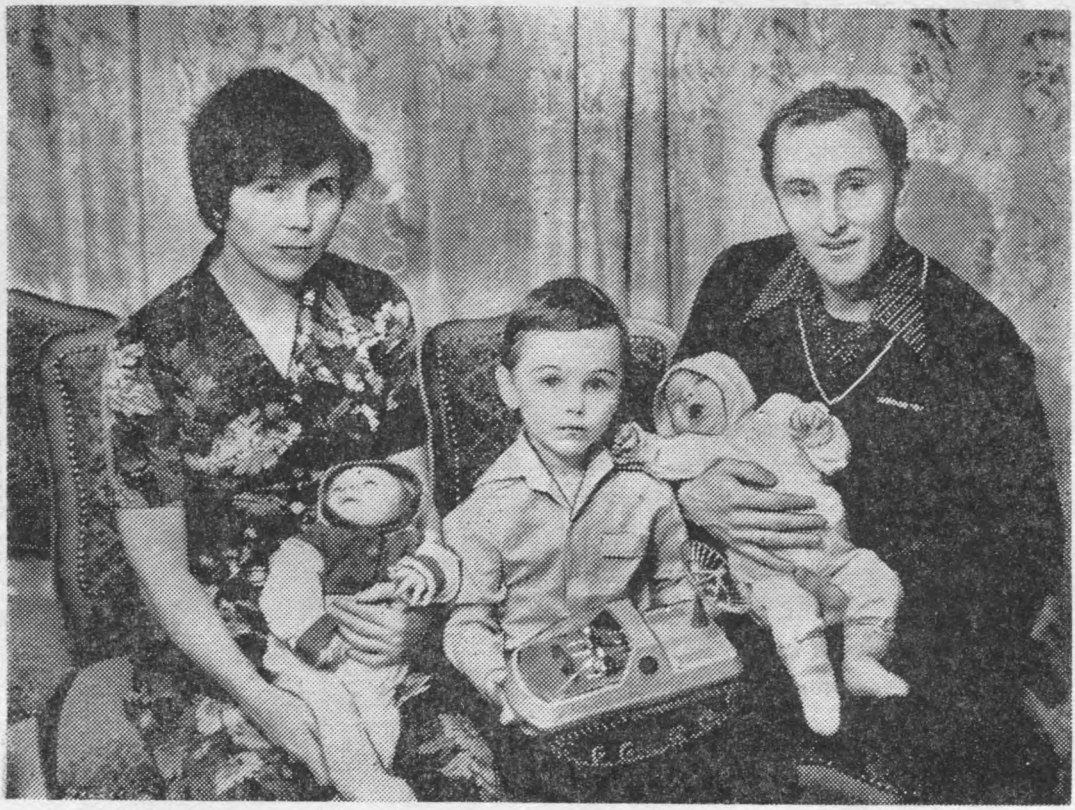

Владимир **ТИМИН**

ШӦР ТУЙ ВИЗЬ

Зэв кыпыд ӧні
Сиктын и быд карын.
Мем сьӧлӧм серти
Миян оланног —
Выль пятилетка
Заводитам бара
И водзӧ вылӧ босьтам
Уна мог.

Қызь квайтӧд съездлысь шуӧм
Вӧчны бура
Сӧветскӧй мортлӧн
Тырмас вын и сям.
«Сьӧд зарни», газ да из шом
Содтӧд сюрас,
Сибирӧс йитас океанкӧд
БАМ.

Выль оланінӧ
Вуджас уна семья,
Сад-ясли воссяс
Ӧти бӧрся мӧд.
И нимкодь меным,
Мый
Нечерноземье
Тшӧтш ёна содтас
Ассьыс сӧвман ӧд.

Мый партияным шуис —
Вӧчны колӧ.
Ӧд некод бурсӧ
Юр вылӧ оз кисьт.
Став мирын мир
И йӧзлӧн шуда олӧм —
КПСС-лӧн
Медся шӧр туй визь.

Леонид ЛЫТКИН

СЪЕЗДСА ДЕЛЕГАТ

Августа Васильевна пукаліс самолётлӧн зуркыд пуклӧс вылын да гусьӧникӧн, ас кежас нюмъяліс. А гӧгрӧс иллюминаторъяс сайын кывтісны рудов кымӧръяс, кодъясӧс югзьӧдіс вижовгӧрд тӧвся шонді, коді быттьӧ вӧтчис самолёт бӧрсяыс. А кӧнкӧ сэні, улын, тшем-сук кельыдлӧз вӧр сайын коли сылӧн сиктыс — Важгорт.

Августа Васильевна видзӧдліс ӧтарӧ-мӧдарӧ. Орччӧн пукалысьяс синнысӧ эз вештывны ӧшиньяс дорысь — вылісянь ӧд век кӧсйыссьӧ сывйыштны видзӧдласӧн ставсӧ, мый воссьӧ тэ водзын. Да кор нӧшта сэні, уліас, кывтӧ чужан му, кӧні колис став олӧмыд тэнад...

Лэбӧ Августа Васильевна Долгина, Удораса ань, Сыктывкарӧ, областнӧй партийнӧй конференция вылӧ, шызьӧма и долыд сійӧ, быдтор йывсьыс пӧся думайтсьӧ — бӧрӧ кольӧмаыс йылысь и водзӧ лоанаыс йылысь...

Медбӧръяысь мыччысьліс сиктыс ыджыд вуджӧрӧн, кӧні вӧр дорсянь заводитчӧ налӧн уличныс. Быд асыв Долгина мунӧ тайӧ важысянь тальӧм туйӧдыс. И пыр ӧтиланьӧ. Фермалань. Сынӧдас сэки кылыштӧ тшын дук, а овлӧ и пӧжалӧм няньӧн ӧвтыштӧ.

Августа Васильевна бура помнитӧ сійӧ шондіа лунсӧ. Кӧть колис комын во, а ставыс быттьӧ син водзас...

Луннас класснаыс садитісны школа йӧрын пуяс. Долыд вӧлі. Велӧдчӧм помасис, регыд Августалы ковмас эновтны ассьыс Тойма сиктсӧ — воис бумага Сыктывкарса педучилищесянь, корӧны экзаменъяс вылӧ. Ныв асьсӧ студенткаӧн нин лыддис, мӧвпыс лоны учительницаӧн збыльмыны кутіс. Но оз тай ставыс овлы сідзи, кыдзи думыштан. Мӧд ног бергӧдчис олӧмыс и Августалӧн. Сьӧкыд висьӧм пӧрӧдіс кок йывсьыс мамсӧ. Ныв садьсӧ эз тӧд, котраліс сы бӧрся, но личмӧмыс эз ло.

Сёрӧн арнас нин, кор быттьӧ чуймӧмӧн кынмис муыс, а веж йиӧн кутӧм ю вылын пуркӧшитіс лым, Августа Долгина локтіс сӧт картаӧ. Стӧч сійӧ картаас, кӧні лысьтысис сылӧн мамыс. Сылысь жӧ и мӧсъяссӧ босьтіс.

И код тӧдас, гашкӧ, нэм чӧжыс лоис пессьыны сьӧлӧмнас, нэм чӧжыс кӧритны олӧмсӧ, эз кӧ орччӧн лӧсяв сьӧлӧм сетысь морт. Тайӧ вӧлі Наста тьӧт. Сиктын сійӧс быдӧн тӧдіс. Но некод эз тӧд олӧма нывбабалысь сьӧлӧмсӧ. Эз тӧд, мый сэні вӧлі дзебӧма. Наста тьӧт кужис небзьӧдны сьӧлӧмсӧ и том нывлысь. Тайӧ прӧстӧй нывбабаыс, коді аслас чорзьӧм чуньясӧн эз куж весиг кырымасьны, кужис да сяммис нэриник на мортӧс чуйдӧдны ыджыд туй вылӧ.

Наста тьӧт отсӧгӧн дас квайт арӧса нив кутіс велӧдчыны уджавны. И велаліс. Велаліс ӧдйӧ сы вӧсна, мый, гашкӧ, подулыс вӧлі бур. Ӧд налӧн рӧдын ставыс вӧлі уджач йӧз.

Важ моз кельыдлӧз енэжыс Важгорт весьтын, Мезеньӧ нуӧ ассьыс васӧ Вашка, сэтшӧм жӧ мича на орчча вӧрыс. Быттьӧ нинӧм эз вежсьы. А видзӧдлыны кӧ сюсьджыка? Он, он тӧд ӧнія Важгорттӧ. Дзик мӧдӧн лоины йӧзыс. Вӧліны сэтшӧм вояс, кор кажитчис, мый пикӧ воӧмсьыс петан туйыс абу нин, кӧть ныр вылад усь. Но тайӧ воясыс и вӧчисны йӧзсӧ винёвӧн...

Олісны. И бара няньӧн гыалісны паськыд муяс, сьӧкыд шептӧн копрасисны. А сэні, сикт помын, кыліс черӧн камгӧм шы. Йӧзыс аслыныс стрӧитісны, лэптісны унатор колхозлы. Йӧзыскӧд пыр орччӧн вӧлі и сійӧ, Августа Васильевна Долгина. Ковмыліс сылы вуджны и полеводческӧй бригадаӧ, веськӧдлыны сійӧн, сэсся бӧр локны фермаӧ, но кӧні кӧть эз вӧв, пыр муніс мукӧдысь неуна водзын. И пыр ковмис неуна ныръщикавны. Ӧні Августа Васильевна морӧс вылын кык орден, медальяс, вӧлі сійӧ Коми АССР Верховнӧй Сӧветса депутатӧн, и со коймӧд пӧрйӧ нин — партия обкомса член. Позьӧ шуны, государственнӧй морт. Но кыдзи помнитӧ асьсӧ Долгина, эз вӧв сэтшӧм лун, кор эськӧ сьӧлӧмыс вӧлі сылӧн местаын, кор эз ковмы мыйыськӧ майшасьны. Ӧні Августа Васильевналӧн главнӧй могыс — мед эськӧ фермаын бӧлі ставыс лючки-ладнӧ, мед йӧлыс кутчысис мӧсъяслӧн. А ӧд тшӧкыда на овлӧ, кор лун помнас кӧть гортад эн мун. Видзӧдан да аслад уджыд и гартовтӧма. А мукӧдыслӧн? Августа Васильевналӧн лысьтысьӧм кузя результатъясыс отделение кузя медся бурӧсь. А мукӧдыс сыысь кольчӧны. Мыйын помкаыс? Гашкӧ, сідзи жӧ, кыдзи и сёе во сайын, йӧзыс оз ӧтмоза уджавны, киясыс абу ӧткодьӧсь?

— Быд ногыс овлӧ,— вочавидзис та вылӧ Августа Васильевна.— Мукӧд дырйиыс аддзан, мый мортыс и зільӧ, а йӧлыс абу. Мый сэсся думыштан? Коді тані мыжа? Первой видзӧдлан да быттьӧ абу миян сайын делӧыс. Ӧд мӧсъясыдлы колӧ и бур кӧрым, и бур дӧзьӧр. А тайӧ оз век овлывлы. Со мукӧдъяс сэсся и эновтчӧны.

А мӧд боксянь видзӧдлан да он вермы не сӧгласитчыны, стӧча шуӧма — мӧслӧн йӧлыс лысьтысьысьлӧн киын. Ӧтчыд вайисны холмогорскӧй пӧрӧдаа ялавичьясӧс. Августа Васильевна пӧшти джынвыйӧ вежис ассьыс группасӧ. Дерт, позьӧ вӧлі ялавичьяссӧ и мукӧд дояркаяслы сетны. Но Долгина шуис, медым унджыкыс вӧлі сы киын, кӧть и тӧдіс, мый во помын сылӧн лысьтӧмыс лоӧ ёна этшаджык мукӧд дорысь. Но кӧсйысис кодсюрӧлысь, кыдз шуасны, вомсӧ тупкыны. Ӧд ас пельӧдзыс кывсьыліс сёрни-вӧйпсьӧмыс — быттьӧкӧ Долгиналӧн мӧсъясыс мукӧд серти бурджыкӧсь, кӧрымсӧ торйӧдӧны сылы унджык. Кӧть ставыс тайӧ вӧлі сёрни, но сьӧлӧм вылын вӧлі лӧсьыдтӧм. Ӧд мый эн шу, а ставыс сы сайын, кыдзи тэ мӧсъясыскӧд бергӧдчан. Эз ӧд ӧтчыдысь вӧвлы, кор Августа Васильевна аслас группаса мӧсъяслы абутӧм дырйи вайлывліс турунсӧ гортсьыс. Мукӧдысь водзджык волывліс фермаӧ и медся бӧръяӧн мунліс сэтысь. Но ставсӧ тайӧс кывъясӧн он висьтав. Колӧ делӧ вылын петкӧдлыны. Со и шуис Августа Васильевна босьтны ас киас ялавичьясӧс.

А сьӧкыд вӧлі воыс. Кӧрым эз тырмы. Лысьтысь мӧсъяслы сетіс концентратъяс, а сійӧс ордйӧдісны. Ялавичьяслы рацион серти концентратъяссӧ оз сетны. И код тӧдас, кутшӧм эськӧ во помыс лои, эз кӧ петкӧдлы асьсӧ Августа Васильевна ещӧ ӧти боксянь. Удораса ягъясын зэв уна еджыд нитш. Дерт, бур кӧрыма воӧ кӧ, сы вылӧ некод оз видзӧдлы, но лясниыд кӧ тыртӧм, еджыд нитшыд ёна мездас. Мӧсъяс сійӧс сёйӧны силосысь оз омӧльджыка, Августа Васильевна лун-лун вошлывліс ягын, мый вермис заптысис. Ышӧдіс и мукӧдъясӧс. И со нин тыдовтчисны юръяс. Бӧрынджык дояркаяс ваялісны найӧс фермаӧ, дасьтісны кыдзи колӧ, и скӧтлы кӧрымыс тырмис сёр тулысӧдз.

Сэки унаӧн мӧд синъясӧн кутісны видзӧдны Августа Васильевна вылӧ, гӧгӧрвоисны, кутшӧм донӧн шедӧ сылы уна йӧлыс. Долгиналысь примерсӧ босьтісны и мукӧд лысьтысьысьяс, а медся олӧмаыс на пиысь — Мария Алексеевна Сухоева став йӧз дырйиыс краснӧй уголокын шуис:

— Не кӧ тэ, Августа Васильевна, код тӧдас, дыр-ӧ на ковмис эськӧ ӧти местаас тальсьыны. А ӧні со водзлань петім. Аттьӧ тэныд.

Кольӧм во заводитчигӧн дояркаяс бара чукӧртчылісны краснӧй

уголокӧ. Колӧ вӧлі индыны пятилеткалӧн медбӧръя во вылӧ лысьтысян визь. Ӧтияс шуисны, мый кольӧм вося дорысь унджыкыс оз ло, мӧд ногӧн кӧ, 2650 килограммӧн быд мӧс вылӧ кӧ воас и. Мӧдъяс чӧв олісны, виччысисны, мый висьталас Долгина. Августа Васильевна эз тэрмась, тӧдіс, мый кодсюрӧ сыкӧд оз сӧгласитчыны, вензьыны кутасны. Сідзкӧ, колӧ водзвыв аддзыны сэтшӧм подув, медым эськӧ эскӧдны йӧзсӧ и мед эз лыддьыны сійӧс ыкпаш мортӧн.

И со парткомса секретарь Леонид Константинович Долгин корӧ нин пызан дорӧ Августа Васильевнаӧс. Но мый висьталан? Куим во дорвыв сійӧ воӧдчыліс куим сюрс сайӧдз. Дерт, став фермалы тайӧ лыдпасыс абу вын серти, но позьӧ босьтны кӧть шуам 2800—2900 килограммӧн мӧс вылӧ. Тайӧ лыдпассӧ и казьтыштіс сійӧ, кор сетісны сылы кыв. Краснӧй уголокын чӧв лои. Некод эз кӧсйы сёрнитны. Сэки бара шыасис Августа Васильевна:

— Муфтюгасаяс кӧсйысьӧмаӧсь лысьтыны быд мӧслысь 3500 килограммӧн, а ми ӧмӧй омӧльджыкӧсь на дорысь? Али вынным оз тырмы?

Тайӧ кывъясыс, буракӧ, вӧрзьӧдісны краснӧй уголокын пукалысьясӧс. Шыасис Мария Тимакова, Сухоевалӧн нылыс.

Фермаӧ сійӧ локтіс неважӧн на, мыйкӧ во гӧгӧр на и уджалӧ, но мамыс кодь жӧ инас ӧшйытӧм, зэв чож.

— Муфтюгасаясыд, кӧсъясны кӧ, и нёль сюрсӧдз воӧдчасны. Налӧн гожся пӧскӧтинаясыс мый сулалӧны,— лӧгысь моз, тіралан гӧлӧсӧн, ӧти лолыштӧмӧн сярӧбтіс том ныв.— А миянлы ӧд лыа вылын лоӧ йирӧдчыны, мый сэсся виччысьнысӧ?

А сэсся, буракӧ, ярлуныс быри, зэв лӧня помаліс:

— Августа Васильевнаысь ме ог жӧ кӧсйы кольччыны, лолӧс пукта, а куим сюрсӧдз воӧдча.

Вежӧсын серӧктісны. Зэв нин сьӧлӧмсяньыс артмис том нылыдлӧн да.

Унаысь на та бӧрын венӧ волісны ас костаныс лысьтысьысьяс, унаысь сюрлі насянь и управляющӧй Владимир Константинович Юдинлы и животноводствоса бригадир Елена Александровна Сазоновалы — то ӧтитор абу, то мӧдтор колӧ, но ясыда кутіс тыдавны — чужис делӧ вӧсна, фермалӧн удж вӧсна ӧтувъя тӧждлун. Таысь нимкодь вӧлі, дерт, и отделениеса да совхозса веськӧдлысьяслы, нимкодь вӧлі и Августа Васильевналы. Ёна любӧ, кор фермаӧ локтан аслад гортӧ моз, кӧні ӧта-мӧдыдкӧд не сӧмын лолыд лӧсялӧ, а мӧвпалан ӧтмоза.

Ордйысьны чукӧстісны важгортсаясӧс эз муфтюгасаяс, а Чупровоса лысьтысьысьяс, кодъяскӧд ӧтмоза моз мунісны. И колян тӧв кутшӧмкӧ лунӧ сэсянь звӧнитісны: виччысям пӧ гӧститны. Ветлісны Чупровоӧ, Августа Васильевналы сьӧлӧм вылас воис сэтчӧс пӧрадокыс. Кӧть ӧні эз нин позь элясьны и ас ферма вылӧ. Но бура тыдаліс, мый чупровосаяс ышӧдчӧмаӧсь ыджыдтор вылӧ. Да и йӧвлӧн качество кузяыс эз чотны, унджыксӧ первой сортӧн мӧдӧдӧны. А важгортсаяслы зэлӧдчыштны на коліс та боксянь.

Кӧрым тӧв кежлӧ чукӧрмис колана мында, сідзкӧ, ставыс сы сайын, кыдзи вердчыны кутан, кутшӧм дозьӧр лоӧ. Тшӧкыдджыка кутіс волывлыны фермаӧ совхозса главнӧй зоотехник Альбина Дмитриевна Петрова. Эз сы могысь, медым йӧзӧс чиршӧдлыны. Видзӧдіс ёнджыкасӧ кӧрым лӧсьӧдӧм бӧрся. Отсасис сылы и Долгина. Ӧти ног кӧ, абу, дерт, сылӧн тайӧ тӧждлуныс, вермасны шуны йӧз делӧӧ пӧ ныртӧ сюян. Но фермаын велалісны нин Августа Васильевналӧн татшӧм водзмӧстчӧмас, тӧдісны — оз мода вылас майшась, зільӧ, медым эз вӧв ыджыд коластыс лысьтысьысьяс пӧвстын, мед ӧткодьджык вӧліны результатъясыс.

Гожся пӧскӧтинаяс вылӧ — Вашка ю сайӧ — петісны ас кадӧ и йӧв чинтытӧг. Воддза вонас кӧ гожӧм заводитчигкежлас мӧсъяс ӧдва кокъяснысӧ кыскалісны — сэтшӧм омӧльӧсь вӧліны, то ӧні налӧн гӧныс ве-

сиг лӧсталыштіс, тӧдчис, майбыр, тӧвся тӧждысьӧмыд. Сідзкӧ, эз весьшӧрӧ ло Августа Васильевналӧн водзмӧстчӧмыс: и яла юръясыд, и турунтӧ пуӧм-пӧжӧмыд.

Кӧть тӧвнас Маша Тимакова и элясис пӧскӧтинаяс вылад, омӧльтіс найӧс, но тӧлкӧн кӧ котыртны йирӧдчӧмсӧ, позьӧ, вӧлӧм, йӧвтӧ содтыны. Не сӧмын Августа Васильевналӧн, а быд группаын бидонъясыд тырны кутісны. Муköд ӧвадтӧмджык лунъясӧ ферма пасьта йӧв лысьтӧмыс ӧти мӧс вылӧ кайліс шӧркодя 12—14 килограммӧдз. А Долгиналӧн — пуд сайӧ. Аръявылыс нин, кор артыштісны ставсӧ, мый лои лысьтӧма гожӧмнас, тыдовтчис, мый Важгортса фермалӧн лоис медся уна. Совхозын сійӧ петіс первой местаӧ. Первой местаын лои и Августа Васильевна Долгина. Кадысь водз сійӧ тыртіс и ассьыс вося заданиесӧ: сентябрь пом кежлӧ нин воӧдчис 2780 килограммӧдз.

Сентябрь помын жӧ татчӧс отделение воӧдчис йӧв лысьтӧм кузя вит вося планӧдз. Тайӧ вӧлі, дерт, зэв ыджыд вермӧм. И оз ло уна шуӧма: эм тані пайыс и партия обкомса член, машинаӧн лысьтысьысь оператор Августа Васильевна Долгиналӧн.

Тӧдӧны сылӧн киподтуй йылысь совхозын и районын, тӧдӧны, мый сійӧ не сӧмын ачыс кужӧ уджавны, а сяммӧ и муköдӧс ышӧдны. И эз этшаысь кыптыв сёрни сы йылысь, медым индыны водзмӧстчысь чож нывбабаӧс скӧт дорын уджалысьяслӧн бригадирӧн. Сёрнитлісны и аскӧдыс. Долгина эз босьтчы. Вермасны юавны: мыйла? Ӧд сылӧн збыльысь унджык опытыс, унджык киас гаддьыс, сиктын зэв пыдди пуктана морт. А со тай эз босьтчы. Шуны кӧ, мый абу сьӧлӧм сертиыс бригадиралӧмыс, сідзкӧ, дзебны збыльторсӧ. Августа Васильевналӧн эм та вылӧ нырисыс. Вермӧ йӧз дорӧ сибӧдчыны, путьмӧ и нарадитны, кор колӧ. Оз норась, лоӧ кӧ муköд дырйиыс йӧзлысь тӧждлунсӧ ас вылӧ босьтны. Абу кедзовтӧма та боксянь енмыс. Но сылӧн киясыс, кодъяс велалӧмаӧсь нин мӧс вӧра дорӧ, оз вермыны овны на дорӧ инмӧдчывтӧг. Тыдалӧ, тані и тӧдчӧ нывбабалӧн характерыс, коді сӧвмис уна воясӧн: не бокысянь видзӧдны олӧм вылас, а ас киясӧн вӧчны тайӧ олӧмсӧ. Гашкӧ, гораджыка шуӧма, но мӧд ног некыдз он висьтав.

А сэсся вӧліны Коми областнӧй партийнӧй конференциялӧн шызьӧдана лунъяс. Сэні лоис — кыдзи чайтсьӧ Августа Васильевналы — дзик нин виччысьтӧмтор: сійӧс, Важгортса аньӧс, мӧс лысьтысьӧс, бӧрйисны Сӧветскӧй Союзса Коммунистическӧй партиялӧн XXVI съезд вылӧ делегатӧн.

Геннадий ЮШКОВ

Кысь ме тэнӧ корся?

Повесть

1

Сейсмостанциялӧн балокыс — трактор додь вылӧ вӧчӧм пӧвъя чомӥыс — сулаліс нюр шӧрланьын, выльӧн чужӧм эзысь тӧлысь улын, и та вӧсна видзӧдсис пужъялӧмаӧн.

А сідзсӧ войыс эз вӧв ыркыд, керч турунлӧн да кисьмӧм нин, рокӧсмӧм мырпомлӧн сораса кӧрыс гыаліс нюрвывса сынӧдас, тӧдана да сибыда ыльӧбтыліс Латкинлы нырас.

Ӧтка-ӧтка номъяс ньӧти шытӧг ляскысьлісны сылы бан бокъясас, но зэв нин гежӧдыс курччасис, и ковмыліс на понда кималасьны, а мукӧдыс асьныс бӧр гылавлісны вежыня вомӧн пӧльыштӧмысь.

Сувтовкерліс кӧ Латкин, сэк бырлі сэсся номӥыс, выльыс некысь нин эз волы: тыдалӧ, кок увсьыс вӧрзьӧдӧмыс нин и дӧзмӧдчыліс сылы водзӧс.

Нинӧм эз зутшӧд Латкинлысь сьӧлӧмсӧ, содтӧд гажъяліс на сійӧ, и позис на, дышиника восьлаліг, долыдасьыштны ӧтнаслы вичмӧм ывла лӧньнас, но босьтіс да сетчис йӧйталысь синъясыслы, пыдди пуктіс налы вержитчӧмсӧ.

Муткыра кузьмӧс вутшъяс разіпель кыпалісны нюр вылас, и насянь нин быдмисны урӧс ниа пуяс, пӧлыня дженьыдик пучераӧсь да гежӧдик таса вожъяӧсь. Видзӧдан да, шойна и эм быттьӧкӧ водзвылад, а балокыс быттьӧкӧ часовня сэні и ыштӧ креста на сигӧрас антенна пондаыс.

Шуштӧм пыраліс таысь Латкинлы, улис кӧдзыдӧн визмунлі мышкуӧдыс. А сэсся и мӧвпыд сэтчӧ воис, мый эз на бур водзын, тӧдӧмысь, тадзсӧ сылы вержитчы. И кӧть эськӧ эз кыв ас сайсьыс торъя мыж, кодкӧ вылӧ нинӧм абуысь лёкалӧм, шуам, но сьӧлӧмыс помӧдз эз нин такав.

Мышкыртчӧма, чеган выйӧдз кусыньтлӧм поноль кодь тіркъялысь, локтіс сійӧ балокӧ да кӧрт пачӧ би эз чуткыв, мед чай пузьӧдлыны, ни сись эз ӧзтыв пызан вывсьыс, пӧрӧдчис-пуксис аслас нар вылӧ, лёк ногӧн пӧрччысис да сюйсис узьлан мешӧкӧ.

Велӧдӧма нин вӧлі Латкинлӧн асьсӧ ӧдйӧ унмовсьӧдны: личӧдас ки и кок, плавгӧдчас ва вылӧ моз да оз и тӧдлы сывкмунас. Коркӧ гӧтырыскӧд та понда буретш зыкӧ волісны. Дыр кодь эз вод гӧтырыс, ваннаын, кылӧ, польскӧдчис да мый да, а сэсся дзумгысис сы дінӧ эшкын улас да, тӧдӧмысь, пондӧм и виччысис. А Латкин сӧмын ымӧстыштіс чӧскыда.

— Мый нӧ, узян нин?— юаліс гӧтырыс.

— Ог.

— А мый нӧ эськӧ-й?

— Менам личӧдчӧма нин,— нурбыльтіс Латкин.

Дерт, резьдіс та бӧрын гӧтырыс. Нӧшта нин сы понда тшӧтш, мый

некод на сэк эз вӧв налӧн и вичысьнысӧ на эз ков.

А ӧні эськӧ и нинӧмысь быттьӧкӧ нюкрасьнысӧ, и велалӧм вылысь лӧсьыда нин личӧдчис Латкин, да кӧнкӧ ылын на унмыс лэбаліс.

Пемыд нисьӧ рӧмыдыс балок пытшкын быттьӧкӧ востымасис, вижӧдліс Латкинлӧн читкыра синъяс весьтас, и сэки кодлӧнкӧ ловъя чужӧмыс ясыда петкӧдчыліс. Медводз Кузовкин, вездеходӧн веськӧдлысь, мисьтӧма жермунліс сылы: мынтӧдчыны пӧ эськӧ кӧсъян меысь, да видзӧдлам на. Сэсся Тамара, кӧса * лэдзалысь, югдыліс, курзьӧм ныр-вома, ме пӧ ас вылад ыштылі, а тэ пӧ Рогачев сайӧ менӧ тувъялін.

Нӧшта на кымынкӧ чужӧм-пертас аддзыліс Латкин, но найӧ эз вӧвны сы вылӧ элясянаӧсь: ни кӧр видзысь Аким Ваньлӧн, ни Раска сиктысь Филипповлӧн, ни мукӧдыслӧн.

Лигыша ышловзис та бӧрын Латкин да кальӧг вомӧн и вошйӧдчис узьӧм улӧ. Сӧмын тай бара на матӧ эз инась, гӧтырыс сэтчӧ уськӧдчис сы водзӧ, нюмсермунӧма видзӧдлысӧ, а ӧтар вом пельӧснас мыйлакӧ ыджыдджыка, ыштӧ тешитчӧ сы вылын, мый пӧ ытшкин, сійӧс и куртін, мустӧмӧй.

Пескыльтчис таысь Латкин да бауӧн петіс узьлан мешӧксьыс. Кывзысьтӧм киясӧн ӧзтіс сись, а сэсся сійӧ жӧ истӧг тувнас чуткис кӧрт пачӧ би, дась нин вӧлі кос пескыс да сюмӧд чикыль.

2

Тайӧ сейсмопартияас и веськаліс Латкин, кор помаліс Ухтаысь индустриальнӧй институтсӧ. Кык во нин сэсянь колис, коймӧд вылӧ петіс. Шуны кӧ, уджыс ни йӧзыс эз нин вӧвны тӧдтӧмӧн, ёна нин лои «чиганалӧма».

Мамыс тадзи нимтіс Латкинлысь ветлӧдлана уджсӧ, висьтасис сылы да, воддзаысьсӧ кор отпускас воліс. Майыштчыліс весиг сэки мамыс, гӧтрасьнытӧ пӧ тадзтӧ он слӧймыв. Но кольӧм во гӧтырӧн нин петаліс Латкин гортас, Эжва дорса чужан сиктас.

А таво гожӧм и тыр семьяӧн нин вӧлі лӧсьӧдчӧ волыны, мӧс вӧра йӧв вылӧ писӧ вайӧдлыны: нӧбасис гӧтырыс, да пиӧс и виччысис, дерт.

Қызвын уджыс сейсморазведкалӧн тӧвнас, сы вӧсна мый гожӧм-над он быдлаӧ сибав, а колӧ ветлӧдлыны веськыда, профиль серти. Сійӧн и арталіс Латкин, мый гожӧм кежлас бара на мынлас.

Таысь содтӧд тӧждыс сылӧн эз и вӧв: гӧтыра, гӧтырыс лючки нӧбасьӧ и асланыслӧн нин квартира Ухтаын, ичӧтик эськӧ, ӧти вежӧса, да век нин асланыслӧн, и сэтчӧ жӧ став коланаторнас. Мойвиис на, позьӧ шуны, Латкинлы квартиранас. Ӧти-кӧ, выль ыджыд керка «Геофизика» трестыслы буретш эштӧдісны, а мӧд-кӧ, эз жӧ ӧтдортны сійӧс, кыдзи гӧтыра том специалистӧс да нӧшта вӧр-ваын ветлысьӧс.

Ӧти кывйӧн кӧ, тыр-бурӧс вичысис Латкин гожӧмсӧ. Но май помын нин тӧдлытӧг чукӧртісны актив, и сёрниыс сэні сӧмын сы йылысь и муніс, кутшӧма кольччӧ «Геофизика» трестыс талунъя могъяссьыс, падмӧдӧ Қоми республика войвылысь да Ненецкӧй округысь нефть-газ корсьӧмсӧ.

Қык вежоныс эз на коль та бӧрын, а сейсмопартияыс, став йӧзнас и техниканас, вӧлі нин тундра пыдіын, Яндо шор дорын, кытчӧ катісны баржаясӧн ытва быгъя на Қолва ю кузя. Маршрутсӧ сетісны тӧвся кузяӧс, Печоралӧн ыджыд чукыльын пукалысь Раска сиктсайса нюрӧдз, матӧ квайтсё километр веськыда лунвылӧсӧ. А каднас, мӧдарӧ, дзескӧдісны: августын нин мед вӧлі помалӧма маршрутсӧ.

Торъя полӧм Латкинлы нинӧмысь эз пыравлы, ичӧтсяньыс сійӧс гортас быдлаӧ новлӧдлісны, и мыйкӧ вӧчӧм водзвылын батьыс моз сӧмын кызӧктывліс, а сэсся доддясьліс, кыдз шуасны, да эштытӧдзыс эз нин лэдзасьлы.

Эз шӧйӧвош Латкин и сыысь,

* К ӧ с а — уна канала кабель.

мый буретш налысь сейсмопартиясö индісны тайö маршрутас, а асьсö сійöс пуктісны начальникöн. Таödз сійö старшöй инженерöн на ветліс, и кöть вичмыліс жö быдсяма пöлöс уджыс, но медсясö ассьыс станциясö и тödіс: медтыкö уджаліс аппаратураыс да взрыв гижömыс лючки артмис.

Воддза начальниксö Омелинöс босьтісны «Сыктывкар» пароход вылö, дзоньнас сейсморазведочнöй экспедицияыслöн гожся базаö. «Сыктывкарыс» пондас сулавны Печора вылын, Раска сиктысь катыдын, да кутны йитöд пыр вешъялысь партияясыскöд, волыны налы отсöг вылö ли велödлыны вертолёт. Сэні жö, пароход вылас, нырвывса ыджыд каютаас, лоö и камералкаыс.*

Омелинысköд Латкин, воис сы дінö арнас институт бöрас да, регыдöн и лöсяліс, медводдза лунсяньыс, гашкö. Пачыс вöлі оз ломзьы Омелиныслöн, кöсйö чай шонтыштны да, чискö муысь чукöртöм уль лöп-ёгыс; сэтчö жö и вевся вöлі сійöс пукталöма, кост абу кольöма биыслы ветлыны, та вöсна и оз ыпнит öзтылöм сюмödыс, сömын чукрасьö да трундитö.

Тешкодь лои Латкинлы татшöм коньöрасьömсьыс, петаліс ывлаö да ратшкис-чегъяліс улыс кос увъяссö матігöгöрса коз пуяслысь, моздор тырыс пыртіс балокö.

— Вай ме,— шуис Омелинлы, и сійö дözмытöг вешйис пач дінысь, видзödан сувтіс джодж шöрö.

А чай бöрас Латкин черöн да пилаöн нин петіс, пöрödіс неылысь косьмöм коз да тырыс мича пес вöчис, тэчнысö весиг некытчö лои ставсö. Ковмис кузь сёр нюжödны балок мышкас, лэбулас, да сэтчö ваявны: кольны зэр улö ли сісьмыны эновтны татшöм мича пессö жаль жö вöлі.

И рытнас, сійö жö луннас, нöшта öтиторйысь мездіс Латкин Омелинöс. Лöнис ывлаыс, да позис лыйсьыны **, а движокыс, коді сетіс сейсмостанцияыслы токсö, некыдз эз босьтчы, эргыштчывліс лёкысь да бöр нюс-несмунлі. Восьтісны капотсö, видзödлісны двигатель вылас, а сэні кенясьöма нин кулöм номйыс, карбюраторас весиг кутшömкö ногöн веськалömаöсь.

Номъясыдлы, налы мый, кытысь кылöны шоныдтö, сэтчö и сюйсьöны, но вермис жö Омелиныс идöраджыкöн лоны, корсюрö кöть восьтывлыны капотсö, а не сömын локны да скöрысь талявны стартер вылас. Гиляліс эськö Латкинлöн кывйыс шуны сылы та йылысь, да вежавидзис на, чöла ноксис бензинö кötödлöм носöвикнас, кодöс перйис ветьöк туйö.

Ывлаыс эз дыр лöняв, пемдандорыс бара төвзис, но весалöм бöрад пыр и босьтчис движокыс, да удитісны лыйсьынысö.

— Лагерын шы ни төв!— медводз кайтіс Омелин киас кутан микрофонö, и динамикöн ыдждödöм гöлöсыс сылöн шызьödліс вöр-васö.

Йöзыс и техникаыс сулалісны торйöн, ылынкодь пожöма дзибйын, но код тödас, гашкö, кодкö ветлödлö сэн трактороён, а сейсмоприёмникъясыс, кодъясöс сюялöма профиль кузяла станциясянь öтарö-мödарö, сюся кыйöны муыслысь быд вöрзьыштлöм, и Омелинлöн тайö ölödömыс инмис сэтчö на, асланыс лагерö.

— Шы — ни — төв! — коставлömöн нин казьтыліс Омелин да юалана видзödліс Латкин вылö, коді пукаліс аппаратура дорын.

— Менам лючки,— вочавидзис Латкин.

Сэки Омелин йитчис взрывпунктköд, тшöктіс Рогачевлы, взрывникыслы, лоны дасьöн.

— Гögörвои тіянöс, гögörвои!— долыда, кылö, висьтасис Рогачевыс.— Ме дась.

— Сета команда: би!

Некутшöм гыпкöм, дерт, эз кывлы квайтымын километр сайсьыд, кöть и тонна матö лои сыркнитöма тротилсö. Сömын станциялöн контрольнöй блок вылас дженьыдик сувтса гörд би визьясыс яра öд-

---

* Камералка — köні медвойдöр видлалöны шедödöм материалъяссö.

** Лыйсьыны — вöчны взрыв.

дзисны йӧктыны да вурсян машина улысь моз петіс ки пыдӧс пасьта магнитнӧй лентаыс.

Идраліс сійӧс Омелин, а Латкин сэк кості кусӧдіс станциясӧ да кӧсйис ывлаӧ петавны, медым и движоксӧ кусӧдны, но Омелин пыр и косӧдіс:

— Энлы тэ, крестьянин, югыд бинас пукыштам.

Парскис, дерт, Латкинлы вичысьтӧма тадзи нимтӧмыд, зэлыда чӧв усьлі ӧдзӧс дорас да букыша сэсся и видзӧдліс Омелин вылӧ, а сійӧ волькалӧм чужӧма нин вӧлі, пызан корсис бара чай юны.

Вот татшӧм сяма ниртчӧмыс и вӧвлі ӧтлаын уджалігчӧжыс, а зурасьлӧмӧдз некор эз волыны. Латкин эз виччысьлы кесйӧдӧм ни чуйдӧм, а тайӧ, дерт, сьӧлӧм вылас пуксис Омелинлы, коді дӧзмӧма нин вӧлі сейсмопартиянас дыр веськӧдлӧмысь да лача кутіс вылынаджык удж вылӧ, кӧні оз нин ков сылы помся кыскасьны.

Ёртӧ-ӧ нин пуктіс сэсся Латкинӧс, али сідзи на, гусьӧн шогалӧмсьыс, воссис кывйыс Омелинлӧн, но ӧтчыд сійӧ гажа юрӧн лёкаліс гӧтыр вылас, понъясян кывйӧн весиг нимтіс, а бӧръя помыс ӧлӧдіс Латкинӧс, мед оз на тэрмась гӧтрасьӧмнас, а то веськалас кутшӧмкӧ кокни руа да олӧмтӧ пузувтас. Латкин, дерт, довкнитіс юрнас и жалитіс думсьыс Омелинӧс, а ӧлӧдӧмсӧ сылысь матӧ эз на пукты.

Вочасӧн Омелин кызвын тӧждсӧ Латкин вылӧ вожӧдіс, «кӧса» нюжӧдны весиг дугдіс петавлыны, но трактористъяскӧд ачыс на пиньсӧ кесліс, унджык судтаа матьӧн на вувзьысьліс на вылӧ. Мӧд пӧрйӧ сӧмын наköд жӧ сэсся и сысъявліс курыд дозтӧ, довъялан кодӧн волывліс балокас.

Олӧма нин йӧз, война вылӧ весьkавлӧмъяс, вӧліны трактористъясыс, и позтӧм кӧкъяс ставныс. Джаджъя морӧсаӧсь овлӧны, сы мында, посни сьӧмӧн кӧ, босьтлӧны, а вежоныс оз коль, котлопункт вылӧ нин ӧшйӧны, бара уджйӧзӧн сёйӧны, корзьӧм чужӧмаӧсь сэн нямлясьӧны.

Эз, дерт, артмыв Латкинлӧн наköд сёрниыс. На водзын сійӧ руймунліс, кыліс асьсӧ, кыдзи тай туй вылын куйлысь тӧдтӧм пон водзын: быттьӧкӧ оз эрав тэ вылӧ, а код тӧдас, пурас оз, матӧджык кӧ локтыштан. Сійӧн Латкин и нюкырмунліс, ковмыліс кӧ ветлыны трактористъяс дінас, и тайӧ бара жӧ кивыв вӧлі Омелинысlы: медся сьӧкыдыс да мустӧмыс, видзӧдтӧ, сы вылӧ на коли.

А ӧні Латкинлы некодлы нин лоӧ кевмысяна нюкырӧсь чужӧмтӧ вӧчлыны, аслыс нин ковмас, кыдз кужан-а, вермӧдчыны кыдзкӧ трактористъясыскӧд и сейсмопартиянас дзоньнас веськӧдлыны, медтӧ эськӧ эз жӧ мӧдысь приказ ӧшӧдны «как не обеспечившего руководство» кывъясӧн. Нэмтӧ сэсся татшӧм приказыд кутас ӧшавны тэ вылын, некытчӧ вылӧджык он и волы удж кузяыд.

Печора карын, кӧні сейсмопартияыс сӧвтчис баржаяс вылӧ да кӧні торъялісны Латкин Омелинкӧд, кутшӧмкӧ кывтӧм сёрни на костын артмис: сулалісны кыркӧтшас да чӧв олісны, кодныслӧнкӧ ыджыджыка ышловзьӧмыс и кывліс. И бӧръя помас сӧмын Омелин топӧдліс Латкинлысь кисӧ да ышӧдана каймӧстіс:

— Нинӧм, Коля, крестьянин тэ, бур ногӧн кӧ шуны, а крестьяниныд некытчӧ на абу йӧрмылӧма. Эн шогав!

— Ог и шогав,— вашмунлі Латкин.

А шогавнысӧ эськӧ сылы нӧшта на вӧлі мыйысь, да он ӧд сувт да висьтав гуся шогтӧ.

3

Индустриальнӧй институтас велӧдчигӧн воддза кык восӧ Латкинлы зільныджык ковмис муköд сертиыс. Сиктса школасьыд сійӧ сэтчӧ веськаліс да тӧдчымӧнъя кольччис, торйӧн нин физикаысь да английскӧй кывйысь. Да и босьтісны сійӧс институтас, колӧ шуны, жалядзя, аскӧдыс содтӧд сёрни бӧрын.

Висьтасис сэки Латкин, мый физическӧй кабинетыс налӧн школаын сӧмын лыддьыссьӧ, а збыль вылас

тыртӧм кодь, сы вӧсна мый физикыс карлань синмӧн олӧ, а англичанкаыс тӧв шӧрнас на пышйис, да майӧдз некод эз и велӧд английскӧйсӧ, майнас нин кутшӧмкӧ нывбаба воліс да песыштіс найӧс, медым эз визьйӧдлыны ков аттестатъяссӧ.

Мукӧдыс сідз-тадз кывзісны Латкинлысь висьтасьӧмсӧ, а ӧти мужичӧй, Сыктывкарысь кодкӧ, эскӧдана довкйӧдліс юрнас, да тайӧ, тӧдӧмысь, и катовтӧдіс приёмнӧй комиссияыслысь Латкин дор шуӧмсӧ. Аскинас ӧшӧдӧм содтӧдъя приказын сійӧ вӧлі нин босьтӧмаяс лыдын. Но, заводитчис велӧдчӧмыс да, сійӧс ӧдйӧ на нопйӧдісны.

Коймӧд во вылас Латкин пановтіс велӧдчӧмнас асланыс курсысь унджыксӧ, и рытъясыс сылӧнджык лоисны. Сэки и кутіс пырны синмас быд мичаджык нив, но вӧлі сёр нин, сытӧг нин вӧлі найӧс казялӧмаӧсь, а он ӧд мырддьысьны кут кутшӧмкӧ зонкӧд, дай и аслыд на мустӧм йӧзыдлысь пиньтуйтӧ курччыны.

Забеднӧыс, дерт, босьтліс жӧ Латкинӧс, мый бара на сійӧ пайкӧма лои, но кыдзкӧ ӧдйӧ на бурасис, мӧвпыштіс да, мый институтсӧ медводз колӧ зумыда помавны, а гӧтыртӧ ас сертиыс кыськӧ аддзас на; колӧкӧ, ӧткымынӧн институтса нывъясыс каитчыны на пондасны коркӧ, мыйлакӧ пӧ тай тэрмасим сэки йӧйясыд. Но и мед каитчӧны, сідзи налы и колӧ.

Некутшӧм на нылӧс тӧд вылас эз кут Латкин, кор помаліс институтсӧ да локтіс гортас шойччыштны уджавны нин муным водзвылас: август кызьӧд лунӧ сылы колӧ нин вӧлі бӧр воны Ухтаӧ, «Геофизика» трестӧ.

— Сэсся нӧ он на думайт?— юаліс ӧти рытӧ мамыс.

— Мый?

— Мыйкӧ тай быдӧн на гӧтрасьлӧмаӧсь да...

— Час,— намыштіс Латкин, бытьӧ вала ли песла мамыс ыстӧ.

— Тан эськӧ эм миян ӧти невеста да... Зэв на и сӧстӧм чужӧм вылас.

— Коді?

— Зоотехник. Выльӧн на воӧм.

— А сідзсӧ кутшӧмджык?

— Ме кодь жӧ лясӧ!— серӧктіс мамыс, но ньӧти эз дойдана.

— А-а,— веськодя ымӧстіс Латкин.

— А мый нӧ, эз нин шогмы?

— Ме нинӧм эг шу.

— Эн тай, эг кывлы, пельтӧм да!— лыбзис мамыс.— Ме тай нӧ шогми батьыдлы, со на кутшӧмӧс тэнӧ чужті да быдті и?! Лясӧыс пӧ тэрыбджык быдлаӧ, пуӧ-вӧчӧ, мый оз вӧч. А сідзи и эм!

— Но, мед пуӧ,— гарыштіс Латкин.

— Мун сэсь!— лӧгасис да вомаліс мамыс, турки-тарки пондіс шыавны кывтас... Сэсся ылі нин кытшлаліс таташӧм сёрнисьыд. И ньӧти письмӧын бӧрынас эз дӧзмӧдчы та боксянь.

Во мысти сӧмын, кор отпускӧ нин Латкин воис да век на ӧткаӧн, выльысь бертовтіс сійӧс мамыс. Мед эськӧ уджсӧ кӧ чиганалӧмӧн нимтіс, да кывкӧрталіс на сэтчӧ нюркйӧдлӧмӧн, гӧтрасьнытӧ пӧ тадзтӧ он слӧймыв. И эз нин сюр сэки Латкинлы мездысяна воча кыв, и пыді вужъя мыр моз сьӧкыда вӧрзьыліс сьӧлӧмыс.

Отпуск бӧрас мыйкӧ дыра Латкин жӧвъяліс на Ухтаын, кольччыліс квалификация кыпӧдан курсъяс вылӧ. Оліс «Геофизика» трестыслӧн общежитиеын. Улыс судтаас сэні вӧлі бура ыджыд шойччан вежӧс, и рытъяснас сэтчӧ чукӧртчылісны кодлы абу дыш, медсясӧ, дерт, сэтшӧмыс, коді гажтӧмаліс выль удждонӧдз.

Ляпкыдик сцена вылӧ сувтӧдлісны улӧс, улӧс вылас пуктылісны радиола, восьтылісны ӧшиньсӧ, и гажыс сэсся регыдӧн и ӧкмыліс, воалісны нывъяс, кокниа вӧччӧм паськӧмаӧсь, изӧймитыштӧмаӧсь нин кӧнкӧ ывлаас виччысьӧмысла. Найӧ ӧдйӧ петалісны летйысьны гыпкысь музыка улас, а дзерӧдӧм зонъяс сюртчылісны нин на дінӧ, и артмыліс кутшӧмкӧ сьӧлӧм пуктана ворсӧм.

Колӧ, дерт, тані висьтавны бур кыв и Ваня-Ванялы. «По-русски дак, Иван Иванович, а по-нашему, коми дак, то дважды Ваня»,— ачыс

на коркӧ кодлыкӧ тадзикӧн шусьылӧма юрсӧ «веськӧдӧм» бӧрын, и ӧні велалӧма нин вӧлі татшӧм шыасьӧм дінас.

Важ диагоналевӧй гимнастёрка, куим вевся орденскӧй колодкаяса да Волховскӧй фронтвывса ветеранлӧн значӧка, сійӧ пукаліс телефона пызан сайын да веськыда синмаліс общежитиеӧ быд пырысьӧс. А вӧлі кӧ видлыштӧма, сэки сайӧдчыліс шондіысь моз ки пыдӧснас ли лыддьыны босьтӧм книгаӧн.

Ваня-Ваня тӧдіс яндзим, унджыкысьсӧ сідз лэдзліс нывъясӧс. Но вӧлі кӧ сэтшӧма нин шоммӧма коньӧр и нинӧм вылӧ петавны орчча керкаса кафеас, сэки чуктӧдліс жӧ аслыс долыдлунтӧ.

— Бара?!— гоньгӧдчыліс увлань, пыран ӧдзӧс таладорас нин ыджджысь ныв чукӧр вылӧ.

— Мый бара?

— Эг шулы тӧрыт на?!

— Нинӧм эн шулы.

— Некодӧс сэсся ывлаысь! Абу тані клуб тіянлы.

— Но, Ваня-Ваня?!— ӧтвывса каньгӧм кывліс сэки.

Та вылӧ сійӧ эз на сетчы, бокша пуксьыліс пызан саяс да индӧдліс сапӧг ныръяссӧ. Кымынкӧ зон мычысьлісны недыр мысти шойччан вежӧсысь да такӧдана нюмъёвтлісны нывъяслы. Сэсся кодкӧ ӧти здукмӧд кежлӧ копыртчыліс Ваня-Ваня дінӧ, и сійӧ бӧр пуксьыліс веськыда, но водзӧ гузьмунӧм нывъяслы гарыштліс на:

— Зонуловыс понда жӧ-а. Мед оз юсьыны. А эськӧ...

Бӧрынас, рытсёрнас, кодсюрӧ зонъяс пиысь ыштылісны колльӧдны нывъясӧс, вӧзйылісны та могысь сьӧмтӧ Ваня-Ванялы унджыкӧс нин, но сійӧ некор эз босьтлы, зумыдлунсӧ эз воштыв: татчӧ сійӧ быттьӧкӧ измыліс. А кодкӧ, наянджык, эз на кӧ ӧвсьыв, то и тодмышкавны на вермис сэтшӧмсӧ.

Ваня-Ванялӧн морттуйыс вӧлі вежӧртанаӧн да шмонитӧмысь ӧтдор нинӧм эз чужтыв. И кор Латкинлысь юалісны, оз-ӧ сюр сылӧн шайт вит, сійӧ сӧмын шпыньмунлі да пырысьтӧм-пыр жӧ сетіс. Сэсся минутыс коли ли эз на, шойччан вежӧсӧ пыралісны лэдзӧм нывъяс, кыпыдӧсь веськалӧмсьыныс.

Вӧліны на пӧвстын и волывтӧмъяс на, и видзӧм вит шайтыс ыштӧ водзӧс бергӧдчис сэки Латкинлы да нӧшта уна пӧвстӧн на: сійӧ тӧдмасис Ленакӧд, гӧгрӧс бандзибъяса да ортсы нюма нывкӧд. Кызіникӧн да сьӧкыд вӧрасаӧн водзджыксӧ чайтсис сылы Ленаыс, син увсьыс воштыліс нин, а вӧлӧмакӧ зэв на и нюдз да швыркъялысь, лӧсялісны йӧктіганыс воча да.

Кӧсйис сэсся Латкин колльӧдны сійӧс, но ныв быдӧн нормыліс кевмана, тайкӧ ырӧстас, и аслыс нин лӧсьыдтӧм лои Латкинлы, лӧсьыдтӧм сыысь, мый школаын на, буракӧ, велӧдчӧ Ленаыс да ышмыштӧ на сӧмын гортсьыс вошлӧмнас, а сылы эськӧ пыр сэтчӧ и кӧвъясьны.

Но кайис Латкин узьнысӧ да дыр на йӧжгылясис, кывзысис мыйлакӧ ывла шыясас. Видӧмӧдз воліс асьсӧ, мыйла эз юав Ленаыслысь, волас оз аски, а то, гашкӧ, оз нин и аддзыв некытысь. И гӧгӧрвотӧм друг лои, мыйла сэтшӧма повзис Ленаыс сылӧн колльӧдӧмысь. Аски рытнас Латкинлы ковмис шахматасьны. Сэні жӧ, шойччан вежӧсас. Воддза мозыс ӧти сайын мукӧдыскӧд тшӧтш летӧысьны сійӧс эз нин кыскы, кӧть и кывлытӧм на пластинкаяс пуктыліс, а Лена эз петкӧдчыв.

Аскомысь рытнас Латкин нинӧмӧ эз эскы да кафеӧ ветліс ужнайтнысӧ, кыкысь фужер тырӧн кутшӧмкӧ вина закажитліс, эз и видзӧдлы весиг нимсӧ, донаджык вӧснаыс бурджык туйӧ пуктіс дай, а сэсся выльысь корис. Збыльысь, чӧскыд и вӧлі винаыс, мавтыштӧ горшсӧ. Но оз на быдӧнлы, вӧлӧмкӧ, и лӧсяв: горзьӧдлыны бӧрынас кутіс сыысь Латкинӧс. Петіс кафесьыс да сідз довъялыштіс ывла вылас, оз-ӧ ӧдйӧджык кокньӧд.

— А войдӧрлунъя нывкаыд воліс!— эльтана висьталіс сылы Ваня-Ваня, кор локтіс общежитиеас.

— А-а... э-эз некод колльӧд?— мыкталыштіс да ӧдйӧ сэсся юаліс Латкин.

— Эз, ӧтнас регыд бӧр муніс.

— Гашкӧ, эз и сійӧ вӧв?

— Эз жӧ ӧд, кор кыз мык кодь тупльӧс сэтшӧм!— чиктыліс Ваня-Ваня.— Кӧсъян кӧ тӧдны, ме сувтӧдлі да юаси на.

— Мый юасин?

— Быдторсӧ. Но вот ог висьтав водзӧ нинӧм, да сідзи жӧ олан.

— Колӧ вӧлі, тадзтӧ кӧ, дэльӧдчыны,— шуис Латкин.

— Оз и ков, да ачыд тай сэн чушъялан вӧй кань моз,— кайтіс Ваня-Ваня. Сэсся быттьӧкӧ жаляддза вежис думсӧ.— Мыйкӧ уджалӧ, нефть пуан заводын. Операторӧн. Горнӧй техникум бӧрын. Таво на помалӧма техникумсӧ. Мыйкӧысь ачыс, Удораысь. А тӧрыт рытъя тшӧтш уджалӧма, кодкӧ абу на отпусксьыс воӧма да. Аски кӧсйис на волыны.

— Кодлы кӧсйысис?

— Меным, дерт. Мекӧд тані лючки сёрнитіс да. Мыйкӧ абу кӧ тэ прӧсуж талун-а?

— Абу,— личаліс Латкин.— Гажтӧм босьтіс, да кафеын пукалі.

— Кӧть мед вомкӧтшад вайыштін.

— На куим шайта, петав, суан на.

— Ог нин талун,— ӧтдортчис кинас Ваня-Ваня.— А, тӧдан, мыйла войдӧрлун тэныд абу сетчӧма кольӧднытӧ? Нарошнӧ юалі.

— Мыйла нӧ?

— Гӧтыраӧн нин чайтӧма.

— Менӧ?!— чуймис Латкин да бӧрыньтчис быдӧн.

— А мый нӧ тэ, он мун гӧтыра вылас? Нюрсмунӧма со чужӧмыд, ныпыд сӧмын кольӧма.

— Да ме гожӧмнас век омӧльтчыла, кӧть кутшӧма сёя. Дай, мӧдарӧ, яйсялӧны на гӧтыраясыд. Мыйкӧ сійӧ тӧдӧ!

— Чайтӧма тай со вот,— кывбертіс Ваня-Ваня.— Абу пӧ нин сэтшӧм том. Йӧктыны кӧ пӧ, то дышӧдчӧ, оз мый вермӧмсьыс, а синмыс пӧ ёсь небось.

— Ог ӧд ныж синма ло, кажитчӧ кӧ нылыс,— дорйысис Латкин.— А дышӧдчӧмтӧ эськӧ мед оз шу. Ньӧтчыд эг кольлы музыкасьыс.

— Пановтлін, сідзкӧ?

— Эг пановтлы, а сьӧкыдджык вӧраса и эм, батьӧ кодь жӧ изъя кока. А мый сэсся, быть вылӧ-вылӧ чеччыштлыны, кыдзи мукӧдыс?

— Но ме сідзи и висьталі,— такӧдіс Ваня-Ваня.— Мися, модаыс нин сылӧн сэтшӧм. А сідзсӧ, мися, гӧтыртӧм на и инженер нӧшта. Эн, мися, пов нинӧмысь да вугырт ӧдйӧджык лешакӧс.

— Мед вугыртӧ,— шешмунлі Латкин.

Тӧдмалӧма лои тадзикӧн мыйсюрӧ ӧта-мӧд йывсьыныс, медся водз коланасӧ, да гажтӧмджык и артмис медводдза колльӧдчӧмыс Латкина-Леналӧн. Дерт, ньӧти сёрнитӧг эз овны, но быттьӧкӧ тыртӧм ягӧд ветлӧдлісны, гежӧдика на петалӧм тшак корсялісны: шыасьласны да бара лӧньӧсь, сӧмын кок шыныс и кылыштӧ.

Кежавны кытчӧкӧ йӧз син водзсьыс, саймовтчывны пемыдджыкинӧ, эз жӧ вермыны: либӧ няйт вӧлі, кыткӧ кодйӧма да, либӧ вуджрасьӧны нин ныла-зонма. Тайӧ нӧшта дзерӧдіс Латкинӧс, кодӧс телепит нин босьтіс топӧдлыны ас бердас Ленаӧс. Сулав эськӧ сэки да чӧв ов, а мый колӧ, сідз висьталӧма лоӧ кывйысь кывйӧ.

Общежитиеын жӧ оліс Ленаыс. Гӧгӧр на югзис керкаыс, а подъездас, посводз кодяс, йӧршитчис тӧдӧмӧн вӧчӧм пемыд. Шӧпкӧдчӧмыс и пыльсъялӧмыс кывліс сэтӧн, но, майбыр, эз нин ков родны мыйыськӧ, и думсьыс каитчыштӧм бӧрын, мыйла эз водзджык локны татчӧ, Латкин небыдика зырӧдіс Ленаӧс некодтӧм на маті пельӧслань. Майкыд юрсисӧ сылысь малалігтырйи окаліс сьӧлӧм пӧттӧдзыс.

Вежон мысти, кор Латкинлы колӧ нин вӧлі лэбзьыны сейсмопартияас, найӧ ветлісны ЗАГС-ӧ да колисны шыӧдчӧм. Гӧтрасян лунсӧ налы урчитісны ноябрь квайтӧд лунӧ, буретш праздник водзвылын. Сетісны печата талон, код серти позис ньӧбасьны гозйӧдчысьяслы салонын.

Тайӧ талоныс и имитіс тшӧтш сэсся Ваня-Ванялы: сійӧ лэдзис Латкинлы кольӧдлыны вой кежас Ленаӧс.

Дерт, ныв пыксис на таысь, бара коркӧя мозыс нормыліс, но Латкин

веніс сійӧс чорыда кывъясьӧмӧн, мый лэбзьӧ нин аски асывнас да дыр оз аддзыв, и бурджык, тӧдны кӧ кутас, мый ӧні сылӧн нин Ленаыс, а ЗАГС-ыд некытчӧ оз пышйы дай абу сійӧ шлавӧ кутшӧмкӧ.

Ноябрь квайтӧд лунӧ, коръя вӧлі и урчитӧма, найӧ сэсся гижсисны, а выль во кежлӧ налы вичмӧдісны квартира. Ов да эн шогав нинӧмысь, сэтшӧм регыдӧн инӧ-артӧ шедіс Латкинлы тайӧ кык ыджыдторйыс. Колис сӧмын енмыслысь нин виччысьны, кодӧс-мый сетас налы, гозъялы, чукйӧна водзӧ олӧм вылас.

Но енмыс мыйлакӧ эз тэрмась, и локтан тулысыс ни гожӧмыс эз на вежсьӧдны Ленаӧс. Гашкӧ нӧ, шаньмыштіс нӧшта ставнас вывтырнас да ичмоньлӧн мыгӧраджык лои, тшӧтш и тӧдчыштанаджык кыӧм гӧгрӧса.

Тайӧ, тыдалӧ, и пӧрйӧдліс энькасӧ, Латкинлысь мамсӧ, кор воисны сы дінӧ отпускавнысӧ. Азь гум вӧлі сійӧ кыськӧ вотӧма да торъя сёян сэтысь лӧсьӧдӧма. И шуис пызан саяныс:

— Видлы, ноко, Ленук, видлы! Ӧд номсасян жӧ нин, буракӧ?

— Ме-й ог,— мыжапырысь вочавидзис моньыс.

Шай-паймунлі таысь энькаыс да век на эскытӧма чӧвтліс синсӧ Лена вылӧ:

— Мися, гашкӧ, новлӧдлан нин кодӧскӧ?

— Ме-й ог на.

Шогӧдан чӧв пуксис та бӧрын да нюжаліс на эськӧ, эз кӧ шыась сэтчӧ сьӧлӧм сетана айкаыс, Латкинлӧн батьыс:

— Лоӧ на кодкӧ! Дзоньвидза йӧзлӧн!

— Лотӧг оз ов!— сюртчис ӧдйӧ энькаыс.— Час, благӧслӧвита сӧмын-а,— пернапасаліс моньсӧ да писӧ. Юрбитлӧм таӧдз эз казявлы Латкин мамыслысь, а оз тай, вӧлӧм, ков тшӧктӧм-велӧдӧм.

Мичааліс гожӧмыс. Эз пӧж, а оняліс лунъяснас, шоныд зэрӧн пыйыштавліс вой улас. Майбыр вӧлі отпускавнытӧ том гозъялы, нӧшта нин сы вӧсна, мый тшак да вотӧс сюраліс матігӧгӧр вӧрсьыс. И Лена горшмыліс быдӧн вотчӧм вылас, видліс на верӧссӧ, ньӧжйӧджык кӧ содліс сылӧн чӧдйыс.

А сэсся быттьӧкӧ орӧдісны. Дышӧдіс Леналы вотчынысӧ, весигтӧ ва дорӧ гожъявны сійӧс эз кыскы, кутіс нуӧдчыны бӧр ӧдйӧджык Ухтаӧ. Кывзысьны ковмис Латкинлы, аддзӧ нин, дількъялан сьӧлӧма гӧтырыс да.

Ухтаас нин Лена висьтасис, кыдзи сералӧмаӧсь сы вылын сельпо лавкаын. Ньӧбасьӧ вӧлӧм, а бӧрвылас, кылӧ, килькъялӧны кутшӧмкӧ нывбабаяс, ыштӧкӧ ас костаныс сӧмын.

— Ён баба, вердаса,— шуӧма ӧти.

— Абу на пӧ и сьӧкыд,— пыр и мӧд кодкӧ шыасьӧ.

— А вывті вердасаыд ӧд озджык тай и тырсяв, ялавичтӧ кӧть босьтам,— содтӧма сэтчӧ коймӧд.

Коліс, гашкӧ, нӧрӧвитлыны сэки Латкинлы, медым кыдзкӧ ачыс лӧнис гӧтырыс, дугдіс сьӧмдавны сиктса нывбабаяс вылӧ лӧгалӧмсьыс, и сылӧн биӧс моз лӧдсалӧм артмис, шусис да, мый йӧзыдлысь вомтӧ этша тупкан дай абу быть пыдди пуктыны быд сӧрӧмсӧ.

— Либӧ-й тэ гӧгӧр мыжаыс!— чушкыльтчис Лена.

— Ме!?— виччысьтӧмысла Латкинлӧн дорйысяна лыбавлісны киясыс.

— А коді-й нӧ, тӧлысьясӧн кӧ он овлы?

— Ог ӧд веж уджсӧ.

— Либӧ-й эн личӧдчыв мед, кор вӧлі колӧ!

Парскытӧг эз ов Латкинлы тадзтӧ бергӧдӧмыд, муртса эз кучкы скӧр вывсьыс гӧтырыслы, да падмис сылӧн ньӧти повтӧм сувтса синъяс водзын, мисьтӧма сӧмын и ёрччыштіс. Петіс сэсся балкон вылас да дыр сэні сулаліс, ньӧтчыд эз бергӧдчыв гӧтырыслӧн шардлӧм вылӧ.

Кор пырис вежӧсас, Ленаыс узис нин (ли узьӧм улӧ лэдзчысьӧма вӧлі), но эз кровать вылас, а стен бердӧ сувтӧдӧм нёль улӧс вылын: он, буракӧ, пальӧдлы да бурась, ни тӧрӧдчы сы дінӧ.

Кыдзкӧ эз жӧ вӧв лӧсьыд Латкинлы нюжӧдчыны тыртӧм кровать вылас, и сійӧ вольсаліс аслыс джоджӧ.

Аскинас Лена эз дугды чушъялӧмсьыс, а удж вылӧ петны некоднанныслы эз на ков, и эштылісны гозъя кузь лунтырнад дузъявны ӧта-мӧдныс вылӧ. Торйӧн весигтӧ сёйисны: Латкин аслыс кос тшакысь шыд пуис, а гӧтырыс варенньӧа чай вылын оліс.

И локтан лунъясыс эз на усьпаньвыв пуксьӧдны Ленаӧс. Шемӧс босьтіс Латкинӧс, мый татшӧм дыр вермӧ ловъя морт чорыдасьны, и телепит лои воштысьлыны кытчӧкӧ. Позис на вежонысь дырджык кежлӧ выльысь ветлыны гортас, но кӧдзӧдіс таысь лоана юасьӧмыс, кӧтьтӧ и ай-мамыслӧн: мыйкӧ тай бӧр да ӧтнад?

Сейсмопартияыс, а стӧчджыка кӧ шуны, кымынкӧ морт да кольӧм техникаыс, сулаліс Раска сикт дорын. Тӧвнас сэті «лыйлісны» рытылӧ-асылӧ, казялісны му пыдӧссьыс лыбӧм, но уджыс помавтӧм на лои, сы вӧсна мый таляліс гожӧмыс.

Сэтчӧ и шуис уйковтлыны Латкин: чери вугралыштас Печора юсьыс, пищальӧн довъялыштас тыяс пӧлӧныс, и юр сюяніныс дась — станцияыслӧн балокыс. Коллялас кадсӧ отпуск помӧдзыс, а сэсся бӧр на петалас Ухтаӧ да кызвын йӧзыскӧд нин удж вылӧ локтас. Сэк кежлӧ Ленаыслӧн, дерт, пакталас нин чушъялӧмыс.

Но муніс сэки Латкин (Печора карӧдз поездӧн, сэтысянь Раска сиктӧдзыс «Заряӧн») да октябрь помын сӧмын, ыштӧ праздникавны, петіс Ухтаӧ. Висьталіс гӧтырыслы, мый ковмис регулируйтны станциясӧ, коляс отпусксӧ сы вылӧ видзны, а бӧрынас уджыс понда нин эз мынлы, ӧнӧдз со вот.

Гажыс Леналӧн быръма жӧ нин вӧлі да матӧ и пуктіс верӧсыслысь висьталӧмсӧ, чӧсмасис сылы вайӧм гӧснечӧн — буретша солалӧм да сыла небыд яя Печораса чериӧн. И, дерт, эз нин торйӧн водны сэсся гозъя.

А енмыс, тыдалӧ, абу жӧ кедзовтӧма найӧс тайӧ пӧрйӧ, и выль во дырйи Лена каймӧстіс, мый нӧбасьӧ. Арталісны да, коркӧ июнь помас налӧн кодкӧ нин лоӧ. Сійӧн и ӧдйӧ воисны ӧти кывйӧ, мый каганыс чужӧм бӧрын быть олыштасны сиктын, Латкинлӧн ай-мам дінын, йӧла сёян вылын. Паныда кыв Леналӧн эз нин петав, бара жӧ сэтчӧ нуӧдан ли мый ли.

И вот со кыдзи гугасис налӧн колӧм-чайтӧмыс: ӧтиыслы тундраӧ туйыс, а мӧдыслы некытчӧ, Ухтаӧ сійӧ кольӧ дай ыджыд сьӧкыдӧн.

— Вомыд абу-й шунытӧ!— бӧрдана дӧжныштіс Лена.

— Мый шуны? Кодлы?

— Кодлы-й колӧ-й! Ог шу мун — ий ставыс!

— Приказ нин, мися, ӧшалӧ, начальникӧ на пуктӧмаӧсь,— гарыштіс Латкин.— Оз кутны сэн бӧрнясьны!

— А ме-й ӧтнам тані?!

— Ньӧти он ло ӧтнад. Волывлыны кутасны. Став бабаыс дасьӧсь, кодъяс трестас тан уджалӧны.

— Но, мун, тюксей, мун!

— Кутшӧм тюксей?

— Сэтшӧм жӧ-й,— эз висьтав Лена.— Коркӧ-й... асьтӧ-й... сап жӧ ог видзӧдлы, кӧтья-й кувны кутан.

— Эн,— нурбыльтіс Латкин.

Босьттӧг сійӧ эз ов вежӧрас, кутшӧм полана да нӧшта и забеднӧ Ленаыслы кольччыны ӧні сытӧг, но ветлыны да вежӧдны приказсӧ, кызмырдӧн отпуск корны, эз жӧ нин ышты: татшӧмтортӧ сылысь, зэв зэлыд кадад бӧжтӧ петкӧдлӧмтӧ, некор жӧ эз вунӧдны.

И кыдзи тай мукӧд пуыс оз-оз дай дзуркнитлӧ тӧладжык лунӧ, сідзи жӧ кузяла дзугльӧдліс туяс Латкинӧс, кытчӧдз эз воны Колва йылӧ, Яндо шор вомӧ, да ректысьны заводитны ляк баддьӧсь дорӧсас. Вунӧдліс сэки Латкин, мый кӧнкӧ гӧтыр эм сылӧн да доршасьӧ коньӧрлӧн синваыс.

Сэсся ӧти баржа вылысь шкиперлӧн гӧтырыс бара на кокньӧд вайыштіс сылы. Сьӧд утка кельӧб дізьгысис-пуксис Колва шӧрас, да нывбабалӧн пыр и шусис сэтчӧ:

— Тюксейыс!

— Сьӧд уткаыс али мый?— юаліс Латкин.

— Нӧ-ӧ! — нюркнитіс нывбаба.— Тэ койдӧсь жӧ!— серӧктіс гылыда.

— Мыйӧнкӧ?

— Пеймыд тошкыд петӧ.

— А-а,— быттьӧкӧ личавліс да морӧс тырнас лолыштіс та бӧрын Латкин. Нимкодь воліс, мый абу на зывӧктана нимтӧма сійӧс Ленаыс.

4

Нюжӧдісны медводдза «кӧса». Кык паськыд сьӧд визь колис вездеходыс чепӧсйӧм вежӧда мылькъяс вылас, варкӧдіс ляк бадьсӧ да сэтшӧм жӧ чукльӧсь чалля шлавгысьӧм кыдзсӧ сӧнікӧсь лымъя на лайдаясас.

Кӧнсюрӧ шонді панидас, гӧптасьӧм ва дорӧсас, сука быдмис гӧна юр, джуджыд заа да сувтса еджыд син лысъяса повтӧм дзоридз. Весьт кыкӧн мусыс вылын сярвидзӧмӧн сійӧ быттьӧ ышнясьыштіс тундраса мукӧд быдмӧгыс водзын, кыдзи тай зонпосни шыалӧны, кытчӧкӧ кавшасясны да.

Вӧрзьӧдлытӧм на, мортӧн гежмавлытӧм, вӧлі тундраыс, и жаль вӧлі дойдавны сійӧс, нӧшта нин сы вӧсна, мый ки вомлӧс кыза и кульыштчис нэмӧвӧйся мусиныс, а увсьыс рудов кын сёй жеркавліс. И быттьӧкӧ ваӧ сунгысьліс Латкин да зэлӧдліс ловсӧ, кор Кузовкин веськыда нуӧдліс вездеходсӧ гӧна юр дзу вылӧ.

Быть чӧв олӧмысла — ӧд ачыс сетіс Кузовкиныслы нырвизьсӧ — Латкинӧс сэсся посниа сырмӧдліс. Торшӧдлана мӧвп вочасӧн шымыртіс сійӧс, мый йӧйталӧм тайӧ, абу кӧ лёкджыктор на, гожӧмнад тундратӧ жугӧдлӧмыд. Быттьӧкӧ тӧлыс оз нин волы! Бергӧдчыны эськӧ да сідзи и висьтавны рытъя рапорт дырйиыс!

Но ыштыны та вылӧ Латкин, дерт, эз вермы. И ньӧти эз сы понда, мый сьӧлӧмыс эзджык тырмы, а мӧдарсянь мӧвпыштіс да, мый надурнӧ вылӧ сейсмопартиясӧ татчӧ эз жӧ мӧдӧдны, эм на, тӧдӧмысь, и государствоыслӧн ӧдйӧа коланлун, весьшӧрӧ али мый, сідзтӧ кӧ, чукӧртлісны активсӧ?

Водзджыксӧ Латкин эз лэччыв вездеходлӧн кузовсьыс. Тамара Рогачева пыдди сійӧ лэдзаліс сьӧкыд кабельсӧ, мыччаліс снаряд кодь сейсмоприёмникъяссӧ. Тамараыслы вӧзйис кокньыдджык удж.

Неыджыд бензомоторсянь бергалысь шнекӧн писькӧдлісны метр кык пыдтаӧ кынйирсӧ да гуавлісны сэтчӧ сейсмоприёмниксӧ, ортсӧ, кольлісны сӧмын бӧр перъян трос помсӧ да нӧшта кыка провод, кодӧс коліс йитны кабельыскӧд, сы пытшкӧсса колана каналкӧд, а сэсся тӧбны йитвежсӧ изолентаӧн.

Тайӧ йитлысян-тӧбсян уджсӧ и вӧзйис Латкин Тамара Рогачевалы, и мӧдыс сӧмын ыкмунліс сылы воча топыд вомӧн, муртса тай лыбавліс жӧ ӧтар бандзибыс гуся нимкодьысла.

Но бӧрынджык Латкин казяліс, мый Тамараыс оз тэрмась, ыштӧ весиг тӧдӧмӧн на нюжмасьӧ. Ставӧн нин виччысьӧны, кор сылӧн эштас да позьӧ водзӧ вештыны, а сійӧ ноксьӧ сэн, и ыджыд костаӧсь да чукльӧсь чуньясыс быттьӧкӧ изӧймитӧмаӧсь.

— Манитан!— горӧдсис сэсся Латкинлӧн. Эз видана, а лабутнӧя.

— Со на шондіыс,— дэльӧдана вочавидзис Тамара да жуйгӧдчис чатӧра юрӧн.— Колӧ жӧ коркӧ гожъялыштнысӧ.

— Бӧрти, бӧрти. Колям ӧтнадтӧ, да кӧть кушӧдз пӧрччысь.

— Дыш меным ӧтнамыдлы.

— Но, Тамара?!— шеныштчыліс Латкин да чеччыштіс вездеходлӧн кузовсьыс паръялӧм, ляти кодь лоӧм мусин вылас.— Ноко, вайлы!— корис изолента гӧрддзымсӧ.

Тамара пыльсмуні, сы вӧсна мый чеччыштӧмсьыс пычмунӧм няйт ваыс резыштчис Латкинлы чужӧмӧдзыс. Сэсся быттьӧкӧ киысь киӧ и кӧсйис сетны изолента гӧрддзымсӧ, но бӧръя здукас чургӧдліс гырддзасӧ да мышкӧнджык лӧсьӧдчис, и кор Латкин доровтчыштіс сылань ӧдӧб вывсьыс, йӧткыштіс сійӧс бокнас:

— Мун эськӧ!

Ышмӧм туйӧ и пуктісны тайӧс мукӧдыс, торъя ызмунлӧм эз и кывлы, нӧшта нин уджалігад. А Латкинлысь чӧсӧдліс горшсӧ. Чомрасян синма на, быттьӧкӧ тшынысь, сійӧ лэптыштіс мусьыс кабельсӧ да нускыштіс:

— На, со. Кутышта, колӧкӧ.

— Эз на ӧд коскӧ сюй,— серӧктіс Тамара. Сӧмын эз нин кут нюжмасьны, ворсана ӧдйӧ вӧчис ассьыс уджсӧ.

Вӧрзисны водзӧ. Латкин кайліс вездеходлӧн кузовӧ да, кор сувтісны, бара лэччыліс Тамаралы отсӧг вылӧ. И кузяла сэсся тадзи, кытчӧдз эз эшты «кӧса» нюжӧдӧмыс.

...Эз вӧв Латкин ньӧти гректӧмӧн Тамара водзас. Йӧйтӧдліс сійӧс коньӧрӧс кольӧм во арнас Раска сиктын, кытчӧ воштысьліс гӧтырыскӧд зыкалӧм бӧрын.

Помалӧма Сыктывкарын культпросветучилище, да сиктса клубас уджавны вӧлі ыстӧмаӧсь Тамарасӧ. Воӧмӧн тшӧтш босьтчӧма петкӧдлыны асьсӧ, быд рыт мыйкӧ котыртӧ. Видзӧдан да, бара нин выль юӧртӧм ӧшалӧ сельпо лавкалӧн ӧдзӧсас.

«Ниномӧм нин сылы клубсьыс корсьны»,— тадзикӧн ӧлӧдліс асьсӧ Латкин да коллявліс рытсёрсӧ онялысь кӧрт пач дорын, горзьӧдлана сыла юква бӧрын сэтӧра чайӧн горшсӧ веськӧдігмоз. Кор вижӧдана поводдя сулаліс, рытъя кыаа да асъя пужъя, и шедіс чериыс вугыр шатьӧн кӧть подольникӧн.

Но сэсся зэрласьны пондіс, ӧти лун асывсяньыс ӧддзис да лунтыр шливгис, и Латкинлӧн узьсис сійӧ луннас. Рытнас, дась пемдытӧдзыс, кӧсйис довзьӧдлыны пищальӧн, да дышыс босьтіс лысвасӧ кӧвтны: тӧдана нин тыясыс, кодъясӧс таӧдз кытшовтавліс, ставныс вӧліны сук баддя дорӧсаӧсь, а видлы ӧні сюйсьывны кытчӧкӧ, пыр и сулик ва лоан.

Пукалыштіс Латкин балок ӧшинь водзын, пызан дорыш вылӧ морӧснас ӧшӧдчӧмӧн, и шуис ветлыны клубӧ. Локтіс, а сэні зык мунӧ. Тамаралы, клубӧн веськӧдлысьлы, колӧ репетиция нуӧдны, а киномеханикыс, сылы ниномӧм висьтавтӧг, кино юӧртӧма. И йӧзыс ӧтарӧ-мӧдарӧ шуасьӧны, виччысьӧны, код дорыс венас.

— Эг ме ва сайын вӧв!— ыджыдаліс Тамара.— А дыш тэныд коктӧ песыштны! Мун, эн йӧйтӧдлы сэн менӧ.

— Да, муртса на, мися, вайисны лентасӧ. Сувтліс тай водомётказыс.

— А муртса кӧ, и аски рыт петкӧдлан.

— Аски меным бӧр нин колӧ сетны лентасӧ. Миян график, понимайтан кӧ.

— Миян график жӧ.

— А народыс кино требуйтӧ. Тем более военнӧй тайӧ!— ас дорыс ышӧдана кайтіс киномеханик да мыйлакӧ сувтліс синнас Латкин вылӧ, гашкӧ нӧ, пыдди пуктіс сылысь штормовка-паськӧмсӧ да сапӧгъяссӧ, эскӧмӧн, мый тайӧтӧ, дерт, кино понда нин локтіс.

— Кымын серия?— юаліс Латкин.

— Ӧти, час пятнадцать всегоыс.

— Но, видзӧдам.

— А-а... тэ эськӧ абу татысь!— кань моз пӧлыня юрӧн чушмунлі Тамара.— Тошкӧн нин тырӧмыд, яндзимыд абу, а шыасьны тшӧтш колӧ!

Вӧлі эськӧ Латкинлӧн нопъяс бритваыс, да ӧтчыд на и босьтліс сійӧс, воис татчӧ да сэсся эновтчис Ухтаӧ бӧр вӧрзьытӧдз: сэки нин томмӧдчас. И регыд на лэдзӧмысла тошкыс зарсвидзис на сӧмын, чуткасис кималас улас, ёнджыкасӧ дурклун на и висьталіс, тӧдӧмысь, воча видзӧдлысьыдлы.

— А, гашкӧ, ме быдта?— наяна вочавидзис Латкин.— И кино видзӧдны жӧ локті, а эг...— и люг-легвӧчис пельпомъяснас.

— Но вот,— лыбзис киномеханик,— а зыксьыны сылы колӧ,— шеныштчыліс Тамаралань.

— И кута, он кӧ дугды менӧ торкавны,— шуис Тамара да чукырзьӧмӧдз топӧдліс вом доръяссӧ. Но сэсся тіркнитіс кияснас да пырис сценабокса вежӧсӧ. Кымынкӧ ныв вӧтчисны сы бӧрся.

Бӧрынас, киносӧ видзӧдігӧн, Латкин кывліс сэтысь баянӧн ворсӧм да йӧктыштаӧмысь зымкнитавлӧм. Кодкӧ нывбаба шуис, кылӧ, весиг залас дӧзмӧм вылысь:

— Ок, вед руа Тамаркоыс! Войӧдла кӧ эськӧ!

Эз вӧв дзерӧдана киноыс, да Латкин вуграсигӧнмоз и пукаліс, кор тай некод оз дэбӧд: таб вылӧ моз

чӧвтлас синсӧ экран вылӧ да бара зуньмунлас; помасьӧмсӧ нин и вичысис. Гузьмунӧм йӧзыскӧд сэсся тшӧтш петіс ывлаӧ. Но эз на мунсьы шор саяс, кӧні ӧтка би и тыдаліс сейсмопартияса стӧрӧжлӧн. Картіасьны кӧ оз пуксьы сыкӧд, мый и кутас вӧчны? А, колӧкӧ, код стӧрӧжыс и пондас морӧсад кутчысьӧмӧн ӧтиторсӧ кузяла дӧжнавны? Ёна колӧ!

Ыркалыштіс Латкин сулалӧмсьыс да бӧр на пырис клубӧ. Сэні Тамара репетируйтіс нин нывъяскӧд кутшӧмкӧ танец. Сьӧрсьӧн-бӧрсьӧн ветлісны нывъясыс да вотчӧм петкӧдлісны, лӧсьыда нюкыльтчывлісны да бӧр веськӧдчывлісны, сизьдыштавлісны ӧтилаынджык да водзӧ кытшовсӧ нуӧдлісны, и сэки тэрыба лайкъялісны, быттьӧкӧ шор вомӧн векни пос вывті вуджалісны.

Кыткӧ мыйкӧ эзджык кӧ артмыв нывъяслӧн, Тамара пыр и эновтліс баянсӧ орчча улӧс вылӧ да вомнас ворсігтырйи петкӧдліс, кыдзи колӧ. И сэтшӧм нюдзӧн, ки улӧ шедӧдчытӧмӧн видзӧдсис сійӧ! Да и пасьтасьӧма вӧлі муКӧд нывъясыс моз изьваса ног жӧ: дзирдалан юрноя, быгӧртӧм вӧсни коска ковтаа, кузь сыръя чышъяна, кок улӧдзыс да паськыда шывъялан юбкаа.

«Босьт да вот кут аслыд вылӧ, сэсся пыщйӧд кытчӧкӧ!»— мӧвпыштсис быдӧн Латкинлӧн. И дыр на, гашкӧ, нюмтырасис гусьӧникӧн, да Тамара казяліс сійӧс сцена вывсянь и быттьӧкӧ сутшиктыліс сійӧ здукас. Кокньыдика чеччыштіс залӧ да тюрӧдіс-локтіс Латкин дінӧ, муКӧд пукалысьсӧ ыштӧ эз и аддзы.

— А мый эськӧ тэсӧ таніыс?

— Сідз, видзӧдлыны пыри.

— Видзӧдін нин тэ ассьыд пай, часысь дырджык миянӧс манитін. Мед вӧлі петӧма!

— Но, пета,— чеччис Латкин.— Ог и тӧдмась, тадзтӧ кӧ,— шмонитыштіс на дзерӧдана.

— Ой!— бӧрыньтчигтырйи нерыштіс Тамара.

Кыскис на эськӧ Латкинӧс бӧр пуксьыны, но веськодьпырысьӧн, неуна весиг довкъялігтыр, петіс клубысь, босьтіс тӧд вылас да, мый тадзсӧ, тӧдӧмысь, парскасджык Тамараыслы, эз на кӧ кутшӧмкӧ зон вылӧ сэтшӧма ыштыс.

Аскинас бара на зэрласис, но эз нин пушкы тӧлыс, и лунсӧ колляліг-моз Латкин довгис вуграсьнысӧ дебаркадер вылӧ, коді сулаліс сикт горулас. Шедас ли оз чериыс, торъя лача эз и кут, сы пыдди мӧд лача чӧжис, гусьӧникӧс: оз-ӧ лэччыв Тамараыс теплоход дорӧ ли сідз ва дорас олыштны, ӧд оз жӧ вермы лунтыр кӧнкӧ пукавны.

Эз вӧв ёна джуджыд ваыс дебаркадер улын, и посни чери сӧмын сэні бергаліс, медсясӧ вир син кельчи да нэр сын. И, дерт, гежӧдыс нин, вывті горшыс ли мый ли, ӧшйыліс Латкинлӧн сизимӧд номера вугыръяс йылӧ. А нидзувсӧ яндысьтӧма джыбӧдісны.

Но мӧдлаӧ Латкинлы эз мунсьы. Шыр кыйӧдысь кань моз куткырасис дебаркадер бӧжын да кыйкнитавліс кыр йывлань. И быдӧн пӧсьмунлі, кор аддзис кык нылӧс, горув посниа да тэрыба тувччалысьӧс: ӧтиыс вӧлі почта новлӧдлысь, а мӧдыс — Тамара.

Печора карысь кывтысь теплоходыс мыйлакӧ сёрмӧдчис, эз на кыв ни тыдав, да нывъяслы, кылӧ, дышӧдіс дебаркадер вылын ӧтилаын варгынысӧ, найӧ кутісны ветлӧдлыны гӧгӧрыс. Водзджыксӧ кытшовтісны ныröдыс, а сэсся тотшсьӧдісны и бӧжланьыс, Латкин дінӧ.

— Абу тай дыш,— эльтана шыасис Тамара.

— А мый нӧ таянлы, горт олӧм оз тӧдны-а,— вочавидзис почта новлӧдлысь.

— Вола пестӧ поткӧдлыны,— бергӧдчис да шуис Латкин, коді таӧдз мышка на вӧлі.

— Миян важӧн нин чипасын.

— А мый нӧ эськӧ колӧ вӧчны?

— Нинӧм оз.

— Сідзкӧ тай, верӧс сайын нин?

— Тэнӧ ӧд ог виччысь.

— А коді нӧ менӧ виччысьӧ?

— Корсь!— лывкнитіс почта новлӧдлысь.

— Кытыськӧ? Волі со клубаныд, да вӧтлісны-а.

— Тэ кино видзӧдны волін, а эн... — ӧлӧдана лэптыліс кисӧ Тамара.

— И тӧдмасьны тшӧтш кодкӧдкӧ.

— Ӧ-ӧй!— ӧттшӧтш эскытӧма ымӧстісны кыкнан нылыс.

— А мый нӧ, нэмӧс ӧтнамала?

— Колӧкӧ-й!— пыльсмунлі почта новлӧдлысь.

— Да гӧтыра нин... сё во!— дӧжнитыштіс Тамара.— Сьӧкыд-ӧ нӧ кывтӧ песыштны?! Лок!— пондіс нуӧдчыны.

— Сэсся эськӧ йӧйтавны татчӧ локті?— лэптыліс Латкин вугыр шатинсӧ, кодӧс кыскаліс кадсӧ видзӧм вылӧ.— Лэдзис эськӧ кодкӧ, вӧлі кӧ быттьӧ?

— Мыйла нӧ эськӧ локтін?— косыштіс Тамара.

— Йӧйтавны и локті, дышӧдіс нин отпускавны да. Но регыд...

— Мый регыд?

— Воаласны регыд да уджавны босьтчам.

Латкин казяліс, кыдзи Тамара лигышмунлі, быттьӧкӧ кызӧктӧдны сійӧс кӧсйыліс, да венны ковмис, ышловзьыны таысь бӧрынас.

— А нинӧм оз и шед?— юаліс сэсся Тамара пыдди пуктана.

— Мыйла оз шед, кыйны кӧ?! Да посни-а.

— А, ноко, ме видла?

— Видлы,— мыччис Латкин шатинсӧ.— Час, вежа сӧмын вугырсӧ-а.

— Тамаркоыс!— повзьӧдіс сэки горӧдӧмнас почта новлӧдлысь.

— А мый меыс?— шӧйӧвошлі да дузгысис Тамара.

— Садьтӧ тӧд!

— Эг на ӧд вошты.

— Либӧ и мунам.

— Мун. Кылӧ нин со теплоходыд.

Почта новлӧдлысь дувмунлі да лёкаддза зымӧдіс дебаркадер пӧлӧн. Латкин вежис вугырсӧ ичӧтджык вылӧ, самаліс сэтчӧ нидзув бӧж да тшӧктіс Тамаралы чӧвтны, сэсся нимкодя гарыштіс:

— Мися, гашкӧ, виччысян кодӧскӧ.

— Ме ог. Ме содтӧд музлитература велӧдлі, да ыстісны кӧ, мися, татысь и босьта,— висьталіс Тамара.

— А ӧні кыдзи?— вашмунлі Латкин.

— Почта вылас пырала,— воча нюмдыліс Тамара.

Чериыс дэбӧдчис, лэдзанмозыс тӧг-тігвӧчліс табсӧ, и колі на эськӧ здук виччысьлыны, кыскыштнысӧ сетны, а Тамараӧс телепитыс пановтліс быд пӧрйӧ, сійӧ нетшыштліс шатинсӧ, и чериыс, дерт, мынласис. Ковмис Латкинлы тшӧтш кутчысявлыны шатинас, видзны Тамараӧс тэрмасьӧмсьыс, и кельчи бӧрся кельчи сэки пондіс шедны, ставыс ӧткодь, весьт кузя кымын.

Рытъявылӧдзыс найӧ вуграсисны, бура уна лэпталісны. Тамара весиг эз гарыштлы, мый мунны нин эськӧ сылы колӧ, а Латкин, дерт, чӧв оліс жӧ та кузя. Выя нянь да термосын чай вӧлі Латкинлӧн, вӧзйис сійӧ Тамаралы нуръясьыштны, и мӧдыс ньӧти эз рӧдыштлы, кӧть нин кидӧс вылас, абу пӧ лӧсьыд ли оз пӧ ков.

Мустӧм мӧвп, сьӧлӧмсӧ гирсйӧдлана, воліс Латкинлы, мый ыджыд вӧлӧк вуджӧм морт нин, гашкӧ, Тамараыс и оз на ӧні сідзи ышмы, нӧшта нин полыштысь да сибӧдчысь нывка моз, а асьсӧ на сійӧс, Латкинӧс, горша босьтысь ёкышӧс моз вугралӧ, и он кут мынны бӧрынас.

— Тырмас кӧ-а?— дыр падъяліс да шуис сэсся Латкин, кӧть и босьтіс на чериыс.

— Ой, да но!— зэв на и збыльысь кватитчис Тамара, а некутшӧма эз сайӧд вылӧ.— Некор на эг вуграсьлы, а ставсӧ, вӧлӧмкӧ, вунӧдлан. Сэтшӧма киясӧй мудзисны. Ог тӧд, кыдзи ворсны кута рытнас,— серӧктіс гылыда.— Но, аттьӧ!

— А тайӧс?— лыбӧдіс Латкин чери тыра полиэтиленӧвӧй мешӧксӧ. Сылы бӧр нин сьӧлӧм вылас пуксьыштіс Тамараыс.— Катӧд! Менам ӧд кыйӧма нин, и бара на шедас.

— Ог, ме ӧд тан пӧрысь гозъя ордын ола да аддзывла черитӧ. Но, мӧдысьӧдз!— кыдзкӧ кусыня копыртчыліс Тамара, быттьӧкӧ сцена вывсянь, да ӧдйӧпырысь и муніс.

Шӧйӧвошӧма коли Латкин дебаркадер бӧжӧ, дышиника чукӧртчис да мый да, и локтіс сэсся пемдандорыс аслас балокӧ, да киыс дыр на некытчӧ эз сибавлы, весиг сись ӧзтыны. Ылӧсас Тамаралӧн шуӧмыс —«мӧдысьӧдзтӧ» позьӧ уна ног

вежӧртны — чайтсис ӧні, омӧльтӧдіс на сійӧс да та вӧсна нӧшта нин дэльӧдіс.

Асьсӧ торшӧдліс Латкин, мыйла ачыс эз шу мыйкӧ туйдӧдчана, кӧть нин юав нарошнӧ, эм абу мыйкӧ талун клубас, и гӧгӧрвоана эськӧ лои Тамараыслы, мый мӧдысьӧдзыд абу нин и ылын, а бӧрти рыт помӧдзыс сӧмын, кор сійӧ эштӧдчас удж вылас. И, тӧдӧмысь, ясыдджык воча кыв эськӧ сетіс.

Сэсся мӧдарӧ пондіс Латкин асьсӧ торшӧдлыны, мый нинӧмла вӧлі сылы вильсъявны Тамараланьыс да нӧшта гӧтыртӧмӧн на висьтасьны. Дерт, ва шӧрын гыбалысь чери кодь Тамараыс, кодӧс вежыд петӧ кыйны эськӧ кыдзкӧ, да ӧд олӧмыд абу вуграсьӧм, он кут сэтчӧ и татчӧ чӧвтасьны. А мый нӧ, босьтас да торйӧдчас гӧтырыскӧд, некод на со весиг абу налӧн, гозъялӧн, быдмысь ни чужысь, да некутшӧм бӧж оз на и коль, а квартираыд веськодь, квартиратӧ бара коркӧ сетасны, асьтӧ кӧ удж вылад петкӧдлан,— мый нӧ збыльысь та вылӧ мунас?

Веськыда кӧ,— мӧвпыштіс Латкин,— лӧсяліс сы шӧрӧ Ленаыс да буретш сэтшӧм здукӧ, кор мамыслӧн шуасьӧмысь бертовтыштчӧма вӧлі сылӧн сьӧлӧмыс, а водзджык кӧ таӧдз аддзис кыськӧ Ленасӧ, то эз на, колӧкӧ, и ыштыны тӧдмасьны ни нинӧм. Эз тай со и кывлы сэтшӧм колӧмсӧ, коді шымыртліс сійӧс клубын Тамара вылӧ видзӧдӧмысь,— кутны да пышйӧдны аслыд вылӧ. А абу ӧмӧй нӧ тайӧ и муслуныс, овлӧ кӧ быттьӧ збыль вылас?

И сьӧкыд оласа Ленаыс, мый дыра со, вӧлӧмкӧ, вермӧ дузъявны. Да нӧшта водзӧс косӧдана, кык пӧв дойдана сылӧн дузъялӧмыс. Медтыкӧ сылы гӧгӧр лючки вӧлі, а овлӧ на сідзсӧ олӧмас? Сэтчӧ жӧ и уджыс Латкинлӧн сэтшӧм, кызвын кадсӧ ылын гортсьыс, локтас да, пӧрӧс висьӧм моз на вӧдитӧ пытшкӧс мудзыс, дыш на и кутыштлыны гӧтырсӧ.

А Ленаыслы гӧгӧрвотӧм тайӧ, ыштӧ нинӧмысь на вӧлі лешмынысӧ сылы. А он нӧ лешмы, кор, шуам, «лыйсьыны» колӧ, а тӧлыс пугрӧдлӧ, вежон чӧж кодарсянькӧ пушкӧ, и вошласьны быдӧн мӧдлан лӧньыштлӧмсӧ лун и вой кыйӧдӧмысь.

А, гашкӧ, таташӧм гӧтыр и колӧ сылы, сьӧкыд оласа? Век тӧ кыськӧ верӧстӧ виччысьны оз на быдӧн тырмы. Со тай, кывзан да, кымынлӧн нин, коді сейсморазведкаын ветлӧ, дзугсьӧма гозъя олӧмыс. Весиг со Омелин, партияса начальникыс, висьтасьліс, мый абу надеяыс гӧтыр вылас. Сідзтӧ кӧ, Ленаыс сылӧн, Латкинлӧн, та туйӧд зэв на и эскана, и бурджык нин сылы ӧти ордымӧд ветлыны. А Тамараыс... код тӧдас на, кутшӧм сійӧ, гашкӧ на, жбыркъялысь кутшӧмкӧ, и мед кодлы колӧ веськалӧ, абу жаль.

Такӧдіс тадзи асьсӧ Латкин да рытйысьны пондіс, пач ломтіс да пызан корсис, пуксис нуръясьны. Гырыся зэр сяӧбтіс сэки балок ӧшиняс, мыйкӧ сук вӧр кодьӧс артмӧдісны тювмунӧм ва визьӧбъясыс, и курзьӧдана гажтӧм друг шымыртіс таысь Латкинӧс, быттьӧ и збыльысь сійӧ вӧрӧ йӧрмис да некод оз и тӧд, а коді тӧдӧ, сылы веськодь дай. Лӧгыс петіс та бӧрын Латкинлӧн гӧтыр вылас, лёкпоз вылӧ, код вӧсна дзик и жӧвъялӧ ӧні сійӧ тані. И бара визмунлі вежӧрас Тамара, кыдзи тай ва веркӧсӧд тӧвру. Эз нин сэсся пукавсьы ни сулавсьы ымралысь шоныда балокас, шувкнитіс ывлаӧ да видзӧдліс сиктлань, биа абу сэні клубыс. Клубыс биа на вӧлі, и няйтсӧ сапӧгъяснас пычйӧдліг Латкин шавксьӧдіс сэтчӧ.

Сэсся сійӧ колльӧдіс Тамараӧс. Дзуглясис сьӧлӧмыс и дільк мунліс сыысь, мый гӧтыра нин, да эз и шердйысь кывнас, чӧв олӧмсьыс сӧмын мездысьліс. А Тамара, тыдалӧ, буретш тайӧс и пуктіс инӧ-артӧ, збыльысь колльӧдӧмӧ, сетчис бӧрынас окавны, тільыштіс мыйлакӧ синъяссӧ да вӧзйысяна шуис:

— Ме пыра?!

— Ыгы,— копыр вӧчліс Латкин. Виръяндзим босьтіс сійӧс Тамара водзас, сы вӧсна мый эскысь да сӧстӧм нывкаӧн петкӧдчис друг сылы Тамараыс.

Воис балокас да гыпкысис-водіс Латкин, ачыс аслыс вӧлі мустӧм. Некор на гатшӧн эз вермыв дыр куйлыны, а тайӧ войнас нюжвидзис

позявтӧдзыс, узьӧ нисьӧ олӧ. Бурджык нин, мӧвпыштіс да, гусяліс кӧ кодлыськӧ мыйкӧ, сэк эськӧ бӧр позис нуны гусялӧмторсӧ да местаас пуктыны. А Тамараыскӧд кыдзи ӧні сылы? Коркӧ бӧръявылыс висьтавны, ме пӧ эськӧ гӧтыра да? Но ӧд таысь вывті пежыс оз и овлы!

Лун дай мӧдӧс Латкин эз ветлы сиктӧ. Сӧмын коймӧд луннас, пемдандорыс, довзьӧдіс сельпо лавкаӧ няньла да выйла. Синмӧ пырана юӧртӧм ӧшаліс сэн ӧдзӧсас, мый лоӧ тарыт клубын: кык пӧлӧс фломастерӧн, лӧзӧн да гӧрдӧн, ыджыда вӧлі гижӧма: «Танцы». Быть ковмис Латкинлы мӧвпыштны, мый, тӧдӧмысь, и сылы вылӧ арталӧма татшӧм юӧртӧмсӧ.

А лавкаын, пырис Латкин да, вузасьысьыс, ёсь ныр-вома ичмонь, гусьӧник шпынькерліс сы вылӧ, тӧда пӧ эськӧ мыйкӧ да ог на шу нинӧм. Таысь Латкинлӧн нӧшта на содіс полӧмыс и колӧмыс аддзӧдлыны Тамараӧс да, мый лоан ло, висьтасьны сылы.

Лавкасьыс петӧм бӧрын Латкин кежис ва дор нӧрысӧ да сэті эжа вывтіыс веськӧдчис клублань. Но клубыс, видзӧдліс да, пӧдса на вӧлі, и пуксис неылӧ скамья вылӧ, ыштӧкӧ нимкодясьыштны Печоранас, кӧні асьныс ӧзъявны нин пондісны бакенъясыс.

Эз нин и дыр ковмы виччысьны сылы. Кыліс тотшсьӧдӧм клуб дорӧ вайӧдысь мостки кузя, эскӧмӧн чеччис, мый тайӧ, дерт, Тамара, и вочаасисны сэсся син на син.

— Бур рыт,— водзджык шыасис Тамара, но кыдзкӧ видзчысяна.

— Аслыд,— ышловзис Латкин.

— Мыйкӧ эн тыдавлы. Ветлін кытчӧкӧ?

— Эг, сідз довъялі.

— А мый нӧ эськӧ? Дышыд босьтліс?

— Кутшӧм дыш?

— Но, шорсӧ талань вуджавны?!

— Эз, да... кыдз тэныд и шуны...

— Он, шу, кажитчы,— каймӧстіс Тамара.— Сідз ӧд?

— Ньӧти бара абу сідз.

— А мый нӧ эськӧ? Чайтан, абу нин ме ныв?

— Ме ог тӧд,— намыштіс Латкин.

— Сідзкӧ-й, тӧдны кутан. И чужйыссян сэсся!— пыркмунлі Тамара.

— Да ме ачым абу нин зон,— веньгӧдчыліс Латкин.

— Но и... пасьмунан мед кытчӧкӧ, тадзтӧ кӧ... Мун син водзысь!— зырӧдіс Тамара да тайкӧ ныр-вомас и сеталас.

Латкин бӧрыньтчис кымынкӧ воськов, казяліс чукыльӧсь да тшупӧдӧсь пода туй, коді лэччӧдіс нӧрыс йывсянь ва дорӧ, и пышъяна зутшсьӧдіс сэті горув; ю пӧлӧнӧд нин сэсся, нятша вывтіыс, болскис водзӧ катыд.

Вӧлӧмкӧ, ветлігкостаыс катер волӧма Печора карысь, вайӧма тӧв кежлас взрывчатка, дзонь «вор» тыр тротил. («Ворнас» сейсмопартияын нимтісны ас вӧчӧм кӧрт баржа, кодӧс тракторъясӧн кыскывлісны вылӧ косӧ, медым эз ковмы ректысьны. Тӧвнас сэсся сэтысь и босьтавлісны вочасӧн взрывчаткасӧ. А детонаторъяссӧ, дерт, торйӧн видзисны, томан сайын. Наысь кыв кутіс Рогачев, взрывникъяс вылын ыджыдыс.)

Тайӧ жӧ катернас и воӧма нин вӧлі Рогачевыс, гожъялӧма лунвывса лӧсталан гожйӧн, шылялӧма чужӧм вылас.

— Готов к труду и обороне,— шмонитіс Латкинкӧд киасигас.

Пукалісны сэсся Латкин ордын, сейсмостанциялӧн балокас. Кыкысь «босяцкӧй» чай пузьӧдлісны. Дерт, кылаліс чайыс: гормӧга водка доз вӧлі вайӧма Рогачевыс, а Латкин сола кебӧс, кык весьт кузяӧс, вундаліс вомӧ сюян вылас.

Арлыднас Рогачев комынланьӧ нин матысмис, но век на гӧтыртӧм вӧлі да, гашкӧ, та вӧсна том морт туйӧ на и оліс. Эз тай некор лӧгасьлы-а, юавліс кӧ кодкӧ гӧтрасьӧм йывсьыс. Веськыда жӧ и юаліс Латкин, кор варовмисны:

— Ӧтнад на?

— А коді татчӧ ме бӧрся вӧтчас?!

— А мый нӧ, эн и тӧдмасьлы некодкӧд?

— Мыйла эг?! Сысъялісны, мый вӧлі, сьӧмӧс, и мун гортад! Лунвылад сэтӧн, тӧдан, нывъясыд... Буди, татысь жӧ кодкӧ-а...

— А тан эськӧ эм да, сиктас.

— Коді?— чуймис эскытӧмысла Рогачев.

— Клубас уджалӧ. Выльӧн на воӧма. Мичаник сэтшӧм. Тамара нимыс.

— Клубсьыд бара и оз ков.

— Мыйла нин?

— Он кут аддзывлыны сэтшӧм гӧтыртӧ.

— А ӧні тэ мый аддзывлан, тадзтӧ кӧ?

— Нинӧм ог.

— Но вот,— кайтіс Латкин.— А, гашкӧ, кутшӧм бур гӧтыр на лоӧ, мыйӧн тӧдан? Чайтан, клубын кӧ уджалӧ, сэсся и...? Кодӧс на кытчӧ кыскӧ, бабатӧ, а уджыд нинӧм на оз висьтав. Тӧдмасьлы вот нарошнӧ!

— Позьӧ,— вашмунлі Рогачев.

А Латкинлӧн лолыс сійӧ здукас гӧрддзасьліс аслас мӧвпыштӧмысь, мыйла на и тэрмасис, чуйдіс Рогачевыслы Тамарасӧ. Но абу ӧд кыснан шуӧмторйыд, он каттьы бӧр асланьыд. И ковмис Латкинлы очаліґтырйи, быттьӧкӧ унмыс локтӧ, такӧдны асьсӧ, мый оз на, тӧдӧмысь, ышты Тамараыс Рогачев коддьӧм вылад, нӧшта нин пӧръяссьылӧм бӧрад, да нинӧм на налӧн оз и пузьы, дерт.

Но артмис мӧдарӧ да гӧгӧрвотӧма регыдӧн. Лун дас мысти нин Рогачев ошйысис, мый Тамара петӧ сы сайӧ. Сэсся найӧ гижсисны сельсӧветын да свадьба вӧчлісны, и эз кодкӧ мӧд, а Латкин жӧ и свидетеляліс жӧникладорсяньыс. Дерт, йӧйоватӧн кыліс сэки асьсӧ Латкин, но эз лысьт чорыда Рогачевыслы огсӧ шуны, висьталіс сійӧ да, мый Тамараыскӧд налӧн та кузя сёрнитчӧма нин. И збыльысь, ньӧтчыд весиг эз дузъявлы Тамараыс Латкин вылӧ, кузяла варов вӧлі сыкӧд да шпыняліс, быттьӧкӧ дэльӧдіс, кужин пӧ мед овнытӧ.

А выль во бӧрын Тамара вуджис уджавны сейсмопартияӧ, матӧджык верӧс дінас, кыдзи ачыс шуис. Вывті пыдди татшӧм помкасӧ сылысь Латкин эз и пукты, сы вӧсна мый сейсмопартияыс некытчӧ на весиг эз вешйы сэки. Мӧдтор ёнджыкасӧ вежӧр вылас босьтіс Латкин: синсӧ вежны на сылысь локтіс Тамараыс, водзӧс тадзикӧн косӧдны пӧръявлӧмсьыс.

...Но, вӧлӧмкӧ, и видзчысьны на колӧ сылы Тамарасьыс. Чайтіс, сідзтадз на ышмӧ талун, гажыс воссьӧма шондіа тундрасьыс, сійӧн и оз пыр уджыс киас, а тыдовтчис сэтшӧмтор, мый и тӧд вылас Латкинлы эз волы.

Нюжӧдісны «кӧсасӧ» да пуксялісны разі-пели косінӧ, ызӧн туруна мыльк бокӧ, шойччыны, лӧнялісны вочасӧн куньтыра синъясӧн. И друг Латкин кыліс бан боксӧ небыда гильӧдӧм. Бергӧдчис видзӧдлыны, коді нин сэні вилышӧдчӧ, а мышку саяс Тамара шытӧг гигъялӧ, гӧна юр киас кутӧ.

— Но, мый эськӧ?— ышлов вӧчис Латкин зумыша.

— Нинӧм,— кургыштіс Тамара.

— Смотри!

— И мый сэсся?!

— Ме ӧд верма жӧ пондынытӧ.

— Тэ помысь дай.

— Вай дугдам,— ӧлӧдіс Латкин.

— Зэв тай мудер!

— Ме? Мудер лои мыйӧнкӧ?

— А коді нӧ менӧ йӧйтӧдліс, эн тэ?

— Эн на сыв ӧтчыдтӧ окалӧмысь.

— А, гашкӧ, сылі?!

— Но ӧні жӧ тэ верӧс сайын нин.

— Но и мый?!— вомаліс Тамара, эз весиг лапмунлыны синъясыс.

Шуштӧм босьтіс Латкинӧс. Полӧмпырысь и чеччис да кытшолӧн кайис мыльк йылӧ. Видзӧдліс, оз-ӧ нин вӧтчы Тамараыс бӧрсяньыс. Эз, сэтӧн на вӧлі сійӧ, кытчӧ и колис. Сӧмын куйліс йӧжгыля кымыньӧн, кык ки костас юрсӧ дзебӧмӧн. Гашкӧ и, бӧрдіс.

5

«Лыйсялігтырйи» сейсмопартия вешъяліс пыр водзӧджык, веськыда лунвылӧ. Тулысыс чорыда нин кутчысис, кӧнкӧ мышку саяс гожӧм нин вайӧдіс, и ывлаыс эз нин сэтшӧма висьлась, ружты-пошкы лым ли зэр вайысь тӧлӧн. Муköд войыс тіньган лӧнь да вылӧдз кыа гӧрда сулаліс, мый чайтсис, быттьӧкӧ шондіыс и збыльысь кытчӧкӧ матӧ

пуксьӧма да став ловъя ловсӧ повзьӧдӧма.

Мустӧм вӧлі Латкинлы татшӧм войсӧ шызьӧдлыны, но асывнас коліс нин бӧр каттьыны лэдзавлӧм «кӧсаяссӧ», и быть ковмыліс сылы сетны команда: «Би!» Сӧмын командасӧ сеттӧдз сійӧ тшӧкӧлдывайтіс на взрывникъяскӧд, торйӧн нин Рогачевкӧд, скӧрмӧдліс мортсӧ да ачыс тшӧтш скӧрмыліс, и тадзсӧ быттьӧ веськодьджык лолі, мый сыркнитласны коньӧрӧс тундрасӧ.

Бӧръяысяс Латкин, позьӧ шуны, тешитчис Рогачев вылын. Йитчис сыкӧд рация пыр да юаліс, дась абу.

— Дась, дерт. Ог тан гыжъясь,— зводера вочавидзис Рогачев.

— А мый нӧ вӧчан?

— Куйла тан со. Письталас регыд мышкӧй.

— Но, куйлы на, сідзкӧ,— шуис Латкин.

— Да мун сэн... Эн матькӧд! Ме команда виччыся.

— И сеті нин эськӧ, да дурӧ мыйкӧ станцияыс.

— Дугды, дугды!— эз эскы Рогачев.

— Но со, ньӧти оз кыскы магнитнӧй лентасӧ.

— Либӧ и лӧсьӧд, а эн...

— Вот и лӧсьӧда,— гарыштіс Латкин.— Но, аскиӧдз.

— Огӧ, огӧ!— чирӧстіс Рогачев.

— Мый нӧ, гӧтырсьыд гажыд бырис?

— Овсьӧ на сы понда. И ёна нин менӧ сійӧ виччысьӧ да!

— Мый либӧ чепсасян? Аскомысь лоӧ жӧ вертолётыс.

— Со бӧръя пачкаыс. Вит сигарет кольӧма. И няньӧй помасьӧ. Мед вӧлі «лыйсьӧдӧма»!

— Но, час,— кӧсйысис Латкин да чиктыліс ас кежас. Сылы и збыльысь долыд лолі помӧдз ӧні вежӧртӧмсьыс, мый Рогачев сайӧ Тамаралӧн петӧмыс син пӧртӧм сӧмын вӧлӧма.

А сідзсӧ уджыс сейсмопартиялӧн муніс лючки, некод торъя эз аснырась, и нинӧмысь на вӧлі Латкинлы кодкӧ вылын ыджыдавнысӧ. Дерт, кивыв сылы лоис и тундраыс: матын абу тані сиктыд, кытчӧ позьӧ курыд дозйыдла шуркнитлыны, вот и морт сямаӧсь быдӧн.

Раска сиктӧдз — а сэні помасьӧ нин маршрутыс — оз волыны некытчӧ, йӧза оланінӧ. Та вӧсна Латкин эз нин и майшась воддза мозыс, кыдзи на сылӧн ставыс бергӧдчас, начальникӧнтӧ пуктісны да.

Но рӧкыд вылӧ аддзысисны кӧр видзысьяскӧд.

Вешйисны выльлаӧ да асывводзнас, рувъяліс на сынӧдыс войнас дыр зэрӧмысь, бара петісны «кӧса» нюжӧдны. Орчча мылык сайысь сэки быйкмуніс дадюв, куим кӧра, да луйки-лайки исковтіс сука чепӧсйӧм веж турун вывтіыс, джӧм сувтіс неылӧ вездеход водзӧ, ыштӧкӧ сувтлыны жӧ корис.

Дадь вывсьыс чеччис восьса юра, ӧшалан пуртӧса тасмаӧн волысалӧм сӧвика да кузь тӧбӧка кӧр видзысь. Чужӧм-пертасыс сылӧн вӧлі дзик изьватаслӧн, он бара сорав: ёся тӧдчан черлыяса, кык судта ныра.

— Олам-вылам! Эг тӧд, мыйся войтыр-а?!— шуис сійӧ.

— Ми? Ми — сейсморазведка,— вочавидзис Латкин вездеходлӧн кузовсянь.

— А-а, кывлі. Взрывайтанныд пӧ тай мусӧ. А сідзсӧ нӧ мыйкӧ сюрӧ жӧ?

— Вермас. Вот татшӧм жӧ мылык. Сӧмын му индысьыс-а.

— И мый сэсся сэні?

— Нефть да газ вермас лоны. А вермас и нинӧм. Буритасны, да сэки тыдовтчас.

— Но, гӧгӧрвоа. Дерт, эськӧ мияслы нинӧмысджык лӧсялӧ да,— дзугыля серӧктіс кӧр видзысь.— Эн лӧгась-а!

— Ог,— сюртчис Латкин.— Гӧгӧрвоа жӧ ӧд неунасӧ.

— А збыльысь но!— лыбзис кӧр видзысь.— Тӧвйыны петан, да пасьвартӧмаӧсь нин яла ягтӧ, гожйыны локтан, да... лойӧмаӧсь нин йирӧдчанінтӧ. А яйыд быдӧнлы колӧ, пимиыд да. Вай сӧмын каньлы моз!

— Нефтьыс да газыс ӧд колӧ жӧ.

— Колӧ. Ог тай и ӧтарӧась. Но кыдзкӧ эськӧ... Вай энӧ на сэтшӧмасӧ гежмавлӧй таті. Арнас ми гортланъ таті вӧрзьӧдчам.

— Огӧй, огӧй!— кӧсйысис Латкин.— Ӧти туй визьыс миянлы тырмымӧн.

— Сідзкӧ тай, бур йӧз на. Юала на либӧ, вомӧ ӧд он кучкӧй. Мыйкӧ... чайнад ті абу озырӧсь?

— Мездам. А мый нӧ ті, ньӧти чайтӧмӧсь?

— Туйтӧм миян. Эз сюр слӧнаыс. А гаж нин быръма. Локтан стадасьыд, да горшыд косьмӧ, дучкан да дучкан, а сьӧлӧмыд оз бурмы. Эн дивит!

— Нинӧмысь. Эм миян слӧна чайыд, индийскӧйыд, сійӧ кӧ быттьӧ.

— Сійӧ!— долыда кайтіс кӧр видзысь.— Водзӧстӧ ӧд мыйкӧ аддзам жӧ.

— Оз ков нинӧм,— ӧлӧдіс Латкин.— Сӧмын ми огӧ нин бергӧдчылӧй. А тэ ветлы миян котлопунктӧ, дыр-ӧ нӧ кӧрнад. Шу, Латкин тшӧктіс гырысь пачкасӧ дас кымынӧс.

— Вывті жӧ кӧ-а?— намыштіс Кузовкин.

— Миянлы ваясны на,— вомаліс сійӧс Латкин.

— Час, ветла инӧ, ог яндысь да,— шуис кӧр видзысь.— А ті волӧй жӧ коркӧ регыдӧн миянӧс видлыны. Ми эстӧн, мыльк саяс, сулалам. Каянныд да аддзанныд чомсӧ. Ог кӧ ло, стадаын кӧ лоа, кывныд ӧд эм, юаланныд дай, кӧні Аким Ваньыс. Войӧдласны сэки мела.

— Волам,— довкнитіс юрнас Латкин.

Гулыд яг кодь пыдӧдз тыдалан лов пытшкӧсаӧн петкӧдчис сылы тайӧ Аким Ваньыс. И мӧдӧдчисны водзӧ, да лӧсьыда артмӧм сёрниыс некымынысь на усьліс тӧд вылас, лигышмунӧдліс сійӧс чужӧм вылас, ыштӧкӧ шоныд тӧвру воча инмыліс.

Нюжӧдісны «кӧсасӧ» да войланьыс лючки «лыйсисны», Латкин некодкӧд нин эз тшӧкӧлдывайт. Аскинас лун джынсӧ босьтіс «кӧсасӧ» бӧр каттьӧмыс. Сэсся заптысисны песӧкӧн, нетшкисны тундраса ляк бадьсӧ, коді шедалӧ вужнас да оз нин сэтшӧм лёка и ломтысь. Колис чукӧртчыны да вешйыны водзӧ, и Латкин тшӧктіс чукӧртчынысӧ, сӧмын вонъяссӧ эз на тшӧкты разявны.

— А мый нӧ?— пыр и юаліс Кузовкин, вомыс кальӧг нин долыдысла.

— Час, войыс висьталас. Гашкӧ, тані на узям.

— Но а... эсіян дінӧ ӧд ветлам?

— Да, да!— дӧзмӧм вылысь шуис Латкин, парскис сылы «эсіян» кывйыс да.

— Сідзкӧ, ме заводита,— эз бара лӧгась, довкнитіс юрнас Кузовкин аслас вездеходлань и тэрыба вӧрзис.

— Нинӧмла!— горӧдӧмӧн ковмис косӧдны сійӧс Латкинлы.— Подӧн мунам, коді мунысь.

Бура ылын на вӧлӧма кӧр видзысьяслӧн чомйыс, дас кымын километр. Дерт, некод эз муртав, ылын-ӧ, но матӧ кык час тырмис муннысӧ. Тундраӧдыд он на зэв ӧдйӧась, нӧшта нин веськыда кор кӧсъян воӧдчыны: кыті баддьӧсь, кыті вутшка, кытӧн ва гӧп дізьвидзӧ.

Кузь гӧна да ошлӧн кодь кыз ныра пон, кодӧс вӧлі домалӧма кӧр даддьӧ, кутіс чепсасьны да шыӧн эравны тӧдтӧм локтысьяс вылӧ, и сэки чомсьыс ӧти бӧрся мӧд петісны нёль нывбаба, а таӧдз чом дорас морт эз тыдовтчыв.

Нывбабаяс шай-паймунлісны, а сэсся, быттьӧкӧ сёрнитчӧмӧн, ӧттшӧтшмоз кресталісны кияснысӧ морӧс весьтаныс.

— Повзьӧдім, буракӧ, — шуис Латкин.

— Инӧй,— бара жӧ ӧттшӧтшмоз шыасисны нывбабаяс.

— А кӧні нӧ Аким Ваньыд?

— А сыа меам кӧзяинӧй лоӧ, бригадир да,— вочавидзис олӧма нин нывбаба.— А сыа колӧ?

— Сыкӧд ми неуна тӧдсаӧсь нин. Тӧрытсянь на эськӧ да.

— Но-й, дадь тыр слӧна тшай вайис. Мися-к, бур йӧзыс тай выйимӧсь на. Локтӧй.

— Ми ӧд унаӧнӧсь.

— Зэй бур. Тӧрам. Миянӧс ӧд колӧ жӧ видлынысӧ.

— А кӧні нӧ кӧзяиныд?

— Сыа эстӧн, чом саяс. Начкысьӧ. Час, войӧдла.

— Да ме ачым, колӧкӧ,— вӧзйысис Латкин.— Аддза ӧд.

— Аддзан. А миӧ пызан карам.

Öддьöн!— висьталіс Аким Ваньлöн гöтырыс да öти сайын кесйöдліс и мукöд нывбабасö.

Латкин да нöшта кодсюрö сы бöрся мунісны чом сайö. Дженьыдик да джуджыд дадь вылын сэтöн руаліс кульöм нин да перйöм пытшкöса кöр туша. Аким Вань сулаліс бокынджык да дэльöдіс яйторйöн тешкодь рудов понпиöс, ляпкыд пеляöс да чурвидзан палич бöжаöс.

— О, кузь кокаöсь на тай!— кыкнан кисö вылö лыбöдлöмöн чолöмаліс Аким Вань да довкнитіс юрнас кöр туша вылö.— Быттьöкö тöдсьöма менам! Час, пуам и, пöжам и, быд ногыс вöчам. А, гашкö, кодкö айбарчасянныд да? Со пуртыс и солыс!

Айбарчасьны некод эз ышты: медводз Латкин вöрзьöдліс пельпомъяссö, а сы вылö видзöдöмöн и мукöдыс.

— Онö, дерт,— пыдди пуктана гарыштіс Аким Вань.— Эськö кынтöма кö вöлі да этайö содтöд... А кысь öні кöдзыдыс да курыдыс?! Кывтö и лоö песны да сідзикöн гажтö корсьны. Гöстимöй делö вылад весиг войт абу.

— Нинöм,— такöдіс Латкин.— Сідзтö кö, миянлы на колö яндысьнысö.

— Мыйыськö?

— Локтім со вот, дзонь арава, а войт жö эг вайöй. Абусьыд пö тай эмтö он на вöч, кор колö.

— А тшай вылöджык уськöдчам дай!— серöктіс Аким Вань.— Да дугды нин!— дöзмыліс кок улас гартчысь понпи вылö.— Дас кынöм али мый сэсся тэнö вердны? Лёк, мам горш!

— Мамыс нö... дом йылын тай чом водзаныд?— юаліс Латкин.

— Талöн? Таысь мамтö домавсьöма, лыйны кö он вермы кыдзкö.

— А мый нö, кöинпи?

— Но!— чуймыліс Аким Вань, мый татшöмторсö оз казявны.— Синйылі гусö да пуркöшита, мися: мöдысь этшаджык пакöсть. А локті выльысь бöртинас, да тайö нин сöмын кольöма, новлöма нин мукöдсö кытчöкö мамыс. Вайи, мед олö, кытчöдз олö. Бара жö гаж, кузь туяд. Видзöдлöй, колöкö, мый кутас вöчны.

Аким Вань сетіс кöинпилы кöр тыяссö. Кытчö на, чайтан, и тöрас сылы та мындаыс? А сійö тай эз шöйövош, зэв öдйö и тшавкöдіс ставсö. Сэсся, муöдзыс öшйöм кынöма, таджиктіс веськыда горув. Сэні, лайдаас, саймовтчис вутш сайö да кутіс кодйысьны, резны вывлань му торпыригнас. Лöньліс недыр кежлö да бара кутіс мошкоритчыны, тыдовтчыны вочасöн вутш сайсьыс. И, нюрсмунöм кынöма нин, кыккокйыв бöр кайис кыр йылö, коран синъясöн пондіс чатрасьны Аким Вань вылö, быттьö сэтшöм на тшыг коньöр.

— Кыскö оз рöдыс!— каймöстіс Аким Вань.— Велöдöм оз ков мутивöйлы!

— Заптысьö,— содтіс Латкин.

— А мöдарö кö шуны, мый тайöс и видан?!— дорйыштіс Аким Вань кöинпиöс.— Енсяньыс нин талöн вужйыс кыссьö да. Вот мортыс... мукöдыс... таысь на горшасьö, да сійö мустöм.

— Мортыд öд енсянь жö, тадзтö кö,— шыасис сэтчö Кузовкин.

— Мортыдлы уджавны урчитöма, вежöр нöшта сетöма да. А сійö и лёксö на, видзöдан да, уджалö!

— Кыдзикö?

— А мый нö, тöдмöн кö лёк вöчан кодлыкö, абу сійö уджалöм? Дерт, пеж-а!— тöдчöдіс Аким Вань.

— Но, гашкö,— сюртчис Кузовкин да мыжапырысь бöрыньтчис воськов-мöд.

— А кöнöсь нö кöръясыд тіян?— юаліс Латкин, медым мöдлаö кежöдны сёрнисö.

— Со нö, ты саяс тай, нöрысас!— петкöдліс Аким Вань.— Колöкö, ветламöй, абу кö дыш. Дадюв эм сэтöн, гуръясьыштны позьö. Локтам да сэсся чорыда и ужнайтам. Дась нин лоö ставыс!

Кöра дадь вылад гуръясьöмтö Аким Вань гарыштіс, да некодлöн на, Тамараысь кындзи, дышыс эз пет ветлынытö. А Тамара, коді уditöма нин вöлі тöдмасьны чомйын уджалысь аньяскöд, кольччис налы отсасьны.

Кор локтісны бöр ыджыд чукöрöн

да Аким Вань бӧрся гузьгисны-пырисны чомъяс, ляпкыдик пызанъясыс сэні чайтсисны вӧйӧмаӧсь муас сёян-юан сьӧктаысла. Но збыльысьсӧ чомйыс джоджа вӧлі, топыда тэчӧм да югыдгӧрдӧн краситӧм пӧвъясысь нӧшта, и тайӧ содтӧд шензьӧдіс воӧмаясӧс.

Ваймысь бипур ньӧжйӧника ломаліс кушӧн кольыштӧм му вылын да сы весьтын, кыз сутугаысь вугъяс йылын, ӧшалісны кык ыджыд пӧрт да чайник. Не кӧ тайӧ, эз и эскыссьы, гашкӧ, мый чомйӧ веськалін, сы вӧсна мый гӧгӧр вӧлі сайӧдӧма мича занавесъясӧн, торъя вежӧс кодьӧс лӧсьӧдӧма быд гозъялы.

Аким Вань корис пуксявны да видлыны кӧрдорса сёянсӧ, мыжапырысь сэтчӧ содтыштіс, мый абу пӧ гортанысӧсь да кысь уна пӧлӧсыс. А эськӧ яйсӧ и черисӧ вӧлі чукйӧн лӧдӧма гырысь лёдъясӧн, пӧсь шыдсӧ кисьталӧма джуджыд чашкаясӧ, ӧладдитӧ пӧжалӧма некымын тасьті тыр. И весигтӧ песока турипув на тыдаліс быд пызан вылын: тувсовъя вотлӧмыс нин, буракӧ.

Веж петкӧдлана сёянсьыс, эз на видлыны, а кодсюрӧӧс пыр и кызӧктӧдіс висьталана, мый татчӧ эськӧ вот и ёна лӧсяліс да, вӧлі кӧ курыдторйыд. Ызмунлі серам, да сэсся ыштӧ тасянь и воссис пукалан гажыс. Пондісны шмонитны ӧта-мӧд выланыс, казьтывны кольӧмасӧ, коді мый юлӧма да сёйлӧма.

Вой шӧр ылӧсас Аким Вань кольӧдіс волысьясӧс. Латкин эськӧ шуліс, мед оз мудзтысь на понда, но Аким Вань эз кывзысь сылысь, бара пӧ ті веськыда зурзьӧданныд да, нинӧм он тӧд, йӧрманныд ещӧ кытчӧкӧ, а ме пӧ тіянӧс косӧджык нуӧда, веретяяс вывті да кыт да, и ӧдйӧджык на местаынӧсь лоанныд.

Видзӧднысӧ сійӧ эз и тэрмась, весигтӧ эз нёджъяв, копыртыштӧм юрӧн тувччаліс личыда, быттьӧкӧ локтӧ нин кыськӧ важӧн талялӧм туйӧд, но восьлавны сы бӧрся регыд ковмис пошкталыштӧмӧн, нӧшта нин бурпӧта сёйӧм бӧрад. А сёяныс, дерт, пырис, медся нин кӧр яйыс, сы вӧсна мый умӧмаӧсь нин вӧлі-ны быд лунъя тушёнкасьыс, кытӧн гос кӧрыс сӧмын нин и кыліс.

Ӧти веретя вылын Аким Вань друг кежис кутшӧмкӧ из чукӧр дінӧ, а бӧрвывсяньыс локтысьясыслы городіс:

— Лолыштӧй!

Қытшовтіс сэсся Аким Вань из чукӧрсӧ да содтӧд на сэтчӧ вайис некымынӧс, бура гырысьӧс, пукталіс доръясас.

— Мый нӧ?— юаліс Латкин, кор сійӧ бергӧдчис. Водзӧсӧ Латкин эз на лысьт юавнысӧ, абу-ӧ нин кулӧмаӧс сэтчӧ дзебӧма.

— Қынь тай кодйысьӧ, лешакыд!

— А мый нӧ тіян сэн?

— Быдторйыс! Сёян и, кӧлуй и,— висьталіс Аким Вань.— Қоркӧ ӧд ар воас, гортланъ вӧрзям. А кузяла ставсӧ он кыскав, морӧ дорӧдз да бӧр. Но, мӧдімӧй, ыркӧдас пӧсялӧм вывсьыныд.

Қыа визьӧб ни кодзув чут эз тыдавны некӧн. Да и енэжыс эз тӧдчы. Ӧткодь кельыдлӧз ӧшаліс вывсяньыс да муӧдзыс. Сӧмын тундраыс и рудӧбасис водзын аслас вывтасъяснас. Чайтсис, кытчӧ и нуӧдӧ Аким Ваньыс?

Но регыд сійӧ катӧдіс тӧдса нин ыджыд мылык йылӧ, кодлӧн горулын сьӧдаліс кык визьӧн вездеходлӧн туйыс.

Асывнас сейсмопартия вӧрзис водзланьӧ. Чорыда падмӧдіс ичӧтик шор, кодӧс абу вӧлі пасйӧма весиг Латкинлӧн карта вылӧ.

Чукльӧдлысь лайковӧд сяльӧдчис шорыс, сапӧг юр вылӧдзыд муртса лоӧ ваыс, но лайков лунладорас куйліс уна пӧвста йи да артмӧдіс джуджыд сунтов. Веськыда кыпӧдчыны сэті трактораъяс эз вермыны, найӧс бӧр исковтӧдліс, кӧть и додьястӧг на пондылісны.

Латкин тшӧктіс Кузовкинлы видлыны бокшӧн, ачыс петіс вездеход водзвылас лӧмӧн да кутіс туясьны, рӧшкыдджык еджговинъяс корсявны йи вывсьыс. И сы бӧрся локтышталіг, Кузовкин сэсся лючки кыпӧдчис лайков мӧдарӧ, бергӧдчис сэтӧн да бӧр лэччис сейсмостанцияла.

Латкинлӧн личыда лолыштсис. Сылы чайтсис, мый нинӧмысь нин ӧні торъя майшасьнысӧ. Видзчысьтӧг нин и тірзьӧдіс горув вездеходӧн йирышталӧм йи вывті.

Но кор Кузовкин выльысь катӧдіс вездеходсӧ йи вылӧ, бӧрвылас сейсмостанцияӧн нин, сэк додьсӧ пондіс шыбелитӧдны, и бур мый сьӧрас на лӧсяліс Латкинлӧн лӧмыс да удитіс сійӧс сатшкыны додь сюв бердӧ, эськӧ путкыльтчис сэсся сейсмостанцияыс.

Ставӧн уськӧдчисны Латкинлы отсӧг вылӧ, пыксисны коді кытчӧ слӧймис, а Кузовкин ньӧжйӧник вӧрзьӧдіс вездеходсӧ, и тадзикӧн сӧмын вермӧдчисны да кыпӧдісны вочасӧн сейсмостанциясӧ.

Сувтісны личӧдны тыӧм ловнысӧ, некод на вомсӧ эз восьтыв шуны мыйкӧ, но быдӧнӧс нин кыскис синмыс котлопункт вылӧ: ӧні сійӧс коліс кыдзкӧ вуджӧдны, а сэсся нин и муköд тыра додьяссӧ — ӧтиын ломтас, мӧдын взрывчатка, коймӧдын быдсяма запчастьыс да кӧлуйыс.

Лунсӧ сёйис тайӧ ичӧтик шорыс. Да и йӧзыс сэтшӧма лешмисны. Яндзим коліс тӧдны, медым ӧвтыштны рытыс вылӧ да «кӧса» нюжӧдны на петкӧдны. И кор воӧдчисны выльлаас, Латкин мудера шуис:

— Тырмас кӧ сэсся талун-а?

Некод, дерт, эз вомав сійӧс.

Ӧдйӧ зэвталісны вонъяс, Латкин эз жӧ сэн нюжмась, отсасис ӧтилы да мӧдлы, а сэсся пыралісны котлопунктӧ да разӧдчалісны. Некод, весигтӧ Кузовкин, кодӧс векджык вӧлі пытшыд курччӧма, эз гарыштлы, гашкӧ пӧ картіасям.

Латкинӧс регыдӧн и личкис унмыс, медся на вичмис сылы мудзыс и нокыс да, чӧскыда нин и унмовсьыліс, но садьмӧдіс кодлӧнкӧ зэв матын таркӧдчӧмыс. Вӧлӧмкӧ, балок ӧшиняс таркӧдчӧны ывласяньыс. И Аким Ваньлӧн тыдаліс сэн чужӧмыс.

Йӧжгыльмунлі Латкин виччысьтӧмысла, дзик пыр эз и сяммы мыйкӧ шуны, сэсся нин довкнитіс юрнас:

— Пыр, абу ӧд игана.

— Ог, ачыд петав,— чорыда вочааліс Аким Вань, тӧдӧмысь, абу нин бур мога.

Ковмис Латкинлы чеччыны да пасьтасьны, очсалігтырйи петны ывлаӧ, кӧні сійӧс нӧшта на мисьтӧма очсӧдіс. Но ӧдйӧ тай тӧлаліс сы пытшкысь ун колясыс, кор казяліс Аким Ваньлӧн веськыд кисьыс карабинсӧ.

— А-а... мый нӧ?— нинӧм гӧгӧрвотӧмсьыс киргыштіс Латкин.

— Быдтасыс тай менам... морттуяджык на вӧлӧма... тіян дорысь,— коставлӧмӧн, быттьӧкӧ убӧлиталіс воча кывсӧ, шуаліс Аким Вань.

— Кутшӧм быдтас?

— А кӧинпиыс нӧ?! Сетан — нуас, а он кӧ сет, и сідз на олас.

— А ми нӧ эськӧ... гусялім мыйкӧ тіянлысь?

— Ог тӧд, коді волӧмыдӧсь.

— Кытчӧкӧ?

— Из чукӧр дінас. Кытчӧ тай ме кежавлі.

— Оз вермы лоны!— пыркнитліс юрнас Латкин.— Ачыд жӧ колльӧдін. Ми пыр и водалім сэсся. А асывнас водзӧ дай.

— А кодкӧ, тыдалӧ, абу на узьӧма. Камыс да, пежку да... мешӧкын вӧлі да... Кынь нӧ сійӧс нуис?

— Час, ме садьмӧда ставнысӧ. А то, колӧкӧ, менӧ и шоб медводз.

— Оз на тэнад синмыд пышъяв,— дузгысьліс Аким Вань.— Шышсӧ колӧ мыйкӧкерны, коді сэтшӧмыс. Кӧнкӧ, чайтіс, арӧдзыс ми огӧ нин волӧй сэтчӧ да нинӧм огӧ и тӧдлӧй. А менӧ кӧлачла кӧзяйка ыстіс... Лок!

Лагерыс сейсмопартиялӧн тайӧ пӧрйӧ эз вӧв ылын. Гырыся восьлалігад кык минутыс, гашкӧ, эз и коль, воисны нин найӧ сэтчӧ. Латкин шӧйӧвошлі, кутшӧм вонйӧ медводз и сюйсьыны. Но скӧрлуныс тойліс нин сійӧс, зяткӧдіс пиньяссӧ, и равӧстіс сэсся ывла тырнас:

— А, ноко, подъём!

Морт эз мыччысь некутшӧм вонйысь, весиг эз вӧрзьыв кытӧнкӧ. Выльысь нин вӧлі кӧсйӧ городны Латкин, да Аким Вань пановтіс сэки сійӧс:

— Энлы, ме садьмӧда!— И гымыштіс вылӧ карабинсьыс.

Мыйкӧ дыра кежлӧ ловзьылісны

быттьӧ вонъясыс, зэвтчылісны помала сыысь, мый кышасиганыс йӧзыс зургылісны кытчӧкӧ юрнас ли кинас.

Регыд ставӧн ызгысялісны ывлаӧ. Сӧмын Тамара эз на тыдав, но сэсся и сійӧ петіс.

— Узьнытӧ оз сетны!— тоткыштіс Кузовкин.— А мый кӧть лоисӧ?

— Кодкӧ кузь киа миян пиысь!— Ярскӧба шуис Латкин да сюзьлӧн кодь сувтса синмӧн сатшкаліс ӧти бӧрся мӧдӧс, медбӧръяӧн — Тамараӧс.

— Ме али мый?!— вешкыртчыліс сійӧ, тайкӧ бӧрддзас.— Меным аслас кинас сетіс. Гӧтырыс!— чургӧдліс кисӧ Аким Ваньлань.— Со, колӧкӧ, мед бӧр босьтӧ!— пыраліс вонйӧ да петкӧдіс кӧр куысь тяпи гоз.

— Мун, эн йӧйтав!— чирыштіс сійӧс Аким Вань да бергӧдчыштіс.— Юр янӧдан! Вод, некод тэнӧ оз чайт!— ыстіс кикимльӧс шенасьӧмӧн.

— А мый эськӧ либӧ... коді гусяліс?— юаліс Тамара, эз на сылӧн пырсьы вонъяс да.

Аким Вань чӧв оліс.

— Куяс. Мешӧкын вӧлӧмаӧсь. Из чукӧрас, кодӧс тай аддзылім,— висьталіс Латкин, виччысьыштіс да.— Мед вӧлі ӧні жӧ вайӧма татчӧ... да бурӧн кыдзкӧ-мыйкӧ... либӧ ме гугӧдла ставсӧ. Коми му талялам, а огӧ!..

— Гугӧдлы но!— кывбертіс Кузовкин.

Латкин падмыліс, ӧшӧдӧм юрӧн ышлолалыштіс йӧз водзас. Но сэсся кодкӧ ыштӧ каймӧстіс сылы, мый вонъяссьыс нинӧмла и корсьны: лункосмысьӧн найӧс разявлыны колӧ ӧтарӧтӧ водзӧ мунігӧн да и кыкӧн-куимӧн, а кытӧн и нёльӧн узьӧны, та вӧсна гусялӧмторйыд пыр и вермас эрдӧ петны. Сідзкӧ, мӧдлаысь на колӧ корсьны. А кытысь мӧдласьыс?

Котлопункт вылӧ мыйлакӧ видзӧдлысис Латкинлӧн, и аслыс быдӧн яндзим лолі: пусьысьыс, олӧма нин морт, эз ветлы кӧр видзысьяс дінас, меным пӧ кокъясӧй донаджыкӧсь нин. Бӧръя во, ыджыд пенсия понда, уджаліс сійӧ сейсмопартияын да морттуйсӧ нинӧмӧн эз уськӧдлы. Ошйысьліс сӧмын, мый маршал Мерецковлы пусьылӧма Мурманск дорын, но код тӧдас, гашкӧ и збыльысь пусьыліс.

Кодкӧ трактористъяс пиысь шышкаліс? Колӧкӧ, буретш на и Кузовкин да сійӧн и збоялӧ ӧні, медым оз чайтны сы вылӧ, сюрас кӧ мешӧкыс? А йӧзыдлысь вӧрзьӧдан серӧсыс сылӧн эм: ӧтчыд вӧлі колскӧдӧмаӧсь нин сійӧс Ухтаын кодлыськӧ дзик на выль свитерсӧ юӧмысь.

Трактористъяс дорӧ и муніс сэсся Латкин. Йӧзыс вӧрзьылісны жӧ сы бӧрысь, но бергӧдчыліс да лӧга ӧлӧдіс:

— Нинӧмла вӧтлысьны ме бӧрся!

Кузовкинлӧн вездеходыс медматын сулаліс да сысянь и пондіс шобсьыны Латкин: лыбӧдліс пуклӧсъяссӧ, весиг капотсӧ восьтыліс. Но нинӧм эз югды сылы. Та бӧрын трактораъяс вылӧ кыпӧдчыліс, кабинаяссьыс, пуклӧс увъяссьыс, видзӧдліс, но бара жӧ — нинӧм. Колис додьяссьыс корсьлыны.

Взрывчатка тыра додь, кодӧс вевттьӧма вӧлі кыз брезентӧн, медся эскӧданаӧн петкӧдчис ӧні Латкинлы, дзеблыны кӧ быттьӧ мыйкӧ сэтчӧ. Локтӧмӧн тшӧтш нетшыштіс сійӧ брезентсӧ да шыркнитіс боквыв. Вижӧдліс син водзас сёркни рӧма гӧгрӧс тротилӧвӧй шашкаяссьыс.

Мед нин лючки тӧдмавны, татчӧ ли абу дзебӧма гусялӧмторсӧ, Латкин кайис додь вылӧ да кутіс лукйыны да вештавны кокъяснас из кодь сьӧкыд шашкаяссӧ, и тыдовтчис сылы мешӧкыд, сырӧметь торйӧн кӧрталӧма.

Нюжмунлісны йӧзыс, а сэсся ыджӧм бипур дорысь моз вешйыштalісны, кор аддзисны сылысь мешӧкнад локтӧмсӧ.

— Со,— усьӧм сьӧлӧмӧн шуис Латкин Аким Ваньлы, быттьӧ ачыс и гусявліс да бӧр вайис, да таысь кӧть нин мед эз нӧйтны сійӧс ёнасӧ.

— А кытысь сюри?— юаліс трактторист Челпанов, коді кыскаліс взрывчаткасӧ. Латкинӧс сійӧ эз на зэв пыдди пукты. Вӧчліс эськӧ тшӧктӧмторсӧ — быть ӧд вӧч, он кӧ кӧсйы вӧтлӧмӧдз воӧдчыны,— но

воча кывтӧ, ладнӧ пӧ ли мый ли, ньӧтчыд на эз убӧлитлы.

— Тэнад доддьысь,— вочавидзис Латкин.

— Нӧ-ӧ?!— весьӧпӧрлі Челпанов, а сэсся тай письтіс сылӧн шева чуманыс: сы мында мать лэдзис ӧти здукӧн.

— Некод тэ вылӧ оз на и шу,— ӧвсьӧдіс сійӧс Латкин.

— Кодкӧ мӧд на вермис пуктыны,— содтіс Аким Вань.

— А сідзи! И тӧда нин ме, коді! Ӧти вонйын узьлам!— бара пузис Челпанов да уськӧдчис Кузовкин вылӧ, ляскӧбтіс сійӧс муӧ.— Таляла пежӧс! Вӧрзьыв сӧмын!

— Ме? Ме тэныд пукті?— чирзіс Кузовкин.

— А коді нӧ войнас вошліс?

— Менсьым кынӧмӧс орйӧдліс.

— Китӧ тэнсьыд колӧ орйӧдлыны. Тшӧтшӧдла вот, чер босьта да!— И Челпанов збыльысь шавксьӧдіс котлопунктлань, кытӧн тыдаліс черыс: сапкӧма вӧлі бадь кералан чуркаӧ.

— Дугды, дугды!— вӧтӧдіс сійӧс Латкин да лӧсьӧдчис паныд.

— Мун сэсь!— ырыштчыліс кигугнас Челпанов.— Мед, колӧкӧ, ме тэныд дыш да юысь, а йӧзыдлысь ме ас нэмӧн нинӧм на эг вӧрзьӧдлы. Гӧгӧрвоин?!

— Зэв бура на-й,— кайтіс Латкин. Ӧні сӧмын воис сылы юрас, мый шань кывсӧ Челпановыслы ачыс на эз жӧ вичмӧдлы.

А йӧзыс, кылӧ, шызисны. Вӧлӧмкӧ, Кузовкин чеччӧма да лешиктӧ нин кытчӧкӧ, ылысмӧ тундравывса лӧзас.

— Коді лэдзис?— котӧрӧн локтіс да эрыштчис Латкин.

— Он ӧд кут кыдзкӧ,— дӧжныштіс ӧти.

— Ваӧ пӧ тай пыра,— висьталіс мӧд.

— Но и... ... , мед пырӧ!— чепӧсйис жӧ Латкинлӧн матьыд, кыдзкӧ весиг сьӧлӧм бурмӧдана.

— А сідзи!— пыр и сыдорасис Челпанов.

— Та вылӧ ӧд сьӧлӧм жӧ колӧ,— эскытӧма, шешмунлӧмӧн, гарыштіс Аким Вань.— Урӧс мортыд та вылӧ он на тырмы. Воас, тӧлалас да.

— А надурнӧ кӧ вӧчас?— шыасис Тамара.

— Кодлы надурнӧсӧ?— чуймис Латкин.

— Тэныд. Тэнсьыд медводз юаласны, кытчӧ пӧ мортсӧ воштінныд.

— Мед юалӧны. Веськодь.

— Кыськӧ тай эм... йӧйыд!— лӧгасис Тамара.

— А мый эськӧ водзвывсӧ шогалан ме вӧсна?

— Бӧрас мед гӧтырыс шогалӧ. Эм кӧ кӧнкӧ?!

Парскис, дерт, Латкинлы тайӧ «эм кӧ кӧнкӧыс», нӧшта нин Тамаралӧн пыльсмунӧмыс, но водзӧс мыйкӧ шуны эз нин сяммы ни ышты.

— Либӧ и ветла да вайӧда,— кывзысяна шуис.

— А менӧ, буракӧ, воштісны нин,— казьтыліс Аким Вань.

Латкин корис сылысь прӧща лоӧмторсьыс, а сэсся колльӧдыштіс мыйтакӧ да кежис корсьны Кузовкинӧс, коді некӧн нин эз тыдав.

Нырвизьсӧ Латкин босьтіс неыджыд мыльк вылӧ, кодарӧ сетчыліс Кузовкиныс, и мыйӧн сӧмын кыпӧдчис мыльк вылас, пыр и аддзис сійӧс: пуксьӧма да пукалӧ, сапӧг бӧрнас гудйышталӧ мусӧ.

Сэтшӧм лёк ру пыраліс Латкинлы, дась вӧлі уськӧдчыны да чужйыны Кузовкиныслы, мед сэтчӧ и ойкмунас: кидӧс вылас кӧть нин мед ылӧджык муніс ли вийсян чужӧм ӧні вӧчліс.

— Мый нӧ косын дітшвидзан?— пинь пырыс сӧдзӧдіс Латкин.— Тан ӧд оз саяв дона юрыд.

— А муніс нин Аким Ваньыс?

— Муніс.

— Но и меным кад чеччыны,— чиктыліс Кузовкин.

— А кутшӧм синмӧн нӧ эськӧ локтан лагерад?

— Асламӧн. Быттьӧ оз нин прӧступитчывлы мортыд?!

— Тэ уджалін тайӧс, а эн...!— Аким Ваньлӧн кывъясыс усисны тӧд вылас Латкинлы.— Важӧн кӧ, таысь...!

— А ме, гашкӧ, ог и аслым?!— наяна вочааліс Кузовкин.

— Кодлы нӧ?

— Тэныд да кодлы да.

— М-меным?!

— А мый нӧ, оз ков тэныд пежку шапкаыс? Гӧтырыдлы пимиыс ли?

— ... ...!—«пошлитіс» Латкин.— Аски жӧ лэбзян татысь!

— Ог. Докажит, да сэки. Мый ме мыйкӧкери!— шпыняліс Кузовкин.

Лӧгысла и шӧйӧвошӧмысла Латкин воштыліс сійӧс син водзсьыс. Сьӧд вирӧн тырлі юрыс, кыдзи эськӧ сиктын висьталісны.

— Но, сідзкӧ, эн норась,— шуис сэсся Латкин, — тшӧтшӧдасны кӧ китӧ.

— Челпановыдкӧд ме ачым на кыдзкӧ...— вочавидзис Кузовкин.

Но, тыдалӧ, абу на кыдзкӧсӧ артмӧма. Асывнас Латкин мӧдӧдчис котлопунктӧ да Тамараköд панысдасис: сёян нуӧ трактористъяслӧн вонйӧ.

— Ловъя?

— Ловъя эськӧ да. Кутшӧм на уджалысь-а?!

— Босьт зажигание ключсӧ. Шу, ме тшӧкті.

Недыр мысти петісны «кӧса» нюжӧдны, да Латкин ачыс нуӧдіс вездеходсӧ.

6

Август помын пужъя асылӧ, сейсмопартия петіс Печора дінӧ.

Эжмӧм няшаа ляпкыдик кыркӧтш бердын сулалісны нин виччысяна «Сыктывкар» пароход да асьныс ветлан кык баржа. Ю катыдын, мӧдарас, орӧдіс вӧртассӧ джуджыдінӧ пуксьӧм Раска сикт.

Колис вуджны Печорасӧ да «лыйсьыны» медбӧръяысь Раска сиктсайса ыджыд нюр вылас, и маршрутсӧ лоӧ эштӧдӧма. Лун-мӧдӧн, гашкӧ, водзджык на урчитлӧм графиксьыс. Дерт, нинӧм кӧ нин оз торк.

Омелин, экспедициялӧн базаӧн веськӧдлысь, чолӧмаліс лючки-бура воӧмӧн, важ тӧдса кузяыс быдӧнлысь топыда кутліс кисӧ, а сэсся читкыра син пӧлӧн каймӧстіс Латкинлы, мый шампанскӧйыд эськӧ сюрас да, кӧсъяс кӧ быттьӧ пожъявны нывсӧ.

Коркӧя моз бара кырыштіс Латкинлысь сьӧлӧмсӧ. Пычкыштны ковмис та вӧсна абутӧм нюмсӧ.

— Вай но, вештыся ӧд. Ог на коддзӧй, сӧвтчӧм понда кӧ.

— Час, пывсянныд на да,— шуис Омелин.

...Матӧ кык тӧлысь нин колис сэсянь. Рытъя рапорт сетіс Латкин да кӧсйӧ нин вӧлі кусӧдны рациясӧ, но эз удит.

— А öні менӧ кывзы,— шмонитана шыасис Омелин.

— Кывза.

— Сӧмын на, тэӧдз, Ухтаköд сёрниті. Мед пӧ вӧлі чолӧмалӧма мортсӧ.

— Кодӧс?

— Ме ог тӧд, ме тай тэнӧ велалі-а...

— Мыйысь менӧ?

— Ныв тэнад чужӧма! Али вунӧдін нин сэн ставсӧ?

— Му-ун!— ыджыд кост мысти нюркнитіс Латкин.

— Вот тэныд и «мун»! Но эн на сэн вежньӧдлы вомтӧ. Шуны кӧ, бур водзын на нылыд.

— Кутшӧм бур водзын?

— Он на ланьтӧдчы, кыдз шуласны.

— Тадзтӧ ӧд дасӧс позьӧ лӧсьӧдны.

— Позьӧ и дасӧс!— гӧрӧктіс Омелин.— Майбыр, вӧчӧма нин панассӧ.

— Ладнӧ, мукӧдлы на эфирыс колӧ. Помалам.

— Зэв ӧд тэрыб! А аттьӧсӧ коді меным висьталас? Юӧртӧмсьыс?

— Но, аттьӧ!— нурбыльтіс Латкин.

— А водзӧс радиограммасӧ коді ыстас? Ме?

— Мыйла тэсӧ?

— А вай текстто!— чирыштіс Омелин.

— Но, Латкиной Елене, сідзтӧ кӧ. Поздравляю дочкой. Будьте здоровы. Назови сама. Мый сэсся?

— Мысленно с вами!

— Но, мед сідзи,— сюртчис Латкин. Скӧр вылысь зургис-кусӧдіс рациясӧ да дув сувтіс дорыня пельпома.

Эз эськӧ вунӧдлы сійӧ, мый гӧтырыс регыд нин ваяс, но вексӧ тайӧс тӧд вылас эз жӧ вермы кутны, уджыс на медсясӧ гартчыліс вабергач

моз юрас да. Сійӧн и эз вежӧрт дзик пырсӧ, кытчӧ синіс Омелиныс. И ньӧти нин виччысьтӧмӧн да дойданаӧн на сэтчӧ лои юӧрыс, мый ныв сылӧн чужӧма.

Мыйла ныв? Мыйла буретш сылӧн? Мыйла мукӧдыслӧн, быд урӧсыслӧн на, пи чужӧ, а сылӧн...

Сутшиктӧдліс Латкинӧс забеднӧысла. Институтас пыригӧн, кор оз на вӧлі тӧд, босьтасны оз, а мукӧдыс чиктылісны нин, весиг эз вӧв татшӧм забеднӧ. Ветлас армияӧ, кык во мысти выльысь видлас — тадзикӧн асьсӧ такӧдіс. А ӧні кыдзи?

Пӧдны кутіс шоныд балокас да петіс ывлаӧ. Ӧтпӧлӧса вӧлі, да дырӧкӧӧн ыркӧдіс сійӧс, йирмӧг тіркнитліс. Сэки вӧлись сибӧдіс матӧ ном моз дӧзмӧдчысь мӧвпсӧ, мый оз ӧд сӧмын пиян чужны, дзоньнас кӧ олӧм вылас видзӧдлыны, космонавтъяслӧн и то нывъяс быдмӧны. Сідзкӧ, мый и йӧйталӧсӧ на сійӧ?!

Но бӧр пырис балокас да сулалыштіс ымралысь на пач дорын, и быттьӧкӧ сэтшӧм дзескыдінӧ друг веськаліс, песовтчыліс быдӧн. Горш косьмӧм моз кутіс ковны лёкысь пурыштны кодӧскӧ. Да асьтӧ ӧд он на пур, садьтӧ кӧ эн вошты. Дай абу и сійӧ мыжаыс, а... коді нывсӧ вайис.

Гӧтырыс, дерт! Нинӧм сэн и ыдъясьнысӧ. Яйсермунӧма нин вӧлі, кор тӧдмасисны. Мижуй сэтшӧм, Москваын нин узьны водӧны, а сылӧн век на мыйкӧ эштӧдтӧм. И век ӧткодь кутшӧмкӧ, гаж бырӧмсӧ весиг он казявлы, вузалӧ быттьӧкӧ ичӧтика нюмсӧ. А дузгысьны кӧ, лышкыд, тӧлысь да дырджык вермас сэсся чушъявны и нӧшта на гыжйыштас-гарыштас, кор нин, чайтан, бурасьӧмыдӧсь.

Да татшӧм гӧтыр дінад оз и кыскы ёнасӧ!

А кысь сэсся пиыд лоас, радейттӧгыд?!

Кывкӧрталіс Латкин тадзикӧн аслыс, и ыштӧ калькаліс кыткӧ горш улас, ветлыныджык кутіс лолыс. Мед нин, инӧ, коді сэн чужис, лӧньыштіс сійӧ, но ӧні сылӧн сюрас нин гоз-мӧд «мелі» кывйыд гӧтырыслы, кор гортас волас!

Дерт, ковмас на и йӧзыслысь нюмрасьӧмсӧ видзӧдны, питӧ пӧ абу вермӧмыд вӧчны, но кыдзкӧ-мыйкӧ ӧд... Зэлӧдан сьӧлӧмтӧ дай, медым скӧрмӧмтӧ оз казявлыны. И бурджык нин ӧтпырйӧ ставныслы висьтавны, сэк ызмунласны да ӧдйӧджык ӧвсясны, гашкӧ.

Тадзи сэсся и вӧчис Латкин: муніс котлопунктӧ да висьталіс, мый ныв сылӧн чужӧма. Гигзыштісны сы вылын, недӧкуньӧн на нимтісны, и сьӧлӧмпӧтӧсь колины, код вылӧ он видзӧдлы. Сӧмын Тамара лӧгасьӧмакодь пукаліс, куткырасис, быттьӧкӧ кынтӧ сійӧс.

...«Сыктывкарлӧн» нырвывладорас, кӧні коркӧ вӧвлӧма мӧдӧд класс, нюжаліс кузьмӧс шӧр вежӧс — сёянін. Сэтчӧ и чукӧртчисны пывсян бӧрын, тӧрӧдчисны дась нин пызан сайӧ, кыдзи ресторанын. Медводз пасйисны сейсмопартиялысь тундраысь петӧмсӧ, а сэсся «пожъялісны» Латкинлысь нывсӧ.

Юаныс куш шампанскӧй и вӧлі, да кодсюрӧӧс дэльӧдіс сӧмын. Кутісны дзайгыны Омелинлысь, медым чорыдджыкӧс мыйкӧ тшӧктіс вайны — ӧд эм, тӧдӧмысь, кӧнкӧ трюмас!— но воча кывйыс сылӧн эз вежсьыв, нюркйӧдлана ӧти нога кыліс:

— Абу но!

Ӧтвывса сёрни-гажыс та бӧрын ӧдйӧ оръясис, разі-пели намӧдчӧмӧ пӧри. Бӧрынджык вешъявны пондалісны: ӧти сэтчӧ пуксьӧ, мӧд татчӧ.

Ыштӧ тайӧс и виччысьӧма Тамара, пуксис Латкин дінӧ, мыйӧн сӧмын тыртӧммис орчча улӧсыс.

— Юыштам на шампанскӧйтӧ?— юаліс дзерӧдана.

— Ю, со тай.

— Аскӧдыд!

— Но, вай.

— А мый вӧсна эськӧ?

— Ме ог тӧд, мый вӧсна тэ кӧсъян.

— Мед сэсся пи тэнад чужӧ!

— Мед!— вашмунліс Латкин да точкысис.

— Но абу быть гӧтырсяньыд,— содтіс Тамара.

— К-кодсянь нӧ?!

— Кыскылас кодкӧ дінӧ.

— М-мун, эн кодав,— мыктӧдлыны кутіс Латкинӧс.

— А кольӧм вотӧ нӧ, та кадӧ?!

— Вай дугдам сэсся та йылысь.

— Дугдам. Сӧмын бур олӧмыс тэнад оз жӧ ло.

— Кытчӧ нӧ лоӧ?

— Пон сёяс!— килькнитіс Тамара.

— Водзвыв тай тэ тӧдан.

— Тӧда. Тэ жӧ некодӧс он радейт!

— Но и мый сэсся?— ыкшаасис Латкин.

— А сэсся... абу жӧ пӧ тай дзик синтӧм енмыс.

— А, гашкӧ, ме тэнӧ радейта?

— Чӧв нин, коньӧрушка,— нерыштіс Тамара да чеччис пызан сайысь.

— Ноко, энлы на!— сойбордйӧдыс кутіс сійӧс Латкин.

— Лэдз,— эз и лёкысь нетшыштчы Тамара. Сэсся петіс сёянінысь. Гашкӧ, вылыс палуба вылас кайис.

Эз вӧв лӧсьыд чеччыны да петны жӧ, медым оз чайтны сы бӧрся вӧтчӧмӧн, и Латкин пукӧдіс на асьсӧ. Нарошнӧ юаліс Омелинлысь, мыйкӧ сетіс эз на налӧн ыстылӧм материалыс.

— Лок, петкӧдла,— долыда вочавидзис Омелин да ӧттшӧтш довкнитіс юрнас нырвывса кауталань, камералкалань. Сэні сійӧ паськӧдіс Латкин водзӧ выльӧн на панӧм изохронной * карта.— Аддзан, мый тыдовтчӧ?

— Лыбӧм,— шуис Латкин.

— Вот тадз!— кайтіс Омелин.— А мыйта на расшифруйттӧмыс! Ми жӧ Ухтаӧ на ыстывлам, ЭВМ вылӧ.— И ӧддзис сэсся да пӧсь петтӧдзыс висьталіс водзӧ лоан удж йывсьыс. Каймӧстіс весиг бӧръя помыс, мый первойя восьтысьясӧн вермасны лоны, сюрӧ кӧ мыйкӧ бӧрынас муткырсьыс.

Латкинлы веськодь нин вӧлі тайӧ ставыс: Тамараӧс сійӧ тӧд вылас кутіс.

Но кайис сэсся вылыс палуба вылӧ корсьны сійӧс, да сёрниттӧм и лоі, синмасисны сӧмын, сы вӧсна мый пароходыс сибӧдчис нин Раска сикт горулӧ.

Сиктӧ Латкин некодӧс эз лэдз, пыр жӧ нуӧдіс лыа юрӧ, кытчӧ сувтісны баржаясыс.

— Ректысям и водзӧ!— ӧлӧдіс сійӧ.

— Мыйкӧ но... помидор пӧ вайӧмаӧсь лавкаас,— вӧзйысяна шыасис Челпанов.

— Абу сэтысянь тӧлыс, сійӧ кӧ вашкӧдіс,— вомаліс Латкин.

— Со нӧ жиганыс йирӧ,— индіс Челпанов ляпкыдінын келалысь зонка вылӧ.— Ме юалі нин сылысь.

— Сідзкӧ, мед Тамара ветлас, а мукӧдыслы нинӧмла.

— Уна-ӧ нӧ сійӧ ваяс ӧтнасыд?

— Мыйта вермас,— кывбертіс Латкин.

— А тадзтӧ абу жӧ морт ногӧн,— ыззис Челпанов.— Поплы моз гожӧмбыд на турті, вомӧ эг босьтлы...

— Ӧнтай нӧ, шампанскӧйсӧ?— мудера дэльӧдіс Кузовкин.

— Матере мен сійӧ вӧв кудзыд! Муна и ньӧба рыт кежлас. Доз витӧс кымын на, лёк вылӧтӧ кӧ. А мый нӧ, пӧкрӧв лун кута виччысьны?!

— Но, ладнӧ,— сетчис Латкин, мӧвпыштіс да, мый чорыдасьӧмыд ӧні сылы мӧдарӧ на вермас бергӧдчыны.— Пуктыштам, воам нюр вылас да. Тыртчам на, колӧкӧ. А сиктас ставӧнлы нинӧмла гузьгывны. Ветласны Тамара и...

— И ме, шуам,— ачыс вӧзйысис пусьысь.

— А мый нӧ, подӧн?— сюйсис сэтчӧ Кузовкин.

— Тэнад со на уджыс,— чирыштіс Латкин.

— Дыр-ӧ нӧ меным баржа вывсьыд лэччыны?— тэрыба педзыштіс Кузовкин.

— Дыр!— буркнитіс сылы Латкин.— Но, кыдз?— юаліс сэсся Челпановлысь.— Позьӧ овны?

— Мыйла нӧ оз?— вашмунліс сійӧ.— Морт ногӧн кӧ.

Ректысьнысӧ час кымын тырмис. Тамара да пусьысь сэк коста кайлісны сиктӧ, локтісны колана ньӧ-

* Изохронной — сэтшӧм карта, кодӧс вӧчӧма взрыв гыясыслӧн ӧтдыра локтӧм серти.

басӧн оран выйынӧсь сойясныс, а кыпыдӧсь.

Наköд тшӧтш воис косындзи мужичӧй, сапӧга да шляпаа, костюм вылас кизявтӧм штормовкаа. Тамара индіс сылы, медым Латкин дінӧ шыӧдчас.

— Ті, значит, лоанныд Латкиныс?

— Ме.

— А ме Филиппов, директор школыыс татысь. Собственнӧ, выль морт на. На укрепление, кыдз шуласны.

— Кывза.

— Просьба менам тіян дінӧ. Полан и висьтавнысӧ. Пристройка, значит, миян планируйтӧма. Ӧні жӧ быдлаын кабинетнӧй метод обучения. А вӧрсӧ толькӧ на вайисны. Аддзанныд пурсӧ? Около восьмисот кубов сэні.

Кывтыдынджык, кытӧн лыаыс алькӧсмис, тыдалісны керъясысь чукъя плитаяс, лайкъялісны ю шӧрысь локтысь гыясысь.

— Косӧ колӧ лэптавны?— юаліс Латкин.

— Вот именнӧ, пока абу на сёр. Он вед йизьӧд татчӧ.

— А совхозыд нӧ мый эськӧ? Сы мында трактор, а...?

— Да ми пробуйтлім нин. Не под силу ДТ-ыдлы. И буксуйтӧ на уль лыа вылас. Асьсӧ бӧрынас перйы! А тіян жӧ Т-100 ставыс, болотнӧй вариант к тому же, кык пасьтаӧсь гусеницаясыс. Выручитанныд кӧ эськӧ, а?— пойгана нюмъёвтіс Филиппов.

— Ме ог тӧд да,— падъялыштіс Латкин.— Асланым на уджыс эштӧдтӧм. И кыдзи на йӧзыс? Тшӧктӧмнад тані... Гашкӧ, отсалам да?

Некод эз вочавидз сылы! Коді бергӧдчыштіс, коді мусьыс мыйкӧ «аддзис».

— Ме ордӧ позьӧ ветлыны бӧрынас,— вӧзйис Филиппов.

— Вот тайӧ сёрни!— пыр и лыбзис Кузовкин.

— Абу тайӧ сёрни!— дӧзмыштіс Латкин.

— Да нет, ме жӧ ассьым пукта!— такӧдіс сійӧс Филиппов.— А школаыдлысь ме ни копейки, что вы?!

— Некытчӧ ми огӧ ветлӧй, а отсалам кӧ, сідз отсалам,— шуис Латкин. Чӧв усьлі да эскана видзӧдліс Челпанов вылӧ.— Ӧти государствоын на олам, сідз ӧд, Михаил Васильевич?

Челпанов лигышмунлі, ыштӧ яндысьыштіс ним-вичнас ыджӧдлӧмысь:

— Ме сайын оз бӧрд некод. Меным сӧмын трос кӧртавны трактор бӧрӧ. Вайӧ, инӧ, дась югыднас. Мӧд ногыс ӧд... усьлӧ жӧ аслыд вӧтӧн, ӧткажитан кӧ мортыдлы.

— А збыльысь?!— кокниа нин ышӧдіс мукӧдсӧ Латкин.

Нелямын сизим плита арталіс сэсся сійӧ, кор воисны пур весьтӧ. Нёль тракторыдлы абу нин сэтшӧм уна, манитчӧмысь кӧ повны, дай вездеход на эм нӧшта, вермас жӧ посниджык плитаяссӧ кыскавны.

Костӧн-костӧн сувтӧдаліс Латкин тракторъяссӧ, медым паськыдджыка вичмис быдӧнлы лыа вылыс да вӧлі кытчӧ лэптавны вӧрсӧ. Позис на сувтны и вездеходлы, буретш пур бӧж весьтӧ, но Кузовкин век на мыйкӧ зуньгырасис ректысянінын.

Пуркнитавліс сьӧд тшынӧн да нетшыштчывліс вездеходыс, а водзӧ ни бӧрӧ эз вӧрзьыв, быттьӧкӧ дорӧмаӧсь. Лои мыйкӧ али аснырасьӧ на тадзикӧн Кузовкиныс, мыйӧн тӧдан, он кӧ ветлы да лючки тӧдмав. Но мустӧм ыркыд йиджтысис нин таысь Латкинлы.

— Мый сэн йӧктӧ сійӧ?— юаліс Челпановлысь.

— Мудералӧ коркӧя моз, ме чайта.

— А мый коркӧсӧ?

— Тадзи жӧ. Лыа вылын. Сылы ӧд аскиыд абу!

— А мый сылы торъя лыаыс, мудеравны кӧ нин?

— Кивыв. Лёкысьджык бергӧдчан, и — ме абу мыжа! А йӧйыс мед, колӧкӧ, мыркӧдчӧ. Пасибӧ вылӧ. Видзӧдлан вот, абу кӧ сідзи!

— Кыдзи?

— Но, петӧма абу зэлӧдан кӧлесаыс, кодарыскӧ, гусеница воргасьыс,— висьталіс Челпанов.

— Бӧрас видзӧдлам, некор ӧні,— кывкӧрталіс Латкин.— Босьтіс Челпановлӧн тракторса трос помсӧ да лэччис ва дінӧ, чеччыштіс матысса плита вылӧ. Сэтысянь каттыштіс

на троссӧ да сюйис плитаыслӧн кыкнан кӧртӧд увтіыс, кодъяс вӧліны кыз ён сутугаысь.

Челпанов виччысис нин, кор Латкинлӧн гӧрӧдавсяс тросыс. И Латкин сэсся ӧдйӧ веськӧдчис да ӧвтыштіс сылы кинас, мед вӧрзяс, а ачыс чеччыштіс орчча плита вылӧ. Домалӧмаыс сэки ыльӧбӧн петіс васьыс да лыасӧ поромитіг ылысмис ю дінсьыс.

Мӧд пӧрйӧысяс нёль плита нин кайис косӧ, сы вӧсна мый некодлы нин эз ков чуйдыны, кыдзи да мый колӧ вӧчны.

— А, гашкӧ, войӧдлам ми ордӧ да?— бара на каймӧстіс Филиппов, кор ва вылас нинӧм эз коль пурсьыс.

— Некор,— вочаалiс Латкин.— Да и асланым миян ньӧбӧма.

Ӧні сійӧ Кузовкин дінӧ нин тэрмасис. Мӧвпыштіс весиг, мый лӧсьыда и сеталас сылы ныр-вомас, мудер улӧ кӧ ланьтӧдчис, сэсся мед мунӧ кытчӧ гаж.

Збыльысь сідзи и вӧлӧма, кыдзи гараліс ӧнтай Челпанов: вездеходлӧн шуйгаладор зэлӧдан кӧлесаыс петӧма гусеница воргасьыс.

— Со вот... лыа вылад!— элясян шуис Кузовкин. Кусыня плавкӧс пома лӧм кутіс сійӧ киас, и тайӧ, дерт, потшӧсаліс Латкинӧс.

— А коді тшӧктіс тэныд лёкысьсӧ бергӧдчыны?

— Бара ме сэтчӧ мыжми. А тэ аддзылін?

— Йӧзыс тӧдӧны, ме кӧ ог. Он нин медводдзаысь урсась.

— Йӧзыдлысь сӧрӧмтӧ тэ меным эн каттьы. Тэ меным ачыд докажит.

— Чайтан, ог вермы?— кывбертіс Латкин.— Мыйла пур дорас эн волы? Эз нин сюр эськӧ сэтысь тэныд уджыс?

— Тэ менсьым законнӧй уджсӧ требуйт! А быд сэтшӧм-татшӧмтӧ ме вӧча али ог на. Вот и став сёрниыс.

— Абу на. Ми мунам, а тэ кольчан.

— Лӧсьӧдны?— шегмунліс Кузовкин да довкнитіс юрнас вездеходланьыс.— Да тайӧс ӧти здукӧн позьӧ. Ме вӧрзьӧда, а кодкӧ мыйкӧкерас дай... веськӧдас лӧмнас этайӧн.

— Асьным ми лӧсьӧдам, а тэ босьтан ноптӧ, и — матере!— эз нин вермы кутчысьны Латкин.

Рӧмдӧ нин вӧлі, кор сейсмопартия кыпӧдчис Печора нӧрысӧ.

Водзджыксӧ эз вевъявны: ковмис на Кузовкинлысь спектакасьӧмсӧ видзӧдны. Каньгӧмыс сылӧн некодлы нин эз ин, да уськӧдчис йӧз водзӧ, кутіс апавны лыасӧ, тайкӧ пӧдас.

Медводз Тамаралӧн, а сэсся и нӧшта кодсюрӧлӧн петіс сэки жальыс. И Латкин сетчис налӧн корӧмлы. Медсясӧ, дерт, Тамара ради.

7

Шпоракыліс кӧрт пачын биыс, быттьӧкӧ мойдіс мыйкӧ Латкинлы, кутшӧмкӧ мӧд пӧлӧс олӧм, кӧні сійӧ шонавлас сьӧлӧмӧдзыс.

А пызан вылын дзулалысь сиськыс быттьӧкӧ вильшасис, эз кывзы тшӧтш мойдӧмсӧ, и пачысь биыс трачкакывліс таысь сы вылӧ.

Збыльысь, эз и ков ӧні балокас кыкласянь югӧрыс, да Латкин лыбӧдчис джек вылысь, медым кусӧдны сиськсӧ. Но эз удит пӧльыштнысӧ, кодкӧ локтысь лои сы дінӧ, шаркакыліс нюрвывса туруннас.

«Кодӧс нин кыскалӧ?»— мӧвпыштіс Латкин.

Здук-мӧд мысти ӧдзӧсӧ тутштотшкерисны. Небыдика, ӧти чунь камарӧн.

— Но... коді сэн?— шӧйӧвошліс Латкин.

Балокӧ пырис Тамара, вылысас чӧвтӧм шоныд ковтаа.

— Вӧлӧма кӧ, ме!— ышмана пӧльныгліс юрсӧ.

Ӧнтай, котлопунктын пукалігӧн, сійӧ видлыштіс жӧ водкасӧ.

— Кодалан кӧ нин-а?

— Ньӧти бара!

— А мый нӧ эськӧ... вой шӧр кадпас? Он пов?

— Полі кӧ, эг лок.

— А тӧдласны кӧ? Висьталасны Рогачевыдлы?

— Веськодь.

— А аслыд? Чайтан, ме китӧмкоктӧм?

— Видзӧдлам.

Латкин воськовтіс Тамара дінӧ,

топӧдіс сійӧс бердас, кутіс окавны.

Тамара пыксьышталіс на гырдзаяснас, сэсся дугдіс, дзикӧдз усьӧдіс кияссӧ. Латкин сывъяліс сійӧс ковта увтіыс нин.

— А лоӧ кӧ кодкӧ?— юаліс бӧрынас Латкин.

— Лоӧ, дерт. Гашкӧ, пи на.

— Сідзкӧ, ме юкся?

— Он. Кодкӧд олан, сыкӧд и ов.

— А кыдзи нӧ?! Сысянь — висьталан Рогачевыдлы?

— Ог. Муна ме сы дінысь. Сэк на вӧлі мустӧм, а ӧнітӧ...

— Ме таысь мыжаыс.

— Бӧрддзы,— эльтыштіс Тамара.

— Но, а кытчӧ эськӧ мунансӧ?

— Кытчӧкӧ. Менам жӧ специальность эм.

— А кысь ме тэнӧ корся сэки?

— А мыйла менӧ корсьнысӧ?

— Мый нӧ, знать не знаю?— рочыштіс Латкин.— Асьтӧ ни... коді лоӧсӧ?

— Да-а!— дойдана нюркнитіс Тамара.

— Но и морт жӧ тэ, тадзтӧ кӧ?!

— Кутшӧмӧн чужсьылӧма! Ноко, кӧні менам ковтаыс?

— Со. А мый нӧ, мунан нин?

— Эг ӧд узьны татчӧ лок.

— Но кӧть колльӧда?— вӧзйысис Латкин.

— Нинӧмла!— пыркнитіс юрнас Тамара.

И бара ывлаын шаркакывліс да лӧнис.

КОМИ ГИЖЫСЬЛЫ ЫШӦДАН ПРЕМИЯ

СССР-са писательяслӧн Союз да ВЦСПС быд во нуӧдӧны литературнӧй конкурс ӧнія рабочӧй класс йылысь медбур произведение вылӧ. Тырис 10 во татшӧм конкурссӧ нуӧдны заводитӧмсянь. И со неважӧн Москваын, Союзъяс керкалӧн Колоннӧй залын, чукӧртлісны странаса став гижысьӧс, кодъяслы тайӧ кад чӧжыс вӧлі сетлӧма индӧм конкурсын вермысь-лауреатъяслысь ним.

«Муыс шусьӧ пармабн» книгаысь, коді петіс рочӧдӧмӧн Коми книжнӧй издательствоын 1980 воын, конкурсас участвуйтысь коми гижысь Иван ТОРОПОВЛЫ сетісны поощритан премия, лауреатлысь диплом да морӧсын новлан пас. Лауреатъясӧс пӧся чолӧмалісны литератураса, искусствоса деятельяс, нималысь промышленнӧй предприятиеясса уджалысьяс. И. Тороповлӧн Ставсоюзса премияӧн пасйӧм книгаыс — коми литературалӧн быдман-сӧвман туй вылын вермӧмъясысь ӧти.

□ □ □

Почёт ним

Коми прозаиклы, Коми АССР-са И. А. Куратов нима Государственнӧй премияа лауреат Пётр Федотович ШАХОВЛЫ Коми АССР Верховнӧй Сӧвет Президиумлӧн тавося январь 21 лунся Указӧн сетӧма Коми АССР-са культура кузя заслуженнӧй работниклысь ним.

Серафим **ПОПОВ**

ПУ ЛЭБАЧ

Важӧн Эжва кывтыдса быд керка матич сёрйын ӧшаліс пу лэбач — челядьлӧн шуд да радлун.

Ичӧтдырся казьтылӧмӧй менам
шензьӧданаторъясӧн зэв гӧль...
Ӧтнас кужліс гӧрддзасьыштӧм нэмӧс
лелькуйтыштны бур сьӧлӧма пӧль.
Уджалісны бать-мам помся вӧрын,
паськӧдісны видзьяс либӧ му.
Горт олысьыс кӧть и вӧлі пӧрысь,
ассьыс могсӧ эз весьшӧрӧ ну, —
дӧмліс кӧмкот,
вӧчис мича туис,
сійӧн вайліс ягысь чӧскыд ли...
Быдтор вӧчны сюмӧдысь да пуысь
кужліс менам муса пӧльлӧн ки!
Ӧтчыд, — тайӧ лои кӧдзыд тӧлын, —
прӧща кора, висьтӧй кӧ нин важ, —
матич сёрйӧ ӧшйӧм чача-сьӧла
пыртіс миян керкааным гаж.
Вӧліны сэк ёна сьӧкыд вояс,
чужан муным пемыд да и тшыг.
Бать-мамнымкӧд ӧтвылысь пыр сёйим
петшӧрысь да шомкорысь дуб шыд.
Истӧг тув эз сюр кӧ пач выв горсйысь,
эз на волы олӧмнымлы пом, —
водзӧсавліс пӧльӧ, вайліс ворйын
мукӧдъяслӧн пачысь ӧгыр-шом.
Ловзьыліс пу лэбачным пӧсь руысь
паръяліс,
кор пӧльтіс ыркыд тӧв,
быттьӧ сёрмӧм бордаяскӧд туйӧ
босьтчис лэбны,
но эз лэдз ён кӧв.
Меным лэбны некытчӧ жӧ вӧлі,
вывті нэр на челядьыдлӧн борд...
Та вӧсна и пуысь вӧчӧм сьӧла
лои меным медся муса ёрт.
Олӧм дженьыд, но тай уна вичмис —
сьӧкыдлун, войналӧн ыджыд би,

сьӧд кырныш эз ӧтчыд мулань личкыв,
морӧс пиысь лолӧс нетшышт-ви.
Кызьӧд нэмыд татшӧм сійӧ лои:
чардӧн-гымӧн, войтыр лёкӧн скӧр,
кӧть и дойдӧ дзик быдӧнӧс дойыд,
быдӧнлӧн жӧ вирыд пӧсь да гӧрд...
Вежӧрнас пӧ, шуӧны, морт вына,
сідзкӧ, енэж вӧлі медым сэзь,
кырнышъяслы пежӧсьтны бур сынӧд
сійӧ некор му весьтысь оз лэдз!
Быдмӧй, муса челядь, ыджыд шудӧн
тіянысь мед быдӧн лоас пӧт.
Менам мойдысь пу лэбачлӧн вуджӧр
тіянлысь оз повзьӧд мича вӧт.

Николай ЩУКИН

* * *

Чайтлі век, мый радейта ме тулыс,
Сэки ставыс выльысь ловзьӧ-чужӧ,
Сэки быдӧн меліасьны кужӧ.
Чайтлі век, мый радейта ме тулыс.

Чайтлі век, мый арыс меным мустӧм,
Сэки гӧгӧр кельдӧдӧ да чусмӧ.
Чужан муӧс эновтӧны юсьяс...
Чайтлі век, мый арыс меным мустӧм.

Чайтлі век, мый радейтчӧмыс кустӧм,
Шудлуныслӧн некӧн абу помыс.
Вӧвлі коркӧ удалӧн да томӧн,
Чайтлі век, мый радейтчӧмыс кустӧм.

Ставыс вӧвлі: радлуныс и шогыс,
Ӧні тайӧ ныв-пиянын олӧ.
Эг кӧ тӧд ме ассьым олан могӧс,
Сэки эськӧ водзӧ овны полі.

Вӧвъяс

Вӧвліны вӧвъяс,
Вӧвліны чожӧсь,
Вӧчлісны зэв уна удж.
Наköд ме ичӧтсянь
Зэв уна гожӧм
Эг ӧмӧй челядь дыр вудж?

Вӧвліны вӧвъяс —
Шочмисны найӧ.
Аддза кӧ — малыштны рад.
Кажитчӧ, челядь дыр
Эз на и саяв.
Быттьӧкӧ бергӧдчис кад.

Эмӧсь и ӧні на
Лӧсталысь вӧвъяс:
Вӧсниӧсь, визулӧсь —
Петлывлӧ веж.
Сӧмын ме некор дзик
Уджалысь вӧлӧс
Гӧняйтысь вылӧ ог веж.

Наköд ме ичӧтсянь
Зэв уна гожӧм
Кынӧмпӧт перйывлі пыр.
Уджалысь вӧвъяс,
Ті век лоӧй чожӧсь,
Гажӧдӧй сӧдз челядь дыр,

Александр ЛУЖИКОВ

Сэк сьӧлӧм вылын менам лӧнь

*
* *

Мед, кымӧр чукӧр, ваян слӧт,
Мед еджыд лымйӧн менӧ тыртан,
Ог тайӧ мичсьыс талун пӧт
Да ывла вылӧ пета мырдӧн.

Сэн сынӧд гортын кӧра, сӧдз,
Да пывсян тшын дук кыськӧ волӧ,
Вай ышмыв, тӧлӧй, тола вӧч,
Мен ставыс тайӧ ёна колӧ.

*
* *

Эськӧ пырны кӧ бадьяс пиас,
Сэтшӧм окота, кыла, мен
Найӧс пыркнитны шоныд киӧн,
Зиля-голя мед кылас звӧн.

Эськӧ дзебсьыны бадьяс сайӧ,
Кодлӧн вевттьӧдыс зарни пуж,

Эськӧ сьӧлӧмӧй бурмис таӧн,
Эськӧ шоглуныс эз и чуж.

А ме восьлала ӧдйӧ водзӧ,
Абу кӧдзыд и тырмӧ вын,
Кӧть и вой тӧлыс ыджыд соддзӧн
Менам чужӧмӧ койӧ лым.

*
* *

Кор рытыввылын алӧй вӧнь
Сідз пӧртмасигтыр лӧня кусӧ,
Да лысва кӧтӧдыштӧ мусӧ,
Сэк сьӧлӧм вылын менам лӧнь.

□ □ □

Эдуард ТИМУШЕВ

Пуяс шувгӧны

Пуяс шувгӧны, шувгӧны, шувгӧны,
Помся шувгӧны, катласигтыр.
Гашкӧ, ме вылӧ найӧ нин увгӧны,
Мыйла вӧрас ме бергала дыр.
Гашкӧ, висьтавны мыйкӧ мен кӧсйӧ а
Медым шудаджык котӧртіс нэм.
Гашкӧ, муслунсӧ ассьыныс вӧзйӧны,
Коді важӧн нин сьӧлӧмын эм.

●

Александр ПЫСТИН

Карелияса вöръясын

Томдырся вояс!.. Кутшöм мичаа да гажаа заводитчинныд ті менам арлыдаяслы, и кутшöм крута оринныд. Мекöд тшöтшъяяслы, дас кöкъямыс да кызь арöса зонъяслы, этша ковмис жöникавны, видзöдлывны том нывъяслы синманыс. Заводитчис война, фашистъяс уськöдчисны сöветскöй му вылö, медым вуштыштны му вылысь мирын дзик öти социалистическöй государство. И миянлы, томъяслы, медся войдöр ковмис сувтны ассьыным социалистическöй Рöдина дорйысьяс радö. Фронт вылын, дас öкмыс арöсöн, ме лои партияса членö кандидатöн, а во мысти примитісны партияса членö. Боевöй характеристика серти. Рекомендация сетісны да примитісны коммунистъяс, кодъяс не öтчыдысь мунлісны би пыр. Медбур пöдругаясöн миян том дырйи вöліны автомат да винтовка, а сідз жö граната — зептын новлöдлан артиллерия.

Чужлі ме Сыктыв вожса Волся сиктын 1923 воын. Бать менам войнаяс би пыр жö мунлöма, та вöсна салдатскöй служба кежлö менö велöдіс ичöтысянь.

— Гач кö новлан, ковмас салдатавны,— унаысь шулывліс меным сійö ичöтысянь.— Аддзан, кыдзи Гитлерыд ыршасьö быдöн вылö! Став мусö дась ки улас босьтны. И кутшöм лöг кутö Гитлерыд Сöвет му вылад. Но оз артмы сылöн тадзи, виньдас!..

Ме эг жö кöсйы уськöдны комсомолецлысь нимсö, томысянь заводиті велöдны военнöй делö. Другъяскöд ичöтысянь велöдчим лыйсьыны, лызь вылын котравны. Ме, гашкö, эськö и военнöй училищеö велöдчыны муні, зэв окота вöлі лоны Гöрд Армияын командирöн, но тушаöй зэв ичöт вöлі — метрöн джынйöнöдз на кык сантиметр эз судзсьы. Дай сьöктаöй сэтшöм жö — муртса-муртса петі нелямын килограмм сайö. Кутшöм меысь командир вермис лоны! Дерт, куті надея: быдма на, мися, быдман кадыс водзын на.

Сиктса школа помалöм бöрын муні велöдчыны Сыктывкарö, пыри кооперативнöй техникумö. Сэні военнöй делöтö бара кутісны велöдны, спортöн занимайтчи. Война заводитчис буретш сійö лунъясö, кор ме помалі велöдчömöс да сдайталі экзаменъяс. Ме буретш вöлі лöсьöдча экзаменъяс кежлö, зубриті карса паркын политэкономия кузя учебник, сэні и висьталісны война пансьöм йылысь.

Карын пыр жö заводитчисны митингъяс. Пароходъясöн Эжва горув кывтісны армияö мунысьяс. Ми тшöтш котралім митингъяс вылö да быдöн дасьöсь вöлі сетны шыöдчöм горвоенкоматö армияö доброволь-

нӧя мунӧм йылысь. Но миянлы шуӧны вӧлі — томӧсь на пӧ, кадыс воас да чукӧстасны, сдайтӧй экзаменъяс. Техникум помалӧм бӧрын заводитлі уджавны Визинса райпотребсоюзын товароведӧн. А регыд сэсся воис повестка. Тшӧктӧны мунны Великӧй Устюг карӧ военно-пехотнӧй училищеӧ. Но, думайта, ӧні ставыс лючки-бур, лоа командирӧн. Вои Устюгад, пыри комиссия вылӧ, пызан сайын пукалысьяс видзӧдӧны ме вылӧ да мыйкӧ нюмъялӧны, быттьӧ важ тӧдса вылӧ. Тшӧктісны сетны команда гораа: «Смирно!»

Ме горӧді вӧсньыдик гӧлӧсӧн, да ещӧ полігтырйи, командаыд зэв жеб лои. И менӧ бӧр ыстісны гортӧ. Тэысь пӧ командирыд оз артмы!

Сьӧд синваӧн эг жӧ бӧрд. Небось, мися, ковма на, быдмышта да салдатад босьтасны.

Сідзи и артмис. Аръявылыс военкоматсянь бара воис повестка. Колльӧдісны став сиктӧн. Бать-мам колльӧдісны Пустӧшӧдз. Вайӧдісны Сыктывкарӧ, пуксьӧдісны пароход вылӧ, и — айда! Бруткӧ пароход, а ми сьылам да йӧктам палуба вылын. Кор йӧктысьяслӧн лыдыс ёнджыка содас, пароходным сыркъялӧ. Ӧдвакӧ коркӧ сійӧ ас вылас нуліс сы мында йӧктысьӧс.

Быдӧн нин тӧдісны: нуӧны Архангельскӧ, сэні пӧ кутасны чукӧртны лыжнӧй батальон. Ёна эг артасьӧй, мый миянӧс виччысис водзын, эг шогалӧй, мый вель регыдъя кад мысти ковмас петны тышӧ фашистъяскӧд. Тайӧ вӧлі водзын на, а ӧні ми кывтім паськыд Эжва кузя и томӧсь ставным, некод эз кӧсйы петкӧдлыны синва ли полӧм.

Архангельск дорын миянӧс заводитісны велӧдны салдатъясӧ — лым усьӧм бӧрын лун-лун котрӧдлісны лызь вылын, велӧдісны по-пластунски кысъясьны да собавны лым пиын, мед ачыд он тыдав. Велӧдісны шыблавны гранатаяс, тӧдмасим оружиеӧн. Вердісны омӧлика, и миянлы, том йӧзлы, армейскӧй паёкыд первойсӧ эз тырмы. Лунтыр ывлаад котралӧм бӧрын сёйсьӧ ёна, он и пӧтлыв, кажитчӧ. Дерт, надзӧникӧн сэсся велалім и армейскӧй нормаад, быттьӧкӧ сы мында и колӧ.

Фронтъяс вылысь воисны гажтӧминик юӧръяс. Миян армия бӧрыньтчис, эновталіс уна кар и сикт. Враг зыртчис страна пытшкӧ, матыстчис Москва дінӧ, а миянӧс фронт вылӧ нуны оз тэрмасьны. Мый пӧльзаыс, думайтам, тані котралӧмсьыд! Но ми тӧдмасим ӧта-мӧдкӧд, асланым командиръяскӧд, велалім и армейскӧй дисциплинаӧ. Эз ӧтчыдысь кыпӧдлыны боевӧй тревога серти, лызьяс вылын мунлім вӧръясӧ, походъясӧ. Абу кокни вӧлӧма салдатскӧй олӧмыд!

Ӧти войӧ миянӧс сідз жӧ кыпӧдісны боевӧй тревога серти. Сувтім лызьяс вылӧ. И зэв лои быдӧнлы рад, кор воим кӧрт туй станцияӧ. Пуксялім тӧварнӧй вагонъясӧ, мӧдӧдчим. Куйлам вагонад, кывзысям колеса шыӧ. Найӧ быттьӧкӧ ӧтмоза гымгӧны:

— Фронт вылӧ!.. Фронт вылӧ!..

Нуӧны лун, мӧдӧс, коймӧдӧс. Аддзам: войвывлань мунам. Дерт, лыжнӧй бригадатӧ оз лунвывлань нуны. Сідзкӧ, Карельскӧй фронт вылӧ. Но кытчӧ? Карельскӧй фронтыд кузь — Мурманскскянь Ладожскӧй ты дорӧдз. Сэсся казялім: оз Мурманскланъ нуны. Сэсся ылысь кутіс кывны орудиеясысь лыйсьӧм шы. Миянӧс вайӧдісны Масельгскӧй направлениеӧ. Карельскӧй фронтыд эз вӧв дорвыв визь, сэні вӧліны гырысь костъяс. Вӧръяс, нюръяс, гӧраяс.

Тӧдмалім: миян войска гожӧмсяньыс сулалӧны ӧти местаын, кутӧны оборона. Фашистъяс эз жӧ наступайтны, кодйысьӧмаӧсь муӧ, оборона жӧ кутӧны.

Миян батальон овмӧдчис фронтсянь неылӧ, землянкаясӧ. Асьным и вӧчим найӧс вель ӧдйӧ. Недыр мысти негырысь группаясӧн лызьяс вылын миян разведчикъяс заводитісны пыравлыны противниклӧн тылӧ, мед кутны сэні пленнӧйӧс, «языкӧс», кыдзи шулісны. Татшӧм операция

вылас кыкысь петавлі и ме, сэки медводдзаысь панидасьлі фашистъяскӧд.

Кытӧн ковмас вӧчны разведка — сэтчӧ и ыстӧны миянлысь батальоннымӧс: вуджӧдлісны Кандалакшалань, вайлісны Медвежьегорсклань. Миянӧс сідзи и нимтісны: «Лызь вылын кавалерия». Батальонын кызвыннас том солдатъяс, тэрыбӧсь, збойӧсь. Миянлы туйяс оз ковны, вуджам быдлаті — гӧраяс пӧлӧн и нюръяс вомӧн, вӧрті и йи вывті. Быдӧнлӧн вылас еджыд маскхалат.

Москва дорысь фашистъясӧс вӧтлӧм содтіс миянлысь выннымӧс. Сідзкӧ, найӧс позьӧ бура нӧйтны, бӧр вӧтлыны миян му вылысь. Вердісны тані бурджыка, быдӧн велалім армейскӧй норма дінад, да ещӧ быд лун сетісны сё грамм водка. Миянлы кутісны воавны гортсянь письмӧяс, весиг нывъяссянь, пӧдаркияс — табак кӧшельяс, носӧвӧй чышъянъяс, кепысьяс. Салдатскӧй олӧм лои гажаджык. Сідзи и коли тӧлыс. Коркӧ 1942 вося апрельын миянлысь батальонӧс бара пуксьӧдісны вагонъясӧ да чеччӧдісны Лоухи станцияын — Кандалакшаысь войвылынджык. Тані, станциясяньыс нелямын километр сайын фронт жӧ — Кестеньгаса направление. Миянӧс матыстісны фронтлань. Ротаясӧ да взводъясӧ частӧджык кутісны волывлыны политрукъяс, нуӧдны сёрнияс. Висьтавлісны, кыдзи мунӧны делӧясыс мукӧд фронтъяс вылын, мый колӧ лоны дасьӧн и миянлы. Салдатыдлӧн синмыс сюсь — унатор аддзӧ да казялӧ, и пельыс кылӧ матігӧгӧрсьыс. Фронтлань кутісны вайны боеприпасъяс, уналаӧ сувтӧдалісны орудиеяс. Быдӧн гӧгӧрвоим: регыд петам наступайтны и ми. Сэсся миянлысь торъя лыжнӧй батальонӧс ӧтлаӧдісны мукӧд батальонъяскӧд да формируйтісны бригада. Олім ми лыс чомъясын, землянкаяс вӧчны ни окопъяс кодйыны эз тшӧктыны. Салдатъяс сёрнитісны, мый фашистъяс кӧсйӧны заводитны наступайтны, петны Лоухи станцияӧ, мед орӧдны и таті кӧрт туйсӧ. Та вӧсна пӧ быть колӧ торкны фашистъяслысь планъяссӧ, аслыным заводитны наступайтны. Тані колӧ ещӧ содтыны, миянлы сеталісны выль автоматъяс, ручнӧй пулемётъяс, гранатаяс да финскӧй пуртъяс.

Коркӧ апрель тӧлысь помланьыс нин ӧти ыркыд войӧ миянӧс кыпӧдісны боевӧй тревогаӧн. Дас минут мысти петім туйӧ. Нуӧдісны рытыввыв нюръяс вомӧн, посни и гырысь тыяс костті. А нюрыд да тыыд тані тырмӧ. Кор сувтӧдісны шойччыштны, командиръяс сувтӧдісны миян водзӧ боевӧй мог — югдігкежлӧ матыстчыны 217 высота дінӧ, коді сулаліс Кестеньга посёлоклань мунан туй вылын противниклӧн тылын, босьтны сійӧс, мунны водзӧ, босьтны кык неыджыд хутор да Окунева Губа деревня, а сэсся веськӧдчыны Кестеньгалань да быть босьтны сійӧс. Висьталісны: миян бригада кындзи наступайтны петӧ сідз жӧ 186-ӧд стрелковӧй дивизия да ещӧ морскӧй пехоталӧн бригада. Сідзкӧ, вель ыджыд вын!

Кор ми пырим противниклӧн тылӧ да матыстчим 217 высота дінӧ, заводитіс югдыны. Муртса-муртса тӧдчисны лӧня сулалысь гырысь пуяс. Кӧнкӧ миянсянь шуйгавылын муніс тыш, кыліс пулемётъясысь да винтовкаясысь лыйсьӧм. Фашистъяс казялісны и миянӧс, кутісны жӧ лыйлыны. Лыйлісны пушкаяс, миномётъяс, пулемётъяс. Сідзкӧ, сопка вылӧ гусьӧн матыстчӧм миян эз артмы, противник казяліс водзджык. Ми век жӧ матыстчим сопка дінад, и лун шӧр бӧрын миян командиръяс кыпӧдісны ротаяссӧ атакаӧ. Босьтім неыджыд сопка, фашистъяс пышйисны, эновтісны весиг ассьыныс ранитчӧмъясӧс. Ӧддзӧм вывсьыд ми босьтім и индӧм кык хуторсӧ, а вот Окунева Губатӧ босьтны эг вермӧй. Сэні фашистъяс крепыда сулалісны. Тыдалӧ, шуисны не сетны миянлы деревнясӧ, кӧть мый дон эз сувт сійӧ.

Мӧд лун асывводзнас миянлы отсӧг вылӧ воисны гӧрд звездаа самолётъяс, шыбитісны бомбаяс деревня вылас. Миян миномётнӧй рота сэтчӧ жӧ заводитіс шыблавны минаяс. Деревняын ӧзйисны ӧткымын

керкаяс, гырысь складъяс. Лун шӧр кежлӧ деревнясӧ ми век жӧ босьтім, фашистъяс бара усйысисны-пышйисны. Сотчысь складъясысь ми аддзим быд пӧлӧс сёян-юан, коді ньӧти эз вӧв лишнӧй миянлы.

Кестеньга вӧсна тышъяс мунісны некымын лун, но сійӧс босьтны ми век жӧ эг вермӧй. Противник вайис уна содтӧд вын, оборонасӧ ёна крепитӧма: уна пӧвстӧн нюжӧдӧмаӧсь проволочнӧй заграждениеяс, вайӧмаӧсь тылысь содтӧд орудиеяс, гӧгӧр минируйтӧмаӧсь. Дерт жӧ да оборонасӧ тані крепитны заводитӧмаӧсь фашистъясыд ёна водзджык, гашкӧ, кольӧм во чӧж. Миянлы отсӧг вылӧ локтіс 186-ӧд дивизиялӧн полк, но и сэки ми нинӧм эг вермӧй вӧчны.

Противникыд вайис и танкъяс, сувтӧдіс найӧс туйяс вылӧ, а миян танкъяс эз вӧвны.

Кор тыдовтчис, мый Кестеньгаысь фашистъясӧс вӧтлыны ми огӧ вермӧй, воис выль приказ: миян батальонлы да 186-ӧд дивизияса полклы кытшавны шуйгавывті Кестеньгасӧ, орӧдны туйсӧ, код кузя Финляндиясянь Кестеньгаӧ вайӧны боеприпасъяс, прӧдуктаяс. Сэк кості 23-ӧд дивизия да мукӧд частьяс уськӧдчасны Кестеньга вылӧ таладорсянь.

Миян батальон пырис противниклӧн тылӧ, паныдасис эсэсовецъяслӧн группакӧд, пасьвартіс-жугӧдіс найӧс. Сэки миян вылӧ уськӧдчисны противниклӧн выль частьяс. Миян йӧз вӧліны мудзӧсь, патронъяс да гранатаяс пӧшти бырисны, батальонлы быть ковмис бӧрыньтчыны матысса вӧръясӧ.

Сьӧд креста фашистскӧй самолётъяс кузь лунтыр ӧшалісны миян весьтын, кыйӧдісны, кодарланьӧ ми сетчам. Фашистъяс вӧтлысисны миян бӧрся, унаысь пансьыліс татшӧм группаясыскӧд тыш, ковмис водзсасьны гранатаясӧн, кинжалъясӧн весиг. Ми ас синмӧн аддзылім, кыдзи фашистъяс издевайтчӧны пленӧ веськалӧм сӧветскӧй салдатъяс вылын: пленӧ веськалӧм гӧрд армеечлысь перйӧмаӧсь синъяссӧ, чуньяссьыс нетшкӧмаӧсь гыжъяссӧ да вӧлисти сэсся ӧшӧдӧмаӧсь. Ми, дерт, гуалім салдатлысь шойсӧ да сетім клятва — не сетчыны враглы ловйӧн, тышкасьны медбӧръя здукӧдз.

Ӧтчыд ми зурасим противниклӧн опорнӧй пункт вылӧ. Враг заводитіс миянӧс лыйлыны пулемётъясысь да миномётъясысь. Миянлы ковмис водны. Кысянькӧ стӧча лыйліс и «кӧк». Тадзи шулісны ӧтка снайперъясӧс, кодъяс сайӧдчасны пу вожъяс костӧ да сэтысянь стӧча лыйлӧны миян салдатъяс кузя. Минаяс сідз жӧ гылалісны да взрывайтчисны дзик матын. Кодкӧ, дерт жӧ да, веськӧдліс бинас матыниксянь, юрнымӧс кыпӧдны оз лэдз. Сэки батальонса комиссар Пономарев, ачыс еджыд пася, тшӧктіс меным да менам ёртлы сюся видзӧдны да казявны снайперсӧ, а ачыс кыпӧдчис да сувтіс мишень пыдди здук кежлӧ. Комиссар сувтіс да пыр жӧ чеччыштіс бокӧ орчча вутш ёкмыль сайӧ. Ме пыр жӧ казялі ылын водзын сулалысь ыджыд пожӧм вывсянь снайперлысь лыйӧмсӧ, лэдзи сыланьӧ автоматлысь ӧчередь. Здук мысти мӧдысь. Снайперыд ланьтіс, а сэсся и сутшкысис-усис увлань. Но эз во муӧдзыс, ӧшйис гез йылӧ. Вӧлӧмкӧ, снайперыд асьсӧ кӧрталӧма пу бердас. Но пуляыс сылӧн век жӧ розьӧдӧма еджыд пасьсӧ миян комиссарлысь.

Тадзи жӧ вӧлі 217 высота штурмуйтігӧн. Миян ротаса командир Карабинков медся водз кыпӧдчис атакаӧ, сылы пыр жӧ стӧча лыйис снайпер, веськаліс веськыда юрас. Миян комбат Жатько аслас винтовкасьыс пыр жӧ лыйис воча да уськӧдіс снайпертӧ. Сійӧ эз жӧ усь муӧдзыс, ӧшйис увлань юрӧн. Асьсӧ кӧрталӧма жӧ пу бердас. Миян комбат пыр новлӧдліс винтовка, и ачыс вӧлі снайперсьыс-снайпер.

Мукӧд дырйыс кывлан, мый быттьӧ Карельскӧй фронт вылад гырысь да чорыд тышъяс эз вӧвлыны. Кутшӧм чорыд тышъяс ещӧ мунлісны! 1941 вося гожӧмын Гитлерлӧн горно-егерскӧй дивизияяс став вынсьыныс зыртчисны, мед ӧдйӧджык босьтны Мурманск порт да кар,

орӧдны Мурманскӧс странакӧд йитан кӧрт туй, петны ыджыд Онежскӧй ты дорӧ, отсавны Финляндиялы босьтны ас кипод улас ставнас Карелия. Ниӧм тайӧ эз артмы, кӧть эськӧ Гитлер сетліс некымын срок аслас горно-егерскӧй дивизияяслы ставсӧ тайӧс вӧчны. Та могысь Гитлер кутіс войвылын ыджыд армия, ёна крепитіс ассьыс оборонасӧ, мед сӧветскӧй салдатъяс оз вермыны вӧтлыны оккупантъясӧс Карелияысь. Позьӧ весиг шуны, чорыд тышъясыс некор эз ланьтлыны, кӧть эськӧ кыкнанладорыс сулалісны оборонаын. Тышъяс мунісны коставлытӧг 1941 во помӧдз фронт кузялаын, мунісны и 1942 во заводитчигӧн, торъя нин апрель да май тӧлысьясын. Та вӧсна и Гитлерыд эз вермы вуджӧдны войвывса фронтъяс вылысь лунвылӧ ни ӧти дивизия, мӧдарӧ — пыр ковмис вынсьӧдны ассьыс сідз шусяна 20-ӧд Лапландскӧй армиясӧ. И «Совинформбюро» эз паськыда юӧртав тайӧ тышъяс йывсьыс, прӧстӧ висьтавліс: «Карелияын мунӧны местнӧй тӧдчанлуна тышъяс». Сы вӧсна, мый Карелияса каръяс оккупантъясысь мездӧмыс вӧлі водзын на. Сэсся ӧд, содтӧд тані вӧлі и финскӧй армия.

Менам паметьын оз вунлыны тайӧ сьӧкыд тышъясыс, кӧть эськӧ бӧрынджык ковмис ас вывті нуны ещӧ на чорыд тышъяс. Оз вунны медся войдӧр сы вӧсна, мый тайӧ тышъясыс вӧліны меным ыджыд салдатскӧй школаӧн.

Эз вӧв кокни миян и асладорӧ петӧмыс. Эг на ӧтчыд зурасьлӧй фашистъяскӧд, и век жӧ писькӧдчим водзӧ да водзӧ. Комиссар Пономарев петкӧдіс бура ыджыд юкӧн миян батальонлысь. Кык сутки мысти петіс и мӧд группа, кӧні вӧлі комбат Жатько. Комбат вӧлі чорыда ранитчӧма, сійӧс петкӧдісны нӧсилкаяс вылын.

Раненӧйясӧс пыр жӧ мӧдӧдісны медсанбатъясӧ. Миян радъяс чинісны.

— Мед ті лоинныд этшаджыкӧнӧсь, но ті тышкасинныд,— шуис миянлы бригадалӧн политотделын уджалысь подполковник Прокушев.— Ті ставныд бура тышкасинныд. Фашистъясӧс пыркӧдінныд сідз, мый найӧ матысса кадӧ ӧдвакӧ лысьтасны да вермасны петны наступайтны.

Да, Кестеньга босьтны ми эгӧ вермӧй, но ми панйим фашистъясӧс, торким налысь наступайтан планъяссӧ, эг лэдзӧй орӧдны кӧрт туй, коді Мурманскӧс йитіс странакӧд, да тайӧ туй кузяыс и водзӧ воисны уна военнӧй грузъяс, кодъясӧс Мурманскса портӧ караванъясӧн вайлісны миян союзникъяс. Война бӧрын нин ме тӧдмалі: 1942 вося тулысын чорыд тышъяс мунісны Карельскӧй фронт кузяла. Могыс вӧлі сыын, медым вӧтлыны оккупантъясӧс войвылысь Мурманск сайын и лунвывтіджык. Кӧть тайӧ могсӧ сэки эз на ло пӧртӧма олӧмӧ, воштӧмсӧ фашистскӧй армияяслы вӧлі вӧчӧма ыджыдӧс, та бӧрын сэсся Лапландскӧй 20-ӧд армия эз нин вермыв нуӧдны наступайтан тышъяс война помӧдзыс. Сӧветскӧй Заполярье да Карелияӧс оккупантъясысь лоі дзикӧдз мездӧма 1944 вося арын.

Тані колӧ висьтавны ещӧ со мый. Миян 199-ӧд лыжнӧй батальонын, кыдз ме висьтавлі нин, унаӧн вӧліны миян Коми республикаса йӧз. Быдӧн найӧ тышкасисны бура, повтӧг да кужӧмӧн. Миян командиръяс ошкисны коми салдатъясӧс. Ми бура ветлім лызьяс вылын тӧлын, бура лыйсим, повтӧг ветлім вӧръясӧд, эг полӧй вошӧмысь. Оз ло содтӧма, шуа кӧ: миянӧс унаысь пуктылісны пример пыдди мукӧдлы. Та вӧсна и миянӧс пырджык босьтлісны разведкаӧ, индывлісны медся сьӧкыд заданиеяс вылас. Менӧ командиръяс сідз жӧ пыдди пуктывлісны, кӧть тушаӧй эз вӧв ыджыд. Шуам, бӧръя тышъяс дырйиыс ме пыр вӧлі связнӧй пыдди командиръяслӧн. Ковмыліс ротаясӧ нуны приказъяс, батальонӧ — донесениеяс. Та вӧсна, гашкӧ, меным ковмис унджыкысь котравны подразделениеяс костын. Ме, позьӧ шуны, пыр вӧлі матын командиръяс дінын, паськыдджыка аддзи да тӧді тышсӧ, бойсӧ.

Уна менам другъяс, кодъяскӧд ме вӧлі бура тӧдса, тайӧ чорыд тышъяс дырйиыс ранитчисны либӧ усины, сетісны ассьыныс олӧмнысӧ миян Рӧдина вӧсна, кодӧс ми дорйим войвылын. Ог вунӧд ме Коля Вишератинӧс. Ачыс Кӧрткерӧсысь, збой да повтӧм, Коля вӧлі зэв бур салдатӧн. Уси и Виталий Морозов, менам земляк, позьӧ шуны. Чужлӧма сійӧ Пустӧш сиктын, Сыктыв вожын.

Миянкӧд орччӧн тышкасисны да сьӧкыда ранитчисны и Андрей Мамонтов да Алексей Таскаев.

Андрей Павлович Мамонтов госпитальын лечитчӧм бӧрын дорйис Сталинград, фронтӧвӧй туйяс кузя муніс Будапештӧдз. Война бӧрын Мамонтов уджаліс КПСС Сыктывкарса горкомын, народнӧй контрольлӧн республиканскӧй комитетын, ӧні олӧ Сыктывкарын, пенсия вылын.

Алексей Осипович Таскаев сідз жӧ тышкасис война чӧжыс, госпитальын лечитчӧм бӧрын тшӧтш мездіс Сӧветскӧй Заполярье, ӧні уджалӧ «Комигражданпроект» институтын директорӧн, олӧ Сыктывкарын. Алексей Осиповичкӧд аддзысьлігъясӧн ми казьтывлам война кадся сьӧкыд вояссӧ, усьӧм ёртъяснымӧс.

Ме ачым кыкысь ранитчылі, первойысьсӧ Кестеньга вӧсна тышъясын. Армияӧ ме веськалі комсомолецӧн, сэні менӧ примитісны Коммунистическӧй партия радъясӧ.

Кор миянлысь 199-ӧд батальоннымӧс расформируйтісны, ме веськалі торъя истребительнӧй противотанковӧй артиллерийскӧй дивизионӧ, коді пырис 32-ӧд бригадаӧ. Сэні ме лои артиллерийскӧй разведчикӧннаблюдательӧн. 1943—1944-ӧд воясӧ тышкаси Свирь дорын, участвуйті Олонец да Петрозаводск каръяс мездӧмын, Свирь ю форсируйтӧмын. Миян артиллерийскӧй дивизион тшӧтш мездаліс Карелияса уна сикт да кар да муніс Финляндиякӧд государственнӧй границаӧдз, Вяртсиля кар дінын.

Меным ковмис на и водзӧ ёна тышкасьны. Миян дивизион отсаліс сӧветскӧй салдатъяслы вуджны Карпат гӧраяс, мездыны фашистъясысь Польша, Германия, Чехословакия, а помалім войнасӧ Дальньӧй Востокын — Японияса самурайясӧс пасьвартӧм бӧрын.

Верми-ӧ ме, дас кӧкъямыс арӧса коми сиктса зон, чайтны, мый Сӧветскӧй Армия радъясын тшӧтш лоа Европаӧ мездлун вайысьӧн, мый менам лоӧ татшӧм боевӧй туй. Ме кӧсйи томысянь лоны ассьым Сӧветскӧй Рӧдина дорйысьӧн, но татшӧм ыджыд да сьӧкыд туй йывсьыс, дерт, и мӧвпыштлыны эг куж.

Элеонора ПОПОВЦЕВА

Кык художник — кык киподтуй

Неважӧн Коми республикаса художественнӧй музейлӧн залъясын лоис нуӧдӧма кык персональнӧй выставка — скульптор Ю. Г. Борисовлысь да график Е. П. Борисевичлысь.

Юрий Григорьевич Борисовлӧн выставкаыс воссьӧ В. И. Ленин портретӧн. Коми АССР-са Государственнӧй премияа лауреатлӧн сійӧ бӧръя уджысь ӧти. Портретысь аддзам аслас думъясӧ вӧйтчӧм вождьӧс, коді кыскӧ видзӧдласнымӧс ловъялуннас.

Ю. Г. Борисовкӧд йитчӧма коми искусствоын скульптура сӧвмӧм-кыптӧм. Сылысь уджъяссӧ медводз Коми АССР-са художникъяс пиысь петкӧдлісны Москваын да рубеж сайын.

Ю. Г. Борисов чужліс 1928 воын Княжпогостскӧй районса Турья сиктын. Художникӧ велӧдчис Ленинградын, В. И. Мухина нима Высшӧй художественно-промышленнӧй училищеын. 1951 воын сійӧ помаліс металлъяс художественнӧя обработайтан отделение, локтіс чужанінӧ, Сыктывкарӧ. Но ӧтитор-мӧдтор вӧсна аслас специальность серти уджавны эз вермы. Первойсӧ Борисов велӧдӧ школаын, сетӧ рисование урокъяс, а пӧст кадас став сямсӧ сетӧ скульптуралы, сылысь подувъяс помӧдз гӧгӧрвоӧмлы. Профессиональнӧй мастерство шедӧдан туй эз вӧв кокни. Но 1953 воын нин том художник участвуйтӧ республикаса художественнӧй выставка вылын, кӧні петкӧдлӧ В. И. Мамченкокӧд ӧтвылысь вӧчӧм «Сӧветскӧй Союзса Герой Н. В. Оплеснинлысь портрет». Кык том художниклӧн ёртасьӧмыс пансис на Ленинградын ӧтлаын велӧдчиганыс. Налӧн ӧтласа творческвоныс петкӧдчис и Сыктывкарӧс скульптурно-декоративнӧя мичмӧдӧмын. Тайӧ юкӧнас медводдза тӧдчанаджык уджӧн Борисовлӧн вӧлі Сыктывкарса пионеръяс Дворецӧ пыранінӧ шӧр барельеф.

Скульптор зэв ёна уджалӧ сійӧ воясӧ, радейтана жанрыслы сетӧ став вынсӧ. Вочасӧн содӧ опытыс. А аддзывлӧмторйыс, художникӧс кытшалысь йӧзыс ыззьӧдӧны Борисовӧс ас ногыс висьтавны чужан му йылысь. 1957 воын сы кипод улысь петӧм композиция «Коми кыйсьысь» вӧлі петкӧдлӧма Москваын Ставсоюзса выставка вылын, а 1958 воын — Китайын, сӧветскӧй искусство выставка вылын.

Сэсся артмӧны-чужӧны скульптурнӧй композицияяс «Кӧр видзысь» да «Войвыв». Тӧдчӧ, мый том художник быдмӧ, век корсьӧ алыснога образ. Наын сійӧ серпасалӧ водзмӧстчысь мортӧс, сылысь характерсӧ. Борисов сяммӧ петкӧдлыны морт мыгӧр пыр мичлунсӧ, видзӧдлас пырыс — пытшкӧсса сersӧ, вӧрзьӧмсӧ. Художниклӧн век ёнджыка тыдовтчӧ асшӧр тема, сійӧс ышӧдысь ассикас образ. Мортӧс серпасавны зільӧмыс петкӧдчис и портретын. Портретнӧй уджъясыс Борисовлӧн петкӧдлісны образъяссӧ миян землякъяслысь. Ӧткымын тӧдчана образ Борисов вӧчис том дырйыс на. На лыдысь синмӧ медъёна шыбитчӧ «Коми гижысь В. А. Савинлӧн портрет». Современниклысь героизм, веськыдлун зэв бура восьтӧма «Сӧветскӧй Союзса Герой С. М. Черепановлӧн портретын». Тайӧ произведениесьыс дыр он вермы вешйыны. Художник тӧдчӧдӧма Черепановлы лӧсялана ортсысӧ — пӧсьлунӧн тыр том чужӧм, восьса кымӧс, ыджыдкодь вом дор, мурtса читкыртӧм, веськыда видзӧдысь синъяс, чурвидзан бандзибъяс, ён щӧка. Ставыс тайӧ стӧча восьтӧ асшӧр характерсӧ. Чугунысь сывдӧм тайӧ произведениеыс збыльысь ӧттшӧтш и монументальнӧй.

Мӧдджык чувствояс восьтӧ Борисов «Художник В. В. Поляков портретын». Поляковӧс скульптор петкӧдлӧма аскодьысӧс, пытшкӧсса думъясаӧс. Неыджыд косіндзи чужӧма, ёсь чангыль ныра, ылӧ водзӧ веськӧдӧм видзӧдласа. Ортсыса визь-сер отсӧгӧн Борисов характеризуйтӧ художниклысь пытшкӧсса мирсӧ, творческӧй профессияа мортлысь аслыспӧлӧслунсӧ. Алюминийысь вӧчӧм тайӧ портретыс — Борисов творчествоын тыдалана воськов. Колӧ шуны, медъёна артмисны Борисовлӧн портретъясыс налӧн, кодъясӧс скульптор быд боксянь, уна во чӧж тӧдіс. Дзик абу ӧтсямаӧсь портретъясыс художникъяс М. П. Безносовлӧн, Р. Н. Ермолинлӧн, композитор П. И. Чисталёвлӧн. Ӧтлаӧдӧмнас найӧ ыдждӧдӧны республикаса творческӧй йӧзлысь галерея.

Но Юрий Борисовӧс кыскис не сӧмын конкретнӧй, торъя йӧзӧс серпасавны, но и современниклысь обобщитӧм образъяс петкӧдлыны, уджалысь мортлысь медтӧдчана-

сö гöгöрвоны, донъявны, восьтыны. Тайö темасö яръюгыда тыдöдöма «Строительница», «Каменщица», «Коми колхозница», «Кылöдчысь» произведениеясын. Медсясö тайö портретнöй уджъяс. Художник аддзöма медлöсялана композиция. Босьтам кöть «Кылöдчысьсö». Сэтшöм ногöн тэчöма геройсö, мый быттьöкö сійö оз сулав, а вöрö, вынышtчö вöчны мöвпыштöмторсö. Удж тема колана ногöн петкöдчис и «Подсобница», «Вуктылса газовикъяс» скульптурнöй композициясын.

Борисовлöн пластикаын эм и лиризм. Шоныдöн, мелілунöн öвтö сылöн «Пöдругаяс» да «Зарни ань» уджъясысь. «Зарни ань»— скульпторлöн медся кыпыд, медся удачнöй произведениеясысь öти, пырис Коми изобразительнöй искусстволöн зарни фондö. Борисов поэтичнöя петкöдлö мамöс да кагаöс. Небыда кутлö-сывъялö мам ассыс узьысь челядьсö, лöсьыда копыртыштöма юрсö. Тайö образас — мелілун да выльöн сöвмысь олöм помтöг радейтöм. Полируйтöм сера гранит вылын тайö произведениеыс. Скульптураыс лоис збыльысь мам муслунлы гимнöн.

Творческöй олöм чöжыс Ю. Борисов эз лэдзчысьлы монументальнöй пластикаысь. От сиктын (Усть-Вымскöй район) эм сыöн лöсьöдöм «Гражданскöй войнаса геройяслы памятник», Новый Бор посёлокын (Усть-Цилемскöй район)— «Сöветскöй Союза Герой С. М. Черепановлы памятник», Печора карын — «В. А. Русановлы памятник», Кöрткерöсын — «Война вылö мунöмаяслы памятник».

Унатор сійö вöчис Коми АССР-лысь столицасö культурно-декоративнöя оформитöм кузя. Бöръя воясас художник уджаліс Воинскöй слава памятниклöн проект вылын. Памятниксö шуöма сувтöдны Сыктывкарса öти площадь вылö. Но Борисов эз вевъяв помавны ассыс тайö мöвпыштöмторсö. 1977 воын сійö кувсис. Сылöн уджъясыс босьтöны асшöр места Коми республикаса мастеръяслöн произведениеяс пöвстын.

* * *

Евгений Петрович Борисевич — томджык поколениеса художник, но сійöс öні бура нин тöдöны изобразительнöй искусство радейтысьяс.

Чужліс сійö 1940 воын Белоруссияын, Витебскöй областьса Улла посёлокын. Комиö, Воркута карö воис 1967 воын Чебоксарскöй художественнöй училище помалöм бöрын. Челядь дырсянь на сійöс кыскис Войвыв, романтикаöн тыр му. Та вöсна, дерт, сылöн медводдза произведениеясас вöлі уна сідз шусяна войвывса экзотика. Серпасавліс медвойдöр сійöс, мый синмö шыбитчис, мый ортсынас чуймöдіс: еджыд лымъя тундра, Полярнöй Урал, кöр дадюла.

Борисевич медсясö уджалö живопись юкöнын, но видліс асьсö и графикаын, торйöн нин бöръя воясö. Комиö овмöдчöм бöрас Борисевич пырысь-пыр жö кутіс участвуйтны республиканскöй художественнöй выставкаяс вылын, кодъясöс котыртліс Сыктывкарын художникъяс Союзлöн Коми отделение. Ёна ышöдіс художникöс быдман-сöвман туй вылас нималысь график В. В. Поляков. «Сійö индіс визьсö менам корсьысьöмъясын. Сыкöд сёрнитöм бöрын ме кутi тыр вынöн уджавны сöмын графикаын. Эновті экзотикасö, олöм дінас матынджык лои»,— висьтасьö ачыс Борисевич.

Тайö сідзи и эм. Войвыв карлöн талунъяыс, сэтчöс уджач, лышкыд сьöлöма йöзыс вежöны видзöдлассö художниклысь. Сы произведениеясысь вошöны ковтöм романтическöй сюжетъяс, век тшöкыдджыка тыдовтчöны морт уджкöд йитчöм серпасъяс. «Воркуталöн асыв», «Смена вылö», «Турöб бöрын», «Садьмöм тундра» линогравюраяс петкöдлісны, мый том художникöс кыскö современниклöн образ, сылöн тыр вир-яя олöмыс. Вылынджык нимтöм уджъясысь, торйöн нин бöръясьыс, нимкодь. Ми аддзам лымъя тундралысь помтöм эрд, вежтас дорышас — гöра визь. Шахтёрскöй посёлокъяссö йитысь туй пöлöн зымвидзöны буровöй вышкаяс. Тэрмасьöны грузовöй машинаяс. Медся матын, водзас серпасалöма вездеход, коді кайö кыр паныд, медым сетны отсöг выль керка улö свая сюйысьяслы. Борисевич зільö петкöдлыны збодерлунсö, повтöмлунсö войвыв выльмöдысьяслысь, тырвыйö восьтö позянлунъяссö линогравюралысь: восьса штрихыс отсалö петкöдчыны формаыслы, сьöдöн-еджыдöн контрастируйтысь мыгöръяс вöсна артмö динамика, вежсян öдыс.

Евг. Борисевич зілис помöдз гöгöрвоны, асавны графикалысь уна сикас техникасö. Та боксянь сылы унатор сетіс 1972—1973 воясö Москва дорын «Челюскинская» творчество Керкаын стажируйтчöм. Сэні быдмысь художниклöн вöлі позянлун уджавны öтлаын ыджыд сöветскöй графикъяскöд, налöн веськöдлöм улын унатор ачыс тöдмаліс, вежöрнас пыдöджык воöдчис. «Челюскинскаяын» олігас Борисевичлы ёна мусмис офорт — металл вылын гравируйтчöм-серпасалöм. Комиын сійö лоис медводдза графикöн, кодлы сетчис тайö техникаыс.

Аслас медводдза воськовъяссянь нин Борисевич зілис мунны не йöз туйöд. Художник быд вынысь корсис сылы лöсялана сюжетъяс. Заполярьелöн олöмыс лоис художник творчествоын мыджöдöн. Воркуталы сійö сиö офортъяслысь быдса серия. Сэтчö пыröны и неыджыд листъяс, и монументальнöй визь-сера уджъяс. Посньы-

Ю. Борисовлӧн да Е. Борисевичлӧн уджъяс

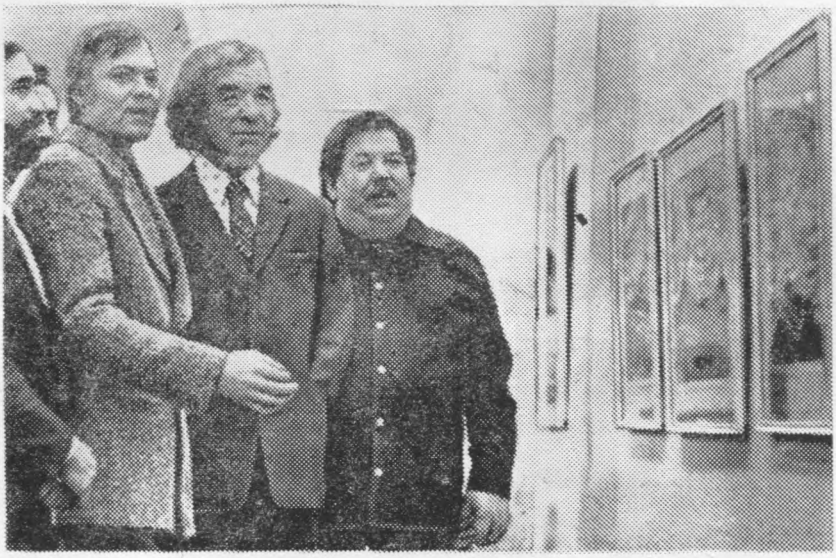

Художникъяс (шуйгавывсянь веськыдвылӧ): Е. Борисевич, М. Безносов, В. Павлов.

Сӧветскӧй Союзса Герой С. М. Черепановлӧн портрет.

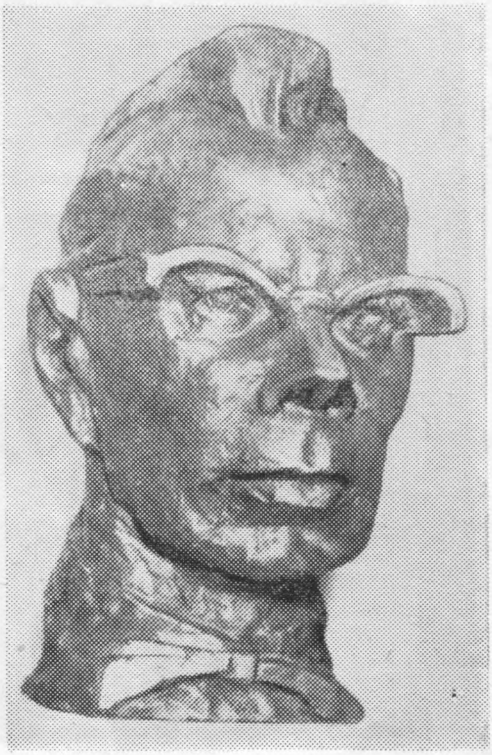

Художник В. В. Поляков.

В. И. Ленин.

Дизельэлектроход «Гижига» вылысь почётнӧй полярник В. Маргасюк.

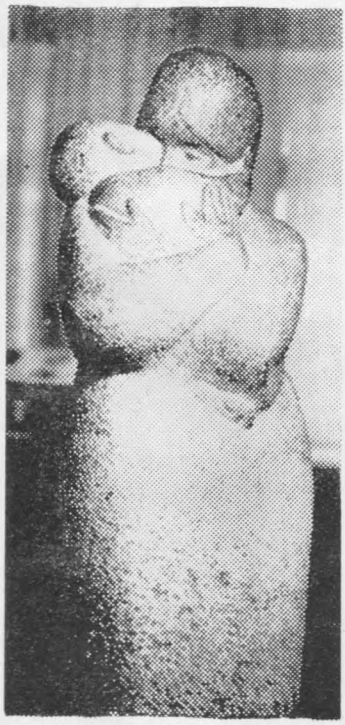

Зарни ань.

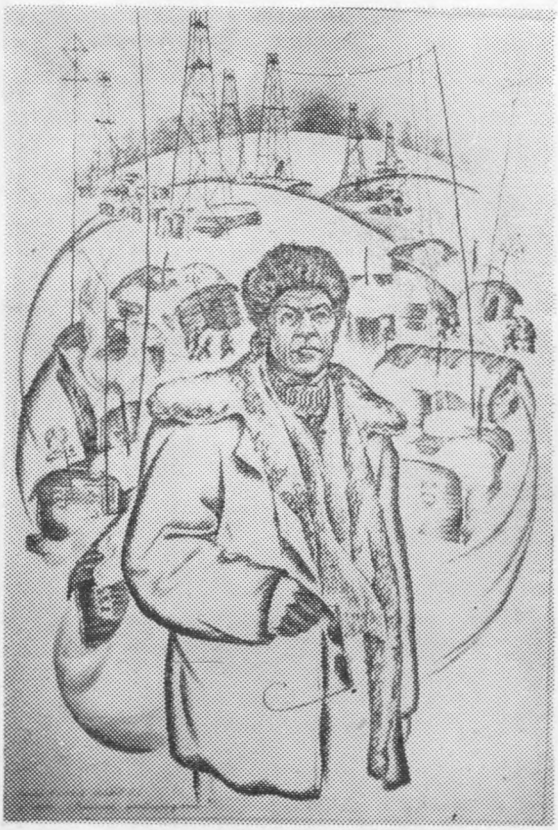

ГРПП-2-ысь начальник Т. Л. Ковалёв.

Художник Р. Н. Ермолин.

Вуктылса газ перйысьяс.

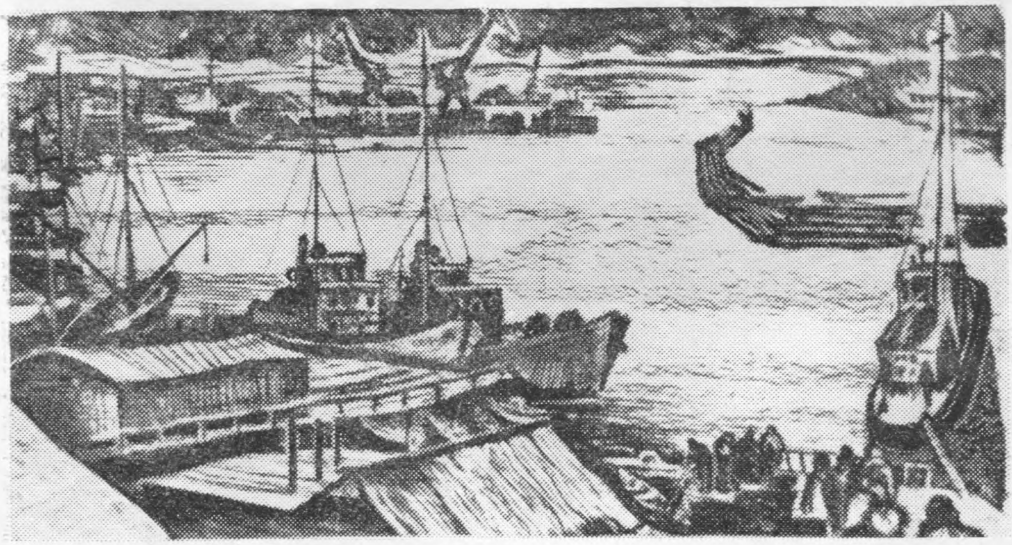

Лабытнанги.

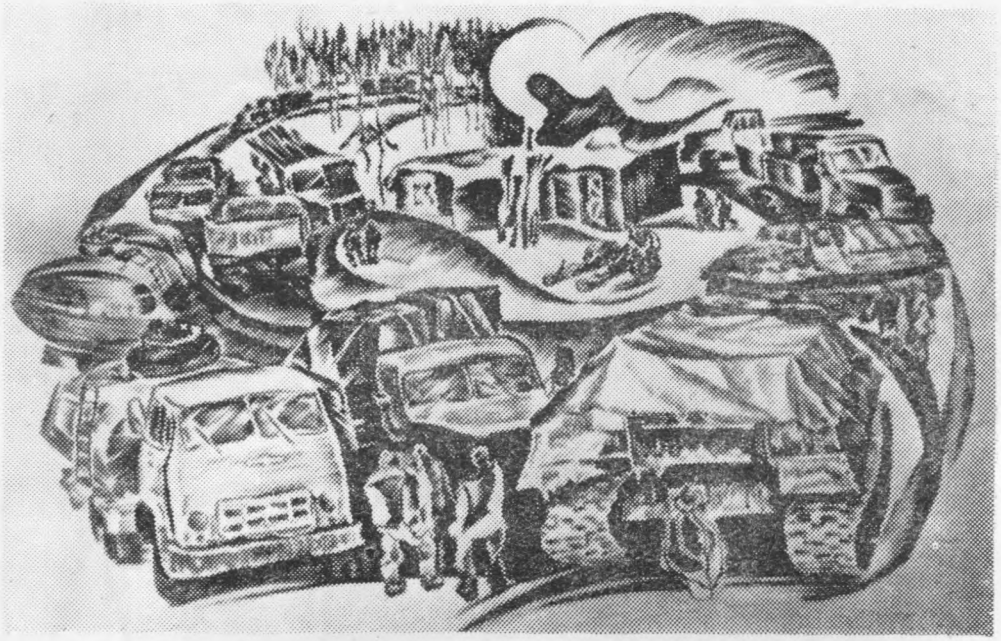

Обычнöй рейс.

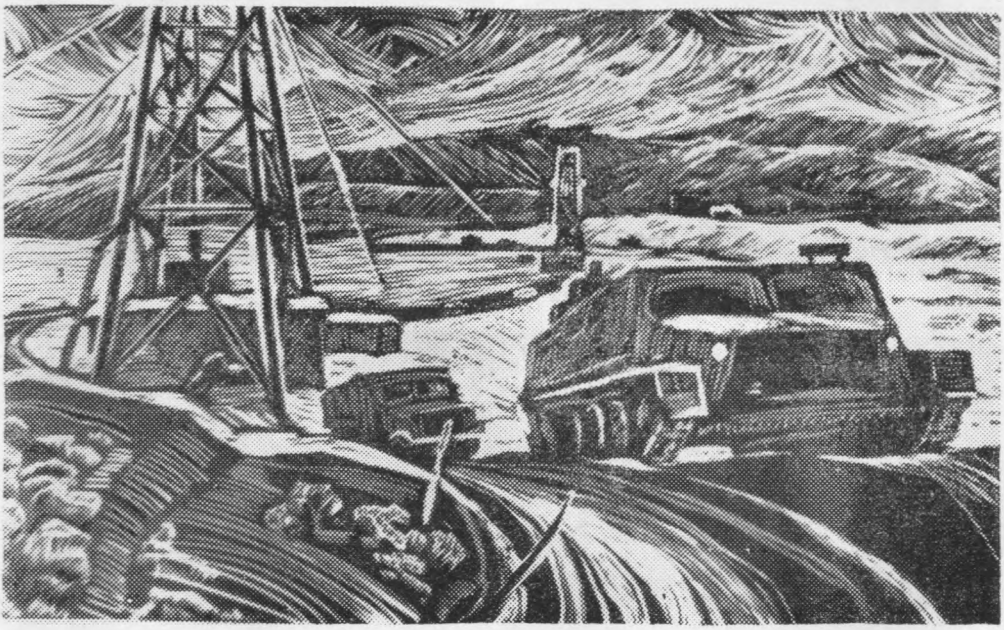

Садьмöм тундра.

дик офортъяс — медсясӧ лӧнь, гармонируйтысь пейзажъяс, кӧні висьтавсьӧ и войвывлӧн аслыспӧлӧс мич йылысь («Тундра», «Тундрӧвӧй посёлок», «Чӧв-лӧнь»), и тайӧ кӧдзыд му вылас быдмӧм кар йылысь («Важ Воркута», «Карлӧн панас», «Воркута ю вылын»). Лиризмӧн, поэтичностьӧн йиджтысьӧмаӧсь тайӧ уджъясыс.

Монументальнӧй сяма уджъясысь медвойдӧр колӧ пасйыны шахтёръяслы сиӧм «Из шом» серия.

Унатор Борисевич творчествоӧн формируйтчӧмлы сетіс Войвылӧд ветлӧдлӧмысмунӧмыс. Художник олӧмын да уджын выль лист бок воссис, кор сійӧ аддзысьліс Европа Войвывса да Сибирь Войвывса йӧзкӧд, а туй вожъясыс на дінӧ нулісны и кос муті, и Ледовитӧй океанті. Став аддзылӧмторйыс, сьӧлӧмнас кылӧмыс лоис художниклы университет кодьӧн. Первойсӧ Борисевичӧс чуймӧдіс ывла вывлӧн ассикаслуныс. Но вочасӧн джуджаммис могыс, кодӧс ас водзас пуктіс художник. Войвыв мулысь олӧм бан, сы вежсьӧмлысь историясӧ исследуйтіс Борисевич-художник. Тайӧ тема вылас сылӧн артмис романтикаӧн йиджтӧм куим лист, офорт техникаын вӧчӧмъяс: «69-ӧд параллель сайын», «Войвывлӧн ритмъяс». Медводдза офортас миян водзын — мортӧн вӧрзьӧдлытӧм на лымъя эрд. Лымйын вильшасьӧны байдӧгъяс, тӧв ныръӧн нюкыльтӧм пуяс костӧд котралӧны ручьяс. Джуджыд гӧраяслӧн йизьӧм йывъясныс пыкӧны пемдыштӧм енэжсӧ — видзӧны чӧвлунсӧ тайӧ пельӧслысь.

Но со тайӧ шуштӧмкодь овтӧминас, кодлысь вежтассӧ тӧдчӧдӧ ылі мусюр, локтісны йӧз («69-ӧд параллель сайын»). Векни ордымӧд, чӧв олысь скалаяс костті, мунӧны найӧ, выль му восьтысьяс. Регыд налӧн кок туйӧд вӧрзяс техника. И чӧвлуныс вешъяс.

«Войвывлӧн ритмъяс» листын — сэтшӧм жӧ лымъя пейзаж. Но сійӧс нин ӧні лэптӧны-кыпӧдӧны оз лэбачьяс да дикӧй пемӧсъяс, а миян кадся ыджыд промышленнӧй кар — телевизионнӧй башняа, строитчан кранъяса, шахта терриконъяса, бурӧвӧй вышкаяса.

Кадыслысь вежсян ӧдсӧ Борисевич сяммис петкӧдлыны и мукӧд произведениеясын, кӧні уджалысь мортлӧн вӧчӧмторйыс югзьӧдӧма торйӧн моз — «Вездеходъяс», «Усинскса балокъяс», «Геофизикъяслӧн посёлок», мукӧд. Тайӧ уджъяссӧ вӧчӧма карандашӧн. Художникыс быттьӧ пыртӧдӧ миянӧс аслас геройяслӧн быд лунся олӧмвылӧмас.

Евг. Борисевичлӧн сюжетнӧй композицияяс век йитчӧмаӧсь пейзажкӧд, сытӧг художник оз аддзы мортсӧ. Войвывлӧн ывла выв да сійӧс пӧкӧритысь морт — со татшӧм ӧтласа художественнӧй визьыс. Пейзаж сетӧ темасӧ, индӧ да ёсьмӧдӧ сюжетсӧ. Сідз, шуам, «Векся рейс» листын петкӧдлӧма ыджыд вынйӧра машинаясса шофёръясӧс. Шойччан здук. Туй сайын тшемвидзӧ лымъялӧм вӧр, кӧдзыд сынӧдас сюръяясӧн кайысь тшын, коді петӧ лым пиӧ сунгысьӧм балок трубаысь — ставыс тӧдчӧдӧ сьӧкыд рейссӧ, водзын на вуджан туйлысь сьӧкыдлунсӧ.

Корсюрӧ пейзаж пырӧ и Борисевичлӧн портретнӧй образъясӧ. Со «ГРШ-са начальник Г. Ковалев». Морт мыш сайын — посёлок — тшынасьысь трубаяса, вевдорӧдз лэптысьӧм антеннаяса да буровӧй вышка мыгӧръяса. Пейзажыс отсалӧ восьтыны мортыслысь удж биографиясӧ.

Портретлы Борисевич сідз жӧ сетіс уна вын да кад. Сійӧс кыскӧны медсясӧ йӧз, кодъяслӧн олӧмныс йитчӧма Войвывсӧ выльмӧдӧмкӧд. Босьтам кӧть сылысь татшӧм портретъяс, кыдзи «Социалистическӧй Уджвывса Герой, КПСС XXV съездвывса делегат И. И. Сорочинский», «Страноса почётнӧй нефтяник, СССР-са Государственнӧй премияа лауреат В. Мишаков».

Бӧръя кадас художниклӧн чукӧрмисны карандашӧн вӧчӧм портретнӧй зарисовкаяс. Найӧ артмисны творческӧй командировкаяс дырйи, кор эм позянлун матысянь тӧдмасьны уна выль йӧзкӧд. Со тай и видзӧдӧны миян вылӧ художникӧн серпасалӧм Н. С. Якименко — Ямалса лоцман, Харасавей мысса полярнӧй станцияысь радист А. Шкуренко, «Гижига» дизельэлектроходса почётнӧй полярник В. Маргасюк, Харасавей мысса жӧ электросварщик С. Поляков — ёнь, зумыд, ыджыд воляа войтыр.

Борисевич, нӧшта на шуам, медвойдӧр лирик. Небыдикӧсь сылӧн Сыктывкарса пейзажъяс. Унджыклаас серпасалӧма важиник уличаяс, шатовтчӧм вожъяса пуяс улын пу керкаяс. Вогӧгӧрся кадысь сылы медся мусаӧсь тӧв да водз тулыс.

Аслыссямаӧн петкӧдчис Борисевич и натюрмортын. Дзоридз — со мый пуктӧма на подулӧ. Дзоридз аснас символизируйтӧ пӧсь, мелі чувство, сӧвман-туан пӧра. Но художник медсясӧ петкӧдлӧ нэрмӧм нин, кусӧм-усьӧм дзоридзьяс, кыдз быттьӧ оз тшӧкты вунӧдны и шогалӧм-жугыльмылӧм йылысь, кадыслӧн ӧдйӧ лэбовтӧм йылысь. Ыджыд графическӧй культура, уна сикас композиционнӧй приём тыдовтчис и тайӧ жанрас.

Евг. Борисевичлӧн творчествоыс абу ӧтсяма. Сійӧ век корсьысьӧ выль туйяс, медым ясыда, тыр вынӧн петкӧдлыны олӧмсӧ, сылысь вевдорсӧ и пыдісӧ. Художниклӧн, кодлы неважӧн тырис 40 арӧс, творческӧй активностьыс содӧ.

ЮРГЫ, КОМИ СЬЫЛАНКЫВ!

П. И. Чисталёв чужан лунсянь 60 во тыригкежлӧ

Прометей Ионович Чисталёвлӧн музыкально-творческӧй уджыс паськыда тӧдса миян республикаын. Сійӧ унатор вӧчис пермскӧй народъяслысь музыка да коми народнӧй музыкальнӧй инструментъяс исследуйтӧм да пропагандируйтӧм кузя. П. И. Чисталёвлысь нимсӧ ӧні бура тӧдӧны миян страна музыкальнӧй общественность да мукӧд государствоясысь финно-угорскӧй народъяслысь музыка исследуйтысьяс. Искусствоведческӧй наукаясса кандидат, СССР композиторъяс Союзса член, Коми АССР-лысь искусствояс кузя заслуженнӧй деятель, В. А. Савин нима Коми АССР-са Государственнӧй премияа лауреат П. И. Чисталёв ассыс квайтымын аӧссӧ пасйӧ тыр творческӧй вынӧн. Сійӧ ӧні уджалӧ СССР наукаяс Академиялӧн Коми филиалын старшӧй научнӧй сотрудникӧн.

Прометей Ионович чужис 1921 вося февраль 27 лунӧ Сыктывдинскӧй районса Нювчим посёлокын. Батьыс Иона Тимофеевич Чисталёв вӧлі народнӧй образованиеса уджалысь, медводдза коми сӧветскӧй поэтъясысь да литературнӧй критикъясысь ӧти, коді ассыс гижӧдъяссӧ кырымавліс Жан Морӧс псевдонимӧн. Прометей ичӧтсянь колис батьтӧг, Иона Тимофеевич кувсис 1923 воын. Писӧ быдтіс-воспитайтіс мамыс Елизавета Александровна, ӧні учительница-пенсионерка, кодӧс уна вося бур уджысь наградитӧма Ленин орденӧн. Ыджыд отсӧг сетіс и Прометейлӧн дядьыс — Вениамин Тимофеевич Чисталёв (Тима Вень).

1938 воын Прометей Чисталёв помаліс Нювчимса средньӧй школа, а 1940 воын — Коми государственнӧй учительскӧй институтлысь математика отделение. Мыйкӧ дыра уджаліс Визингаса школаын учительӧн, а сэсся квайт во чӧж вӧлі Сӧветскӧй Армия радъясын. 1943 воын П. Чисталёв пырис партияса членӧ.

1946 восянь 1952 вӧдз Прометей Ионович уджаліс преподавательӧн Нювчимса средньӧй школаын, Сыктывдинскӧй районын школьнӧй инспекторӧн. Тайӧ жӧ воясас сійӧ заочнӧя велӧдчис Коми пединститутын. Институт помалӧм бӧрын первойсӧ уджаліс Сыктывкарса музыкальнӧй училищеын преподавательӧн, сэсся сэні директорӧн. 1958 восянь велӧдчис Гнесинъяс нима Московскӧй музыкально-педагогическӧй институтлӧн теоретико-композиторскӧй факультетын. Но висьӧм вӧсна велӧдчӧмсӧ лои эновтны.

1960 воын Прометей Ионович заводитӧ уджавны наукаяс Академиялӧн Коми филиалын научнӧй сотрудникӧн «музыкальнӧй фольклористика» специальность серти. Прометей Ионович ыджыд удж нуӧдіс коми народнӧй музыка да народнӧй музыкальнӧй инструментъяс чукӧртӧм да тӧдмалӧм кузя. Пӧшти быд во сійӧ ветлӧ фольклорнӧй экспедициясӧ и быд пӧрйӧ вайӧ выль и выль материалъяс. П. И. Чисталёв уджаліс орччӧн коми фольклор бура тӧдысь, ӧні филологияса доктор, профессор А. К. Микушевкӧд. 60—70-ӧд воясӧ найӧ ӧтув дасьтісны да лэдзисны «Коми народнӧй сьыланкывъяс» куим тома книга. Сэтчӧ пырисны Эжваса да Сыктывса, Ижмаса да Печораса, Емваса да Удораса сьыланкывъяс. «Коми народнӧй сьыланкывъяс» уджысь авторъяслы сетӧма В. А. Савин нима Коми АССР-са Государственнӧй премия.

Прометей Ионович сьӧлӧмсяньыс да мудзлытӧг пыдісянь велӧдӧ коми народнӧй музыкальнӧй инструментъяс, налысь аслыспӧлӧслунсӧ. Тайӧ отсаліс дорйыны сылы кандидатскӧй диссертация «Коми народнӧй музыкальнӧй инструментъяс» тема вылӧ. П. И. Чисталёв тані комплекснӧя исследуйтіс коми народлысь музыкальнӧй инструментарийсӧ. Лои восьтӧма дас вит сикас национальнӧй музыкальнӧй инструмент, кодъяс водзті вӧліны тӧдтӧмӧсь наукаын.

П. И. Чисталёвлӧн корсьысьӧмъяс отсалӧны водзӧ сӧвмӧдны коми самодеятельнӧй да профессиональнӧй музыкальнӧй культура. Коми государственнӧй филармониялы сійӧ сетіс национальнӧй музыкальнӧй инструментъяслысь научнӧя подулалӧм рекомендацияяс, чертёжъяс да акустическӧй петкӧдчӧмъяс. Та подув вылын вӧлі бурмӧдӧма да пыртӧма профессиональнӧй музыкальнӧй искусстволӧн практикаӧ вит

народнӧй инструмент. Сыӏӧм да йӧктӧм кузя «Асъя кыа» ансамбль первойӧн пыртіс найӧс аслас программаӧ да выступитіс Болгарияса Бургос карын Международнӧй фестиваль вылын, искусствояслӧн фестивальяс вылын Минскын («Белорусская осень») да Москваын («Русская зима»).

Выль музыкальнӧй инструментъяссӧ пыртісны и муӧкӧд творческӧй коллективъяс. Чисталёвлӧн чертёжъяс серти Деревянскса самодеятельнӧй этнографическӧй ансамбль вӧчис народнӧй духовӧй инструментъяс — бадь пу пӧлян, сюмӧд буксан, сигудӧк, тотшкӧдчан.

Республиканскӧй культпросветучилищеса роч да коми народнӧй инструментъяслӧн оркестр 1976 воын первойысь пыртіс аслас практикаӧ чипсанъяс, пӧлянъяс, бадь пу пӧлян да тотшкӧдчан. Во мысти оркестр нӧшта озырмис сюмӧд буксанӧн да сюмӧд барабанӧн. Пермын художественнӧй самодеятельностьлӧн зональнӧй смотр вылын культпросветучилищеса народнӧй инструментъяслӧн ансамбльлы вӧл[2] сетӧма Всесоюзнӧй дипломантлысь да Всероссийскӧй смотрса лауреатлысь нимъяс.

Исследовательлӧн уджыс да тӧждлунъясыс, кыдз шуласны, юр вывтырыс. П. И. Чисталёв дасьтӧ Вильнюсса производственнӧй комбинатлы чертёжъяс да фонограммаяс вит коми народнӧй музыкальнӧй инструментлысь, медым бурмӧдны найӧс водзӧ да петкӧдны профессиональнӧй сцена вылӧ. Сійӧ сетӧ научнӧй индӧдъяс Свердловскӧй областьса Алапаевскӧй музейлы «Финно-угорскӧй народнӧй музыкальнӧй инструментъяс» экспозиция кузя, отсасьӧ художественнӧй самодеятельность Всесоюзнӧй смотрлӧн оргкомитетлы, тӧдмӧдӧ музыкальнӧй культураӧн СССР наукаяс Академиялӧн член-корреспондент Георгий Степановӧс, американскӧй профессор Роберт Хармсӧс, английскӧй профессор Джон Гордон Коутсӧс, чехословацкӧй журналист Ян Тальпаӧс; отсалӧ Ижмаса народнӧй хорлы дасьтыны чипсанъяса номеръяс, сетӧ сӧветъяс народнӧй творчествоӏӧн Центральнӧй керкаса представительяслы тайӧ хорсӧ Венгрияӧ мӧдӧдлӧм водзвылын; консультируйтӧ Ленинградса киногруппаысь представительясӧс «Коми ансамбль» художественно - этнографическӧй фильм снимайтігӧн. Прометей Ионовичлысь общественнӧй уджсӧ позис на лыддьӧдлыны и водзӧ. Такӧд тшӧтш пыр нуӧдіс сійӧ и научнӧй исследованиеяс. 1977 вося гожӧмын П. И. Чисталёв ветліс фольклорнӧй экспедицияясӧ да научнӧй командировкаясӧ Удорскӧй, Усть-Цилемскӧй, Прилузскӧй районъясӧ, Архангельскӧй да Кировскӧй областьясса миян республикасянь матысса деревняясӧ. Вӧлі гижӧма устнӧй народнӧй музыкально-поэтическӧй творчествоӏысь, народнӧй йӧктан искусствоӏысь матӧ 220 произведение.

Литература да фольклор секторын Прометей Ионович веськӧдлӧ коми народнӧй музыкальнӧй искусство велӧдӧм кузя творческӧй группаӧн. Сійӧ сетӧ ыджыд отсӧг фольклористъяслӧн да литературоведъяслӧн научнӧй группаяслы. 1971 восянь Чисталёв уджалӧ «Коми литературалӧн история» куим тома книга лӧсьӧдысьяслӧн авторскӧй коллективын. Книгалӧн первой томын петіс сыӧн гижӧм некымын юкӧн.

Бӧръя воясӧ П. И. Чисталёв йӧзӧдіс сэтшӧм уджъяс, кыдзи «Пермскӧй народъяслӧн музыкальнӧй инструментъяс» препринт, статьяяс —«Коми народнӧй музыкальнӧй инструментъяслӧн традиционнӧй да талунъя бытуйтан формаяс», «Коми-удмуртскӧй музыкально - этнографическӧй параллельяс». Уна удж йӧзӧдӧма Москваса, Ленинградса, Таллинса, Душанбеса да муӧкӧд каръясса музыкальнӧй изданиеясын. П. И. Чисталёв — Ыджыд Сӧветскӧй Энциклопедияын, Музыкальнӧй Энциклопедияын, «СССР-са народъяс музыкалӧн история» уна тома книгаын коми музыка да музыкальнӧй культура йылысь статьяяслӧн автор. Сійӧ выступайтліс докладъясӧн да юӧртӧмъясӧн уна всесоюзнӧй да региональнӧй конференцияяс да совещаниеяс вылын, лыддис докладъяс финно-угроведъяслӧн койӧмӧд да витӧд Международнӧй конгрессъяс вылын.

Прометей Чисталёв бура тӧдса и кыдзи композитор. Сійӧ вӧлі Коми АССР-са композиторъяс Союзын медводдза председательӧн. Чисталёвлӧн петісны музыкальнӧй сборникъяс — «Менам чужан му. Сьыланкывъяс, романсъяс» (1964), «Асъя кыа. Коми йӧзкостса сьыланкывъяс» (1968), «Репертуарный сборник. Коми и русские народные песни, инструментальные наигрыши» (1973), «Эжва весьтын кыа. Сьыланкыв чукӧр» (1978). Ставсӧ найӧс лэдзӧма Сыктывкарын. Музыковед да композитор Прометей Ионович ыджыд удж нуӧдӧ РСФСР-са композиторъяс Союзын. Сійӧ — Союз правлениеса да фольклорнӧй комиссияса член. Сійӧ отсалӧ нуӧдны миян республикаын народнӧй творчествоӏӧн уна смотръяс да фестивальяс. Чисталёв сьӧлӧмсяньыс пыртӧ йӧз пӧвстӧ народнӧй музыкальнӧй искусство, частӧ лыддьӧ лекцияяс коми музыка да музыкальнӧй культура сӧвмӧм йылысь. Коми филиалӧн кыв, литература да история Институтын восьтӧма народнӧй музыкалысь кабинет. Тані позьӧ кывзыны музыка йылысь беседаяс, тӧдмасьны уна сикас народнӧй инструментъясӧн, на лыдын и сэтшӧмъясӧн, кодъясӧс вӧчӧма Прометей Ионовичлӧн чертёжъяс серти. П. Чисталёв — Коми АССР-са хорӧвӧй обществоысь председатель.

Прометей Ионович Чисталёв аслас творчествоын сувтӧдіс мог — пыдісянь да быд боксянь тӧдмавны коми народлӧн музыкальнӧй культуралысь историясӧ. И музыковед-композиторлы позьӧ тырвыйӧ эскыны. Чужан лунсяньыс 60 вося юбилейсӧ сійӧ пасйӧ тыр творческӧй вынъясӧн.

В. И. МАРТЫНОВ.

Амир МАХМУДОВ

Муса Джалиль — поэт-воин

Чужан лунсяньыс 75 во тыригкежлӧ

Уна во нин коли сійӧ кадсяньыс, кор дугдіс тіпкыны сьӧлӧмыс Муса Джалильлӧн. Но пыр гораджыка и гораджыка юргӧ поэт-борецлӧн вына гӧлӧсыс.

Муса Джалиль чужліс 1906 вося февраль 15 лунӧ Татарияса Мустафино сиктын. Ичӧтсяньыс сійӧ сюся кывзывліс сказительяслысь висьтъяссӧ, велӧдіс асыввывса поэтъяслысь да татарскӧй литератураса классикъяслысь — Габдулла Тукайлысь да Маджит Гафурилысь кывбуръяссӧ. Тайӧ отсаліс М. Джалильлы пыдісяньджык гӧгӧрвоны поэзия. Но сыӧн чужтӧм кывбуръяс вылӧ медсясӧ тӧдчисны страна олӧмын гырысь вежсьӧмъясыс.

1925 воын Казаньын петіс М. Джалильлӧн медводдза кывбур чукӧр, а кык во мысти том поэт пырӧ велӧдчыны Московскӧй государственнӧй университетлӧн литература да искусство факультетӧ. Велӧдчӧмкӧд тшӧтш Муса Джалиль уджалӧ ВЛКСМ ЦК-лӧн Татаро-Башкирскӧй бюроын, главнӧй редактор пыдди «Кечкенэ иптэшлэр» («Маленькие товарищи»), «Октябрь баласы» («Октябренок») журналъясын, веськӧдлӧ «Коммунист» газетса литература да искусство отделӧн. Тайӧ изданиеясыс сэкся кадӧ петісны Москваын татарскӧй кыв вылын.

1935—1939 воясӧ поэт веськӧдлӧ Московскӧй государственнӧй консерваторияӧ бердса Татарскӧй опернӧй студиялӧн литературнӧй отделӧн, отсалӧ котыртны Татарскӧй опернӧй театр, коді ӧні новлӧдлӧ Муса Джалильлысь ним.

М. Джалиль оліс Москваын дас кык во. Тайӧ воясыс поэт олӧмын вӧліны медся тӧдчанаӧсь. Сэки сійӧ гижис поэмаяс «Сарвар», «Зайнап», «Письмо с Идели», «Джим», «Директор и солнце», «Джихан», «Письмоносец», «Ильдар». Москваын жӧ вӧлі гижӧма сёысь унджык литературно-критическӧй статья.

Войнаӧдзса творчествоын поэтлӧн медыджыд вермӧмыс — драматическӧй поэма «Алтынчеч». Тайӧ гижӧдсӧ 1948 воын вӧлі пасйӧма Государственнӧй премияӧн. Поэмасӧ гижӧма татарскӧй героическӧй эпослӧн, народнӧй легендаяслӧн да сказаниеяслӧн подув вылын да сиӧма национально-освободительнӧй тышлы. Поэмаын медшӧр литературнӧй геройыс — народ. Сы образын ми аддзам зэв ыджыд вын, коді вермас сувтны ханскӧй войскалы паныд.

Великӧй Отечественнӧй война пансигӧн Муса Джалиль уджаліс Татарияса писательяс Союзлӧн правлениеса председательӧн. Поэт добровольнӧя муніс фронт вылӧ. «Отвага» армейскӧй газетса корреспондент Муса Джалиль 1942 воын Волховскӧй фронт вылын сьӧкыда ранитчӧ, веськалӧ враг киӧ...

Но Джалиль и фашистскӧй пленын эз уськӧд кисьыс оружиесӧ. Концентрационнӧй лагерьясын сійӧ лоис подпольнӧй группаяс котыртысьяс пиысь ӧтиӧн. Джалиль да сылӧн ёртъясыс гижисны да разӧдалісны военнопленнӧйяс пӧвстын листовкаяс, чуксалісны найӧс тышкасьны фашизмлы паныд. И организаторскӧй уджныс эз ло весьшӧрӧ — кыпӧдчис 825-ӧд батальон, кодӧс котыртлісны гитлеровецъяс военнопленнӧйясысь. Фашистъяслысь оружиесӧ мырддьӧм бӧрын батальон вуджис Белоруссияса партизанъясладор. Подпольнӧй организацияӧс эрдӧдӧм бӧрын гестапо киӧ веськалісны Джалильӧн гижӧм листовкаяс. Джалильӧс да сылысь дас ӧти боевӧй ёртӧс казнитісны Берлинын 1944 вося август 25 лунӧ.

Моабитскӧй тюрьмаын М. Джалильӧн гижӧм кывбуръясыс сувтӧдісны авторсӧ сэтшӧм тӧдчана художникъяскӧд орччӧн, кыдзи Шандор Петефи, Федерико Гарсиа Лорка да Юлиус Фучик. «Моабитскӧй тетрадьясса» кывбуръяслӧн быд строфаын висьтавсьӧ мортлӧн достоинство йылысь.

Если жизнь проходит
без следа,
В низости, неволе, что
за честь?
Лишь в свободе жизни
красота!
Лишь в отважном сердце
вечность есть!

Збыльысь бур поэзияын пыр тӧдчӧ аскиа луныс. Сідз, «Моабитскӧй тетрадьясын» уна кывбурын война йылысь висьталӧма кольӧм кадын нин. Автор эскӧ, мый некор оз кувлы Сӧветскӧй Рӧдина:

Страна моя, враги тебе
грозят,
Но выше подними
великой правды знамя...

Поэт-воин, поэт-герой Муса Джалильлӧн кывбуръясыс зумыда пырисны сӧветскӧй литературалӧн героическӧй летописьӧ. Сылысь гижӧдъяссӧ донъялӧма Ленинскӧй премияӧн.

Улынджык йӧзӧдам Муса Джалильлысь комиӧдӧм куим кывбур.

ЛЭБАЧ

Баракъяс тані да нӧбалан лыа,
Кӧрт сутугаа потшӧс гӧгӧрбок.
Кыдз быттьӧ гагъяс дука куйӧд пиын:
Тан жуам-лойсям, татшӧм оланног.

Йӧз шонді петӧ-кыптӧ нӧрыс сайын,
Но мыйла сылӧн чужӧмбаныс руд?—
Оз шонты ни оз лелькуйт югӧръясӧн,—
Нач сійӧ сӧмын кувсьӧм, кельыд чут...

Со лагерь сайын му, код вӧрлань кыссьӧ,
Сэн асывъясын — коса лэчтӧм шы.
Ме ордӧ тӧрыт, невӧляӧ кыськӧ,
Шань лэбач лэбзис сьывны сьыланкыв.

Эн сьыв тан, лэбач, абу ыджыд мог кӧ,
Ӧд лагераным вермас вошны лов.
Тэ аддзан ачыд — мыйта вирыс, шогыс,
Тан мырдӧн синва ньылалам ми со.

Ой, тэрмасьышт вай кокни бордъя гӧстя
Мен вочавидзны: бӧрсӧ лэбзян кор
Странаӧ, кодӧс радейта ме пӧся?
Ме кӧсъя шуны тэныд ӧтитор.

Яр сьӧлӧм пытшкын ыджыд корӧм кылӧ,
Код олӧ меын уна-уна лун.
Зіль бордъя друг! Поэтлӧн кыдзи сьылан
Ас чужан муяс весьтӧ лэбзьы-мун.

Зіль бордъясыд да гора сьылан серти
Пыр тӧдас тэнӧ муса мем народ.
И шуас:— Лэбач вуджис паськыд эрдъяс,
Поэтсянь юӧр татчӧ вайис код.

Враг кӧть и дорис ки-кок сылысь чептӧн,
Но вӧля сыын пуӧ — ыджыд, пым.
Кӧть лагерын, поэтлысь кывсӧ чегны
Ни дорны, вины — абу сэтшӧм вын...

Поэтлӧн сьыланкывъйӧн яра ӧзйы,
И гортланьтэрмась, паськӧд бордъя сыв.
И ачым кӧ ме кувся кӧнкӧ йӧзын,
Ас муын кутас овны сьыланкыв!

1942 вося август.

Комиӧдіс В. Напалков.

ПАЛАЧЛЫ

Ог пидзӧс вылам сувт, палач,
тэ водзын, кылан,
Кӧть тэнад узник ме, тюрьмаад тэнад раб.
И кулӧм водзын, тӧд тэ, юрӧй лоӧ вылын.
Кӧть юрӧс кӧсъян керавны, ог ляб.

Ме тэ коддьӧмсӧ косьын вии сӧмын сёӧс.
Эк, сюрсӧдз быродны тай сямӧй зз на пет.

Дзик таысь ас му водзын
сэк, кор гортӧ воа,
Ме пидзӧс вылӧ сувта, пӧща корны мед.

1943 во, ноябрь.

Комиӧдіс Вл. Попов.

СУД ВОДЗЫН (Черчетскӧй хан*)

Со петкӧдісны — гӧгӧрным конвойыс.
Казнь огӧ кутӧй виччысьны нин дыр...
И, быттьӧ яндзим шондіыслы лоис,
Мыльк сайӧ дзебсис сійӧ пырысь-пыр.

Зз лысваысь, дерт, кӧтась сукмӧм турун.
Шог синваӧн тадз бӧрдӧ ачыс му.
Оз кӧсйы ягыс лёксӧ тӧдны бурӧн,
И саймовтӧдіс ягсӧ гартчысь ру.

Зэв йирмӧг тан! Но кок пыдӧснам кыла,
Ас лолӧн кыла мулысь шоныд лов.
Му, дона мам моз, кытчӧдз ола-выла,
Мем шоныдлунсӧ козьнавны оз пов.

Зн майшась, му. Пӧсь сьӧлӧмӧй оз тірав.
Тэ, кок ув муӧй, вынйӧр содтан мем.
Мед бӧръя здукӧдз муслун олӧ вирам!
Шуд вӧсна тышын орас менам нэм.

Черчетлӧн слугаясыс сувталісны кытшӧн.
Зз пӧтны миян вирӧн ӧнӧдз, зз!
Но сьывсяс налӧн, чегас налӧн мыджӧд.
Ми найӧс мыжалам, кор перъям ӧтув мез.

Кӧть гырд синма палачлӧн черыс дась нин,
Кӧть талун зэв на вына сылӧн ки,
Мый миян сайын правда — тӧдам асьным,
Кад воас — враглысь водзӧс босьтам ми.

Дерт, локтас сійӧ, шуда югыд луныс,
Кор врагӧс личкас веськыдлунлӧн сыв.
Народ сэк кужас чорыд кывсӧ шуны,
Тшӧтш сыкӧд йитчас менам бӧръя кыв.

1943 во.

Комиӧдіс Вл. Попов.

* Черчетскӧй хан — персонаж татарскӧй поэт А. Исхаклӧн поэмаысь, коді петавліс 1940 воын М. Джалиль редакция улын. Конспирация могысь поэт нимтӧ фашистъясӧс черчетъясӧн.

ТАВОСЯ ЯНВАРЬ 20 ЛУНӦ Сыктывкарын вӧлі Коми АССР-са писательяслӧн да литературнӧй активлӧн собрание. Видлалӧма РСФСР-са писательяслӧн V съездлысь итогъяс, коми писательскӧй организациялысь могъяс.

Республикаса гижысьяс да том авторъяс пӧся ошкисны Россияса писательяслӧн съездлысь резолюциясӧ да лыддьӧны ассьныс медшӧр могӧн сійӧ, медым гижны миян современниклы сиӧм произведениеяс.

Собрание тшӧктіс Коми АССР-са писательяс Союз правлениеӧс ёнджыка тӧждысьны выль творческӧй вынъяс быдтӧм вӧсна, коми кыв вылын челядьлы литература, литературнӧй критика, писательскӧй публицистика водзӧ сӧвмӧдӧм, «Войвыв кодзув» журналлысь идейно-художественнӧй уровеньсӧ кыпӧдӧм вӧсна.

Альберт ВАНЕЕВ

Россияса гижысьяслӧн витӧд съезд да миян могъяс

Кольӧм во помын Россияса гижысьяс витӧдысь чукӧртчылісны асланыс съезд вылӧ. Тайӧ съездыс бура петкӧдліс гижысьяслысь идейнӧй ӧтувъялун миян Коммунистическӧй партияӧд да сӧветскӧй йӧзӧд. И татшӧм сӧгласа обстановкаыс вӧчис позянаӧн пыдысяньджык восьтыны талунъя литературалысь нырвизьсӧ, сылысь шӧр проблемаяссӧ, кодъяс сулалӧны писательяс водзын талун да-й кутасны сулавны аски.

Россияса гижысьяслӧн съездыс нӧшта ӧтчыдысь казьтіс, мый талунъя писательлы колӧ сюсьджыка кывзыны да аддзыны мияслысь Кадсӧ, мияслысь Эпохасӧ, пӧсьджыка радейтны чужан мунымӧс, мӧвпавны и тӧждысьны сылӧн ӧнія и аскиа лун вӧсна. Сӧветскӧй писательяс сы вылӧ и эмӧсь, медым асланыс талантӧн, олӧм вылас коммунистическӧй видзӧдласӧн дорйыны ставсӧ сійӧс, мый дона сӧветскӧй йӧзлы.

Некымын лун ми кывзім тӧлка сёрниясКремльын да Союзъяс керкалӧн Колоннӧй залын, и юраным пыр бергаліс мӧвп, мый съездвывса став сёрниыс кутшӧмкӧ бокӧн да кутшӧмкӧ ногӧн инмӧ и миян коми литературалы. Коркӧ войдӧр кӧ вӧлі чайтам на, мый коми литературалы водзджык на судзӧдчыны гырысь вермӧмъясӧдз, то ӧні яндзим нин коньӧр улад лэдзчысьны. Дзик прав вӧлі миян ыджыдджык ёрт, талантливӧй писатель-романист да том коми гижысьяслӧн наставник В. В. Юхнин, коді уна вояс сайын нин шулывліс, мый коми гижӧдъяс оз ков донъявны либеральнӧя.

А ӧнъя кадлы татшӧм либерализмыд, кокньӧдчӧмыд дзик нин лӧсявтӧм. Талун кежлӧ сӧвъяммисны, верстяммисны национальнӧй литератураясыд, и налӧн могъясыс лоисны ӧтувъяӧсь, ӧтмоза судзанаӧсь.

Буретш та ради миянлы вӧліны гӧгӧрвоанаӧсь и матысаӧсь мӧвпъясыс, кодъясӧс висьталісны Россияса гижысьяслӧн витӧд съезд трибуна вывсянь. Шуам, ставнымлы миянлы, коми делегатъяслы, воисны сьӧлӧм выланым кывъясыс Ленинскӧй премияа лауреат Юрий Бондаревлӧн талунъя прозалӧн да торйӧн романлӧн миян олӧмын места йылысь. Окота вайӧдны Ю. Бондаревлӧн сёрниысь ӧти джуджыд мӧвп, коді буракӧ эз кокньыда сылы сетчы: «Вежӧр да пемыдлун костын, олӧм тэчӧм да олӧм жугӧдӧм костын, бур да лёк костын, олӧм да кулӧм костын тыш — медся шӧр проблемаыс и человечестволӧн, и ӧнія литературалӧн. Кызьӧд нэмлысь трагизмсӧ гӧгӧрвоӧмыс да ӧттшӧтш эскыны-надейтчыны позьӧмыс — кык колантор быд серьезнӧй талантлы. Йӧйталӧм, веськодьлун, чорыдлун да кисьтыны-жугӧдны зільӧмыс оз ло олӧмас этшаджык, кӧть эськӧ писательяс оз кутны найӧс казявны, быттьӧ найӧ абуӧсь. Талантливӧй российскӧй литература абу уджйӧза народ водзын, сійӧ важӧн нин ӧтдортчис медся дженьыд да медся кокни туйӧд ветлӧмысь, «сьылысьӧ» пуксьӧмысь (кутшӧм байкӧдысь да пӧртмасьысь тайӧ колипкай казьтылан образыс!). Ыджыд литературалы оз позь лэдзчысьны «сьылысьӧдз», а сылы колӧ анализируйтны, туявны, тӧдмавны общественнӧй, индивидуальнӧй, национальнӧй, нравственнӧй, дзоньвидза и висьлӧс петкӧдчӧмъяс».

Дерт, Ю. Бондаревлысь кывъяссӧ оз позь гӧгӧрвоны кыдзи чуксалӧм туявны да петкӧдлыны олӧмсьыс сӧмын мортлысь майшасьӧм да мортлысь дой. Оз! Кыдзи сӧветскӧй гижысь, Ю. Бондарев пыдісянь гӧгӧрвоӧ сӧветскӧй олӧмлысь сюрӧссӧ и сійӧ кыкнан кокнас сулалӧ историческӧй оптимизмлӧн позиция вылын: оз ӧд весьшӧрӧ сійӧ диалектическӧя ӧтлаӧд лёксӧ да бурсӧ, дзоньвидзасӧ да висьлӧссӧ, нимкодьсӧ да шогсӧ. Аслас сёрниас Ю. Бондарев ӧлӧдӧ кокни мӧвпалысь писательясӧс бобув сямӧн лэбалӧмысь, нем думайттӧг сьылӧмысь, тыртӧм кывъясӧн шыбласьӧмысь.

Казьтыштны кӧ, ӧд буретш татшӧмӧсь жӧ вӧліны творческӧй зільӧмъясыс И. Куратовлӧн. Да, кыдзи и роч поэт Н. Некрасов, миян Куратов исследуйтіс йӧзлӧн майшасьӧмлысь да дойлысь вужъяссӧ, но такӧд тшӧтш Куратовным некор эз воштывлы син водзсьыс йӧзыслысь аскиа лунсӧ, эз вунӧдлы историческӧй оптимизм йывсьыс весиг сап пемыд кадъясӧ:

Петас, вокъяс, шонді-й тан,
Ме нин аддза — рӧммӧ ылын,
И енвевтса лысваыс
Югйыштас сэк шонді вылын.

Талунъя коми гижысьяслы оз позь вунӧдны тӧлка-сяма войтырлысь велӧдӧмсӧ.

Миянлы оз жӧ позь гывдны-исковтны историческӧй оптимизмлӧн кыр йылысь, но такӧд тшӧтш колӧ нин и яндысьыштны кокни руӧн чипсасьӧмысь-сьылӧмысь. И тайӧ инмӧ не сӧмын прозалы, а, гашкӧ, ёнджыкасӧ буретш поэзиялы.

Отчётнӧй докладас РСФСР-са писательяс Союзысь правлениеса председатель С. В. Михалков торйӧн тӧдчӧдіс, мый «сӧветскӧй литература веськӧдӧ ассьыс вежӧртассӧ медсясӧ со мый вылӧ: удж урчитӧ мортлысь олӧмсӧ и мортлысь местасӧ да донсӧ тайӧ олӧмас».

Тайӧ мӧвпыс быттьӧкӧ и абу выль, но миянлысь шӧр могнымӧс тӧдчӧдӧмыс некор оз ло ковтӧмӧн. И зэв бур, мый талунъя коми литературалысь видзӧдлассӧ веськӧдӧма буретш уджалысь мортӧс, сылысь мӧвпъяссӧ да сьӧлӧм кылӧмсӧ петкӧдлӧм вылӧ. Ӧнія тематика да проблематика йиджтӧны повестьяссӧ да висьтъяссӧ И. Изъюровлысь, А. Лыюровлысь, И. Тороповлысь, Г. Юшковлысь, П. Шаховлысь, М. Игнатовлысь, Н. Куратовалысь, Е. Рочевлысь, пьесаяссӧ В. Лекановлысь да Н. Белыхлысь. Ӧнія кадся сынӧдӧн лолалӧны кывбуръясыс да поэмаясыс С. Поповлӧн, А. Мальцевлӧн, В. Тиминлӧн, В. Поповлӧн, Ю. Васютовлӧн, В. Напалковлӧн, А. Мишариналӧн да мукӧд коми гижысьяслӧн.

Коми прозалӧн талунъя творческӧй корсьысьӧмъясыс коланаӧсь да интереснӧйӧсь коми лыддьысьысьяслы и ӧттшӧтш лӧсяланаӧсь став сӧветскӧй литературалӧн шӧр нырвизьыслы. Буретш тайӧ мӧвпсӧ тӧдчӧдӧ сійӧ, мый ВЦСПС-ӧн да СССР-са писательяс Союзӧн ӧнія сӧветскӧй рабочӧй класс йылысь медбур художественнӧй гижӧдъяс вылӧ нуӧдан Ставсоюзса конкурсын 1980-ӧд во помын ышӧдана-ошкана (поощрительнӧй) премияӧн пасйӧма И. Тороповлысь книга «Муыс шусьӧ пармаӧн». Коми прозаиклысь повестьяссӧ сувтӧдісны орччӧн сэтшӧм тӧдчана гижӧдъяскӧд, кыдзи писатель-сибиряк А. Плетневлысь роман «Шахта», нималана литовскӧй гижысь Витаутас Бубнислысь роман-трилогия «Цветение несеяной ржи», донецкӧй писатель В. Мухинлысь роман «Внезапный выброс»... А босьтны кӧ Россияса автономнӧй республикаяс, то конкурс вылын лои пасйӧма сӧмын кык книга: башкирскӧй прозаик А. Байрамовлысь роман «Годы возмужания» да коми гижысьлысь повестьяс «Земля зовется пармой». Сідзкӧ, ӧнія кадсӧ да талунъя мортсӧ петкӧдлӧмын ми огӧ нин кольччӧй мукӧдъясысь.

Дерт, оз жӧ на позь чайтны, мый положительнӧй герой проблемасӧ коми литератураын лои нин помӧдз решитӧма. Шуам, миян син водзын важӧн нин сулалӧ Дарья, Марья, Малань, Ӧксинь тьӧтлӧн ӧтувтӧм образыс. И ыджыд буртор вӧчис коми литература, мый тэчис тайӧ характерсӧ. Коми писательяс, кыдзи асланыс народлӧн пиян, долженӧсь вӧлі петкӧдлыны сійӧ героическӧй аньяссӧ, кодъяс асланыс пельпомӧн мыджисны Великӧй Отечественнӧй войналысь сьӧкыдлунъяссӧ. Бӧрынджык художественнӧй выльторъясӧн, восьтӧмторъясӧн лоисны Федя Мелехинлӧн да Коно Семӧлӧн образъясыс.

Талун, ме думысь, лӧсялана лоӧ юавны ассьыным: коді сійӧ — талунъя коми мортыс? Национальнӧй литература ӧні кежлӧ тыр-бура ӧз на вочавидз тайӧ юалӧм вылас. Талунъя коми мортыд — абу сӧмын Дарья тьӧт, коді олӧ кӧнкӧ Вашка либӧ Висер йылын, Лӧкчим либӧ Сыктыв вожын. Талунъя коми мортыд — Ухтаса нефтяник и Вуктылса газ перйысь, Усинскса геологразведчик и Воркутаса шахтёр, Сӧветскӧй Армияса офицер и весиг генерал, учёнӧй и искусствоса деятель, сиктса клубӧн веськӧдлысьсянь да Сӧветскӧй Союзса народнӧй артистӧдз... Татшӧмӧсь коми йӧзыд талунъя олӧмас. А литературааным? Татшӧм озыр да уна сикас характерыс ӧнӧдз тэчтӧм на лои.

Россияса гижысьяслӧн съезд вылын торъя сёрни кыптыліс и историческӧй тематикаӧ пырӧдчӧм йылысь. Тӧдчӧдісны, мый татшӧм гижӧдъясас колӧ петкӧдлыны тӧдчана мортӧс да сылысь кадсӧ.

Историческӧй темасӧ художественнӧя восьтӧмлысь бур пример талун кежлӧ петкӧдліс миян тӧдчана да опытнӧй прозаик Г. А. Федоров аслас «Востым» романӧн, кӧні тэчис Иван Куратовлысь ловъя образ. Писатель эз вӧй озыр документальнӧй материал пӧвстас и петкӧдчис лыддьысьысьяс водзӧ кыдзи сюсь синма да авъя вежӧра историограф и художник ӧттшӧтш, сы вӧсна мый сибӧдчис история дорас кужӧмӧн: торъя мортлысь, аслас геройлысь олӧмсӧ йитіс кольӧм нэмся Коми мулӧн олӧмкӧд. Меным чайтсьӧ, мый Г. А. Федоровлӧн «Востым» романыс лоас коми литератураын кузь нэма гижӧдӧн. Тайӧ романнас Г. А. Федоров видзӧдліс эз аслас керкаса гӧбӧчӧ, кыдзи чайтӧны ӧткымынъяс историческӧй гижӧдъястӧ, а пыдӧкодь сунсьыліс кольӧм кадлӧн визулӧ да аддзис сэтысь югыдсӧ и пемыдсӧ, сӧстӧмсӧ и курыдсӧ. Ӧттшӧтш сійӧ уськӧдіс тӧд вылӧ и мукӧд гижысьяслы, мый вӧліны коми йӧзлӧн историяын яръюгыд лист бокъяс, кодъясӧн позьӧ гӧрдитчыны и талун.

Эз на прамӧя выныштчыв восьтыны историческӧй темасӧ и миян поэзия. А позянлунъясыс ӧд эмӧсь, кыдзи эмӧсь позянлунъяс пыдісянь да бурджыка гумовтны поэзиялысь сідз шусяна кувлытӧм темаяс: кулӧм да олӧм, зывӧктӧм да радейтӧм, шогсьӧм да нимкодь.

Но поэзиялӧн шӧр визьнас, сюрса лынас век вӧлі и водзӧ лоас талунъя олӧм, асланым кад.

И коми поэтъяслӧн уджыс быттьӧкӧ тыдалана жӧ. 1980-ӧд вося «Войвыв кодзулын» вӧлі йӧзӧдӧма поэтическӧй гижӧдъяссӧ 23 авторлысь. Нималана поэтъяс С. Поповкӧд, А. Мальцевкӧд, В. Поповкӧд, В. Тиминкӧд, Г. Юшковкӧд, Ю. Васютовкӧд орччӧн тыдовтчисны нимъясыс и том дебютантъяслӧн — Вячеслáв Бабинлӧн, Владимир Логиновлӧн, Алексей Мишаринлӧн, Эдуард Тимушевлӧн.

Кольӧм вося поэзияын уна сикас темаяс восьтӧны да уна пӧлӧс проблемаясӧ инмӧдчӧны кывбуръясыс опытнӧй С. Поповлӧн.

Сідз, сылӧн кывбуръяс цикл «Сиктса серпасъяс» йиджтысьӧма сиктын уджалысь морт дорӧ пӧсь радейтӧмӧн, и тайӧ кывбуръясыс, ме думысь, оз саймовтчыны-гудыртчыны мукӧд поэтическӧй гижӧдъяс костӧ, а лоасны поэзия радейтысьясӧс шонтысьясӧн да ышӧдысьясӧн. Мыйкӧ дыра коставлӧм бӧрын выль кывбуръясӧн шыӧдчис и Г. Юшков. И зэв бур, мый Юшков-поэт тувччӧ выль, вылысджык тшупӧд вылӧ: татшӧмторйыс колӧ и аслыс авторыслы и коми поэзияыслы тшӧтш. Оз жӧ позь пасйытӧг кольны и В. Напалковлысь «Туйвежъяс» поэмасӧ, кӧні сійӧ өнія кадся материал вылын кыпӧдӧ нравственнӧй проблемаяс и кужӧмӧн найӧс кывкӧрталӧ.

Но видзӧдлан кӧ талунъя коми поэзия вылас сюсьджык синъясӧн, казявтӧг он ов сэтысь и олӧм веркӧстіысджык кывтӧмсӧ, и декларативностьлысь ёгсӧ, и тӧдса нин шыяслысь йӧлӧгасӧ, мый йылысь ыджыд сьӧлӧм дойӧн сёрнитіс Россияса писательяслӧн витӧд съезд вылын Ленинскӧй премияа лауреат поэт Егор Исаев. Поэзиялӧн татшӧм висьӧмыс оз бурд сэтчӧдз, кытчӧдз поэтъяс пыдісянь гӧгӧрвоӧмӧн оз кутны зільны джуджӧдны асланыс кывбуръяслысь психологизм, дзоньнас гижӧдъяслысь философскӧй подувсӧ.

Россияса гижысьяслӧн съезд вылын торъя тӧждлунӧн сёрнитісны талунъя сьыланкывлӧн олӧм-вылӧм йылысь. С. В. Михалков казытыштіс Михаил Светловлысь кывъяссӧ: «Сы серти, кыдзи да мый сьылӧны том йӧз, позьӧ гӧгӧрвоны, мый йылысь найӧ мӧвпалӧны, кыдзи олӧны да мыйӧ ми найӧс велӧдам».

Талунъя коми сьыланкывлӧн судьбаыс оз жӧ завидь босьт, оз позь сы йылысь шуны, мый сьылӧ да олӧ. Мӧвпалӧны да тӧждысьӧны сы йылысь поэтъяс и композиторъяс, сьылысьяс и кывзысьяс. Зэв жаль, но мыйлакӧ бӧръя кадӧ личалісны йитӧдъясыс поэтъяс да композиторъяс костын. Мыйын помкаыс? Гашкӧ, Коми АССР-са композиторъяслысь Союз котыртӧм бӧрын коми композиторъяс ӧттшӧтш **ставныс кутчысисны гижны** симфонияяс да кантатаяс, и сьыланкывйыд налӧн вуніс? Гашкӧ, поэтъяс кӧдзалісны тайӧ колана жанр дорас? Мый кӧть эз вӧв, а выль коми сьыланкывъяс кутісны чужны шочджыка и шочджыка. Дерт, бурӧ эз вайӧд сьыланкыв тэчан делӧтӧ и сійӧ, мый «Войвыв кодзув» журнал шоча йӧзӧдӧ выль коми сьыланкывъяссӧ.

Но медыджыд мытшӧдыс, ме думысь, сыын, мый талун некодлы профессиональнӧя, кужӧмӧн сьывны коми сьыланкывсӧ. Мед кӧть и чужасны выль да-й зэв бур коми сьыланкывъяс, оз югды найӧс сьылысьыс. Дерт, миян республикаын эмӧсь художественнӧй коллективъяс, кодъяслӧн шӧр могыс — пропагандируйтны коми музыка да ӧттшӧтш и коми сьыланкывъяс. Тӧдам, мый бур ногӧн нималӧны и республикаын, и страна пасьта, и рубеж сайын ансамбльяс «Асъя кыа» да «Сигудӧк». Но тайӧ мича коми нимъяса ансамбльясыс коминад зэв этша сьылӧны. Тайӧ, ӧти-кӧ. А мӧд-кӧ, налӧн программаясыс да репертуарыс зэв шоча вежсьӧны и медым сэтчӧ вермис сюйсьыны выль коми сьыланкыв, колӧ лоны вывті и вывті писькӧсӧн. Эмӧсь миян и уна лыда мукӧд ансамбльяс, но налы весиг и дум выланыс оз усьлы, мый позьӧ и колӧ сьывны талунъя и важся коми сьыланкывъяс.

А ӧд и сьыланкыв радейтысь коми том йӧз мӧвпалӧны жӧ, тӧждысьӧны жӧ та йылысь. Некымын во сайын «Сторожевскӧй» совхозысь комсомольскӧй организацияса секретарь (казытыштам, мый Коми АССР-са писательяслӧн Союз кырымаліс сійӧ совхозыскӧд творческӧй ёртасьӧм вылӧ договор) юаліс менсьым: «Позьӧ-ӧ миян республикаын котыртны коми музыка да сьыланкывъяс паськӧдӧм могысь вокально-музыкальнӧй ансамбль «Коми сьыланкыв?» Ме вочавидзи, мися, позьӧ, тыдалӧ. Но кодыр тайӧ юалӧмнас ме шыӧдчи миян композиторъяс дорӧ да бӧрынджык Коми АССР-са культура кузя министр дорӧ, то гӧгӧрвои, мый некодӧс эз ыззьӧд ни эз ӧзты тайӧ мӧвпыс. Но ме век жӧ сиктса том йӧзкӧд тшӧтш чорыда эска, мый воас кад, кор коми сьыланкыв кутас гораджыка юравны и радио пыр, и сцена вывсянь.

Гырысь могъяс ӧні сулалӧны Россияса драматургия водзын, и коми драматургъяс оз жӧ вешйыны наысь бокӧ. Миянын, кыдзи и рочын, локтіс сцена вылӧ «делӧвӧй морт», мӧд ногӧн кӧ, не сӧмын уджалысь, но и удж котыртысь морт. Татшӧм, шуам, главнӧй мӧвпыс И. Изъюровлӧн «Морт кодзи ӧтнас» пьесаын, код серти Коми республиканскӧй драматическӧй театр неважӧн сувтӧдіс спектакль. Гашкӧ, тайӧ колана проблемасӧ и эз на удайтчы тыр-бура восьтыны тайӧ пьесаас, но ачыс босьтчӧмыс драматургыслӧн ошкана, и пыдди пуктана зільӧмыс вуджӧдны действиесӧ бытӧвӧй сфераысь уджалан обстановкаӧ да сетны сылы социальнӧй подув.

Ӧнія драматургияын ковтӧмӧн да лӧсявтӧмӧн кодсюрӧлы кажитчӧ сійӧтор, мый бӧръя кадӧ вӧчсьӧны прозаическӧй гижӧдъяс серти вывті уна инсценировкаяс: найӧ пӧ зырӧны сцена вылысь оригинальнӧй драматургиясӧ, а театръяс татшӧм ногӧн пӧ кокньӧдчӧны да вешйӧны кыв кутӧмысь. Но Коми республиканскӧй драматическӧй театрса главнӧй режиссёр, СССР-са народнӧй артист И. И. Аврамов видзӧдӧ инсценировкаяс вылад ёна шаньджык синъясӧн. Сійӧ нимкодясьӧ, мый дзик неважӧн коми театр сувтӧдіс П. Шаховлӧн «Ӧксинь тьӧт» повесть серти гажа спектакль «Шондібанӧй, олӧмӧй». Спектакльса главнӧй героиняыс быттьӧкӧ и тӧдса, но и ӧттшӧтш выль характер кыдзи коми драматургияын, сідзи и коми театрын. Театрса артистъяс пӧвстын лои нин лыддьӧма и И. Тороповлысь «Тувсов тӧв» выль пьесасӧ. И мед кӧть тайӧ пьесаыслӧн сцена вылӧ вотӧдз ковмас на ёна уджавны и авторыслы, и театрлы, но ӧттшӧтш куим прозаиклӧн (И. Изъюров, П. Шахов, И. Торопов) драматургиялань сынӧмыс и колана, и ошкана.

Тыдалӧ, прозаическӧй гижӧдъяс инсценируйтӧмсӧ коми театр кутас нуӧдны и водзӧ. Эмӧсь мӧвпъяс инсценируйтны локтан

кадö Г. Фёдоровлысь романъяс «Кыа петігöн» да «Востым», Я. Рочевлысь «Кык друг». Вермас лоны весиг сэтшöмтор, мый öткымын татшöм спектакльясыс лоасны кык сериясысь. «Печоралöн пи» пьеса вайöма театрö и роч гижысь Лев Смоленцев аслас «Печорские дали» повесть серти, кöні тэчöма образсö войвыв исследуйтысь учёнöй Журавскийлысь. Та дорö кö содтыны, мый выль пьесаяс вылын уджалöны и важысянь нин тöдса драматургъяс В. Леканов, Н. Дьяконов, Г. Юшков, Н. Белых, то позьö надейтчыны, мый локтан воясö уна выль коми пьеса ловзясны сцена вылын.

Гижысьяслысь тöждысьöм век кыпöдліс и öні кыпöдö челядьöс велöдан-воспитывайтан литература. И кöть кутшöм талантливöя да уна оз кутны гижны детскöй писательяс, кöть кутшöм уна да мича книгаяс челядьлы лыддьöм вылö оз кутны петны, тайö литератураыс пыр лоас этша. Съезд вылын ёна ошкисны öнія детскöй писательяслысь уджсö. И збыльысь, бöръя кадö Россияын лои гижöма челядьлы уна бур книгаяс. Эз öд весьшöрö Агния Бартолы сетны Ленинскöй премия, эз öд весьшöрö уна гижысьясöс пасйыны Государственнöй премияöн.

Челядь вöсна тöждысьысьясыс эмöсь, дерт, и миян республикаын. Бöръя кык воöн Коми издательство лэдзис челядьлы лыддьöм вылö книгаяссö П. Образцовлысь, И. Коданевлысь, С. Поповлысь, В. Ширяевлысь, В. Тороповлысь, И. Запорожцевалысь. Челядьлы гижöм кывбуръяс да висьтъяс унаысь йöзöдлісны «Югыд туй» газет, «Войвыв кодзув» да «Чушканзі» журналъяс. Да весиг республиканскöй сатирическöй журнал «Чушканзі» некымыныс восьтыліс ассыс лист бокъяссö челядьлы серамбана гижöдъясöн.

Тайö — бур. Но век жö челядьлы коми гижöдъясыс талун абу на тырмымöнöсь да-й налöн пытшкöсса мичыс оз на век колана ногöн дзирдав. Темаыс налöн öнöдз на öти пöлöс да гöль, ёнджыкасö натуралистлöн пасйöдъяс артмöны. Дерт, челядьтö колö велöдны и вöр-ва радейтны, но колö велöдны радейтны и удж, лоны бур сьöлöмаöн да повтöмöн, дорйыны бурсö да паныд сувтны лёкыслы. Этшаджыкöсь на миян челядьлы татшöм öзйödана гижöдъясыс.

Кор видлалам талунъя литературалысь сöвмöмсö, пöшти век кыптылас сёрни литературнöй критика йылысь. Öтиясöс тайö сёрниыс дöзмöдö, мöдъясöс скöрмöдö, коймöдъясöс унмовськöдö, но пöшти некодöс оз ышöд пуджны соссö да мырсьыны литературнöй критика юкönын. Мыйла татшöм сёрниясыс артмöны? Да сійöн, мый литературнöй критикатö асьсö нöйтöны да чеплялöны, коді сöмын кыдзи кужö. Важöн колö вöлі дорйыны писательясöс литературнöй критикалöн нöшкалöмысь, а öні буретш асьсö критикасö колö дорйыны öткымын коми писательясысь.

Критикаыдлы сэсся и быть ковмис раммыны. Шуам, 1979-öд воын уна пöлöс газетъясын да журналъясын вöлі йöзöдöма коми литература йылысь 142 статья и сöмын 5 статья на пöвстысь вöлі сиöма ловъя литературнöй процесслы да печатайтöма «Войвыв кодзув» журналын. Таысь кындзи писательяслöн органын тыдовтчылісны некымын литературоведческöй статья да вель уна юбилейнöй выступлениеяс. Мыйла нö журналлöн öдзöсъясыс öдва-öдва калькнитчылісны критическöй уджъяс водзас? А, гашкö, асьныс критикъясыс эз зільны локны журналö? Критикъясыд зілисны, öд быдöнлы налы окота медводз печатайтчыны буретш «Войвыв кодзув» журналын. Помкаыс сыын, мый литературнöй критикатö öткымынъяс лыддьöны сэтшöм аньöн, коді юрси бöр сыналö öтиясöс, ни некор оз лысьт ошкыштны мöдъясöс, мый литературнöй критика должен могмöдны писательясöс.

Мый тайö буретш тадзи, петкöдлö и Коми АССР-са писательяс Союз правлениеöн веськöдлысь Г. Юшковлöн «Югыд туй» газетын йöзöдöм «Сьölöм пуктана удж» статьяыс (1981-öд вося январь 15-öд лун). Сэні сійö веськыда гижö: «Оз могмöд миянöс и литературнöй критика. Сійö быттьökö падмис да шöйövошис, кор литератураö пырисны сэтшöм геройяс, кодъясöс он и тöд, кутшöм джаджйö пуктыны». Гöгörвоанныд, мый кöсйö шуны статьялöн авторыс? Со пö ми кутшöм гырысь гижысьяс, со пö ми кутшöм сложнöй геройясöс литератураö пыртім, и критикъясыдлы быть лои шöйövошны.

Тадзи сёрнитны аслад ёртъяс йылысь абу лöсьыд весиг Юшков-писательлы, а кодыр конфронтация туй вылö сувтö да люкöдö плешнаныс гижысьясöс да критикъясöс писательскöй организацияöн веськöдлысь, то сэки нин босьтö и гажтöм, шог.

Торъя нин мустöм, кор мукöдъясöс мыждомнас дзеблывлам асланым уджысь нелючкияс. Сідз, литературнöй критика сöвмömлы отсасьöм пыдди, коми гижысьяслöн правление колана здукö вермас и кисö лигышмöдны, и синсö куньны. Вайöдам пример. Тавося ноябрь тöлысьын РСФСР-са писательяслöн Союз Москваын чукöртліс медся активнöя уджалысь да медся нималана критикъяслысь семинар. Сэтчö волісны быд автономнöй республикаысь медся опытнöй критикъяс да öткымынлаысь некымын морт. И дзик сöмын Коми республикаысь некоді эз вöв. Миян критикъяс та йылысь кывлісны сöмын семинар помассьöм бöрас.

Воис нин, тыдалö, кад коми литературнöй критикалысь уджсö видлавны торйöн, пыдісяньджык анализируйтны, гöгörвоны сылысь сьökыдлунъяссö да аддзыны водзö сöвмöм вылö туйяссö.

Некымын кыв колö шуны и коми литератураын сатира да юмор сöвмöдöм йылысь. Позянлунъяс абутöм вылö коми писатель-сатирикъяслы некыдз оз позь элясьны: Сыктывкарын йöзöдчö зэв нималана да йöзöн радейтана сатирическöй журнал «Чушканзі». Татшöм журналыд оз на и быд автономнöй республикаын пет. А тайö колана жанрыслöн тöдчана ловзьöмыс оз жö на тыдав.

Сатирическöй да юмористическöй гижöдъястöг оз петав эськö «Чушканзі» жур-

наллӧн ньӧти номер. Мукӧд гижӧдъясыс вель ёсьӧсь, джуджыд мӧвпаӧсь и найӧ воӧны лыддьысьысьяслы сьӧлӧм вылӧ. Нимкодь, шуам, пасйыны С. Поповлысь тайӧ юкӧнын активнӧй уджсӧ. Уна бур сатирическӧй кывбур сійӧ вӧзйис «Чушканзіӧ», ӧтикӧс на пӧвстысь рочӧдӧмӧн (вуджӧдіс Николай Володарский) йӧзӧдӧма «Крокодил» журналын и эз весьшӧрӧ «Чушканзі» журнал 1980-ӧд во помын сет ассьыс премиясӧ буретш С. Поповлы. Нимкодь и сійӧ, мый «Чушканзіын» печатайтчӧны нималана поэтъяс да прозаикъяс Г. Юшков, Ю. Васютов, Н. Щукин, Вл. Безносиков, Вл. Тимин, Дм. Конюхов, В. Власов, С. Раевский да мукӧдъяс. Но сэк жӧ журнал сертиыс тӧдчӧ, мый сылы оз тырмы колана литературнӧй материалыс. Та понда редакциялы быть лоӧ вуджӧдны ӧткымын гижӧдъяс мукӧд кывъяс вылысь, кӧть эськӧ найӧ абу жӧ вывті вылынӧсь идейность да художественность боксянь. Сідз, «Чушканзі» журнал унакодь печатайтіс коми-пермяцкӧй фольклорысь висьтъяс да мойдъяс, а ассьным коми фольклорсӧ йӧзӧдіс зэв на этшаник. Тайӧ артмӧ сы вӧсна, мый коми сатирическӧй да юмористическӧй фольклорсӧ абу на колана ногӧн лӧсьӧдӧма, йӧзӧднысӧ абу на дасьтӧма.

«Чушканзі» журналса литературнӧй гижӧдъяслӧн медыджыд тырмытӧмторйыс век жӧ сыын, мый унджык произведениеыслӧн абу на колана мында социальнӧй да гражданскӧй зарадыс, выныс, унаӧн на пӧвстысь уськӧдӧны дум вылад бытӧвӧй анекдотъяс. Но вывті жугыля сатира да юмор сӧвмӧм вылӧ видзӧдны оз жӧ ков: кутасны зільны писательяс — тыдовтчасны и тайӧ жанрын выль вермӧмъяс.

Медбӧрын, быть колӧ гарыштны некымын кыв том гижысьяскӧд удж йылысь. Россияса писательяслӧн витӧд съезд вылын пасйисны том авторъяскӧд бур уджсӧ Московскӧй, Ленинградскӧй, Татарскӧй, Башкирскӧй, Ростовскӧй, Иркутскӧй, Хабаровскӧй писательскӧй организацияяслысь. Миян тайӧ уджыс, гашкӧ, озджык на ошйысьӧмӧн бура артмы, но ки вежыньтӧмӧн ми огӧ жӧ пукалӧй. Ӧти-кӧ, гижны босьтчысьясӧс вель лышкыда йӧзӧдӧ «Войвыв кодзув» журнал. Мӧд-кӧ, Коми республикаын быд во нуӧдсьӧны томъяслӧн творческӧй семинаръяс. Коймӧд-кӧ, ВЛКСМ ЦК-лӧн да СССР-са писательяс Союзлӧн ӧтувъя постановлениекӧд лӧсялӧмӧн Коми республикаын котыртӧма и коставлытӧг уджалӧ литературнӧй объединение, коді сетӧ не сӧмын Сыктывкарын, но и республикаса мукӧд каръясын да сиктъясын олысь да уджалысь том авторъяслы творческӧй отсӧг.

Кольӧм во вӧлі нуӧдӧма литобъединениелысь 11 занятие, кодъяс вылын видлалӧма кывбуръяс, висьтъяс да повестьяс Владимир Тиминлысь (Сыктывкар), ЗЖБИ-са рабочӧй Борис Азаровлысь, Зӧвсьӧртса шӧр школаысь велӧдчысь Сергей Голубкинлысь, СГУ-са преподаватель Эдуард Кузьбожевлысь, Коми пединститутса студент Андрей Виноградовлысь, Сыктывкарса 1-ӧд номера школаысь велӧдчысь Сергей Зелинскийлысь, Петр Столповскийлысь (Сыктывкар), Интаса врач Светлана Берковичлысь, Вячеслав Кушнирлысь (Сыктывкар), Владимир Блиновлысь (Сыктывкар), СМЗ-са рабочӧй Дмитрий Фроловлысь, Елена Столповскаялысь (Сыктывкар). Литобъединениелӧн матысса занятие вылын лоӧ видлалӧма висьтъяс да «Шахтострой» нима поэма. Интаса журналист Борис Захватинлысь.

Талун, дерт, водзджык на сёрнитны, мый кисьмас-артмас бурыс литобъединениеса быдтасъясысь, но бур нин сійӧ, мый гижны босьтчысьясыс кыссьӧны тайӧ литобъединениеланьыс. Сідз, бӧръя занятие вылӧ волісны комынысь унджык морт.

Олӧмыс быд морт водзын сувтӧдӧ пыр выль да сьӧкыдджык могъяс. Сідзи жӧ и писательяслы лоӧ лунысь лунӧ пыдӧджык письмӧдчыны олӧмас, медым гижны йӧзӧс волнуйтана произведениеяс, медым лоны партиялы кужысь отсасьысьясӧн.

Чужан му Чужан кыв

А. Н. РАКИН,
филологияса кандидат

МОРТ ВЫВТЫРЛӧН ЮКӧНЪЯС ДА НАЛӧН НИМЪЯС

Кывъяс, кодъяс йитчӧмаӧсь морт анатомияӧд, велӧдӧ **антропотоминимия,** кытчӧ пырӧ **соматонимия** (вывтыр юкӧнъяслӧн нимъяс), **остеонимия** (лы нимъяслӧн чукӧр), **спланхнонимия** (гырк пытшкӧс органъяслӧн нимъяс), **ангионимия** (вир ветланінъяслӧн нимъяс), **невронимия** (нервнӧй система юкӧнъяслӧн нимъяс), **эстезионимия** (кылан-аддзан органъяслӧн нимъяс).

Миян гижӧдын сёрни кутас мунны соматонимъяс йылысь. Вывтырлӧн медся гырысь юкӧнъясыс **юр, сьылі, туша, ки-кок.**

Вывтыр «тело» ним артмӧма кык кывйысь: **выв** «поверхность» да **тыр** «полный, целый», первойсӧ вежӧртасыс, тыдалӧ, вӧлӧма «вся поверхность тела», орччӧд **лунтыр** «целый день, весь день»; коми-пермякъяслӧн **вывтыр** «тело», удмуртъяслӧн **вылтыр** «тело».

Вир-яй «организм, тело». Воддза юкӧнсӧ йитӧны удмурт **вир** «кровь», мордовск. **верь,** финск. **вери,** венгерск. **веер** кывъяскӧд. **Яй** «мясо, тело, мускулы»— лӧсьӧдлӧмаӧсь ёна сёрӧнджык, сылы весьтас сӧмын удмуртск. **яйтэм** «слабый, вялый, дряблый».

1. **Юр** «голова». Тайӧ кывсӧ миян пӧч-пӧльяслӧн ыджыд ай-мамыс тӧдлӧмаӧсь общепермскӧй кадын на (сэтшӧм кадколастӧ, коді помасьлӧма 1500—2000 во сайын кымын) — ӧнія удмуртъяслӧн **йыр** «голова». Важ нимыслысь шусянногсӧ (**юуре** «основа, корень, голова») туялӧны ылі рӧдвуж кывъяс вылӧ мыджсьӧмӧн: хантыйскӧй **йор** «князь, герой», финъяслӧн **юури** «корень, начало, основание, подножие», мордвалӧн **юр** «корень, основание».

Юрлӧн юкӧнъяс. **Балябӧж** «затылок», артманногсӧ тӧдмалӧм могысь орччӧдӧны **баля** «ягненок, овца» да **бӧж** «хвост» кывъяскӧд, чайтӧны, мый тадзи нимтылӧмаӧсь юрлысь бӧрсӧ чурвидзыштысь юкӧн —«бӧж» вӧсна. Ачыс **юр бӧр** «затылок» кывйыс кыдзи вежӧртаснас, сідзи и тэчасногнас ӧткодь коми-пермяцк. **юр бӧр** «затылок» да удмурт **йыр бер** нимъяскӧд. **Юр пыдӧс** «макушка», коми-пермякъяслӧн **юр пыдӧс** «макушка», удмуртъяслӧн **йыр пыдэс.**

Плеш «лоб»— заимствуйтӧм ним: рочьяслӧн **плешь, плешивый,** украинскӧй кывйын **пліш, плішивый,** болгаръяслӧн **плешив** да с. в.

Кымӧс «лоб», удмуртъяслӧн **кымес. Кым** юкӧнсӧ, код отсӧгӧн сідз жӧ артмӧма **синкым** «бровь», петкӧдӧны ӧти вужйысь венгерскӧй **хомлок** «лоб», финскӧй **кулма** «угол, край» да **сілмякулма** «бровь» (сілмя «глаз») кывъяскӧд.

Чужӧм «лицо», артмӧма чужны «родиться» кывйысь. Сы йылысь, мый збыльысь тадзи вермас лоны, висьталӧны мордовскӧй **чачомс** «уродиться» и **чачо** «облик, образ, цвет», рочьяслӧн **рождать** и **рожа** «лицо».

Ныр-вомлӧн юкӧнъяс. **Ныр** «нос», «воча вокъясыс»: удмурт **ныр,** марийск. **нер,** мордовск. **нерь.** Лыддьӧдлӧм нимъяссӧ йитӧны ненецкӧй **нерии** «первый» кывкӧд. Важ уральскӧй ӧтласа кывсьыс чайтӧны **нэре** «нос».

Син «глаз, глаза», тайӧ нимыс, кыдзи и **ныр,** пырӧ медся важъяс лыдӧ, сійӧн вӧдитчылӧмаӧсь уральскӧй ӧтласа кывлӧн финно-угорскӧй да самодийскӧй кывъяслӧн подувъяс вылӧ юксьытӧдз на — квайт сюрс во сайын: удмурт. **син,** мордовск. **сельме,** марийск. **шинча,** финск. **сілмя,** эстонск. **сілм,** ханты **сэм,** манс. **сам,** венгерск. **сэм,** ненецк. **сэв.** Коми да удмурт нимъяс помысь **-м-** шыыс усьӧма, но кыв шӧрын гласнӧйяс водзын сійӧ век петкӧдчӧ, шуам, **синмӧ, синмысь** да с. в. **Син** частӧ паныдасьлӧ кык юкӧна тэчасъяс пытшкын: **син лыс** «ресницы» (коми-пермяцк. **син лыс,** удмурт. **син лыс**), син дор (коми-пермяцк. **син дор**), **син** бугыль «глазное яблоко» (коми-пермяцк. **син бугыль**), **син гӧп** «глазница» (удмурт. **син гоп**), **син лап** «веко» да с. в.

Вом «рот», удмуртъяслӧн **ым** «рот». Соматоним **вом** дінӧ матыстӧны сідз жӧ марийск. **ан** «отверстие (в вещах), горло (в посуде), устье реки», мордовск. **оньксть** «удила», саамскӧй **вуонгас** «недоуздок».

Бан «щека, лицо», удмуртъяслӧн **бам, банг** «щека, лицо, сторона (чего-нибудь)». Учёнӧйяслӧн чайтӧм серти тайӧ нимсӧ босьтлӧмаӧсь булгаръяслысь (чувашъяслӧн пӧч-пӧльяслысь), кодъяскӧд важ перм кывъя войтыр овлӧмаӧсь орччӧн шӧр Волга ковтысын VIII—IX нэмын. Нӧшта на важъяджык йитӧд вылӧ индӧ **льӧб** (ӧнія весьтасъясыс новоперсидскӧй **лаб** да пехлеви **лап**), кодӧс венгрияса учёнӧй Бернат Мункачи чайтліс вуджӧмӧн кутшӧмкӧ важ индо-иранскӧй кывйысь. Татшӧмторйыс, дерт, вермис лоны сэки, кор иран кывъя йӧзлӧн оланінъясыс (Волга кывтыд степъяс) вӧліны ёна матынджыкӧсь пермяналы, и найӧ волысисны ӧта-мӧдыскӧд. Финскӧй учёнӧй Аулис Йоки оз эскы татшӧм мӧвпыслы, сійӧ пасйӧ, мый орччӧдӧмыс сьӧкыда подулавсьӧ фонетика

боксяньыс и бурджык лыддьыны **льӧб** кыв ас коми нимӧн.

Удора, емва да сыктыв сёрнисикасын тӧдӧны **тырп** «губа» кыв, сылӧн «арлыдыс» нёль сюрс во кымын: коми-пермяцк. **тырп,** удмурт **тырпы,** мордовск. **торва,** финск. **турпа,** ханты **тореп.**

Пель «ухо, уши», лӧсялана весьтысъяс эмӧсь ӧнія финно-угорскӧй кывъяслӧн пӧшти быд вожын — пермскӧйын (коми-пермяцк. **пель,** удмурт. **пель**), волжскӧйын (марийск. **пылыш,** мордовск. **пиле**), угорскӧйын (манси **паль,** венгерск. **фюл**), вель важъяӧн позьӧ лыддьыны и татшӧм тэчас, кыдзи **пель дін** «висок», коми-пермякъяслӧн **пель дын,** удмуртъяслӧн **пель дін.**

Пинь «зуб, зубы», коми-пермякъяслӧн **пинь,** удмуртъяслӧн **пинь,** ӧтласа перм кывйысь чайтӧны **пинь,** мордовск. **пей,** саамъяслӧн **паін,** венгръяслӧн **фог,** мансилӧн **пунг.**

2. Туша нимтӧны комияс кык ногӧн: 1) мыгӧр «туловище, стан», петкӧдӧны важ финно-угорскӧй «тело, туловище» вежӧртаса **мунке** кывйысь, код вылӧ мыджсьӧны сідз жӧ коми **мыг** «стан», удмурт **мугор** «тело, туловище», марийск. **могыр** «тело» да венгерск. **маг** «семья, зерно, косточка» кывъяслысь чужӧм-артмӧмсӧ туялігӧн; 2) **туша** — воӧма роч кывйысь, кӧні вежӧртсьӧ кыдзи «освежеванное и выпотрошенное тело убитого животного; о теле большого, тучного человека;человеческое тело».

Тушалӧн юкӧнъяс. **Морӧс** «грудь», медся матынӧсь миянлы язьваса комияслӧн **морос** «грудь» да удмуртъяслӧн **мурес, мурӧс,** ылі рӧдвуж кывъясын вежӧртасыс неуна мӧд пӧлӧсджык: саамъяслӧн **маирре** «зоб (у птицы)», марийскӧй **мэр-мэргандра** ним пытшкын, кодлӧн вежӧртасыс «завязка на вороте рубашки» (гандра < кандра «веревка»).

Кынӧм «живот», мукӧд пермскӧй кывъясын татшӧм нимыс абу, позьӧ орччӧдны сӧмын ханты **кон, хон** «живот» да венгерскӧй важ **йохон** «внутренность, живот» кывпытшса **хон** юкӧнкӧд. **Кынӧм** пыдди йӧзкост сёрниын частӧ панысьӧ **рушку** «брюхо, пузо», удмуртъяслӧн **джуш** «брюшина, желудок, живот», ӧтласа пермскӧй -р- шыыс тані вуджӧма -дж- шыӧ, кыдзи **рок** — удмурт. **джук** «каша», **рыт** — удмурт **джыт** «вечер» да мукӧд кывъясын.

Мыш, мышку «спина» оз ков соравны роч **мышка** (мышца) кывкӧд, коді шусянногнас зэв матын коми соматонимыслы. Роч учёнӧйяс индӧны мускулъяслӧн, торйӧн нин пельпом мускулъяслӧн вӧрӧмлысь котӧртысь шыркӧд ӧткодьлун вылӧ да петкӧдӧны **мышка** (под мышкой) нимсӧ **мышь** «шыр» кывйысь. А коми **мыш, мышку** (весьтасъясыс удмурт **мыш** «зад, тыльная сторона», мордовск. **мушказ** «грыжа», финск. **мухка, мухкура** «шишка, нарост») воӧма ӧтласа финно-угор кывйысь, сэки сылӧн вежӧртасыс вӧлӧма «нарост, бугорок, нечто выступающее».

Кос «поясница, талия», бергалӧ вель жӧ паськыда: удмурт **кус** «поясница», мордовск. **кеска** «пах, середина туловища», финск. **кески** «середина», саам **гаска** да с. в. Кыдзи аддзам, ӧнія коми да удмурт нимъясыс мукӧд рӧдвуж кывъяс дорысь дженьыдджыкӧсь, но гласнӧй шыяс водзын важ мыгӧрыс (коск) тӧдчӧ зэв ясыда, шуам, **коскӧй, коскысь, коскӧд** да с. в.

3. **Сьылі** «шея» чужӧм-артмӧмсӧ тӧдмалӧм могысь ӧтлаын видлалӧны татшӧм кывъяскӧд: **сикӧтш** «бусы», **сийӧс** (удмурт сиес), удмурт **силь-** (**сильсьӧр** «затылок»), мордовск. **сиве** «ворот, воротник», манси **сэп** «воротник» да с. в. Артмӧдӧ **сьылідзир** «шейные позвонки» (коми-пермяцк. **сивидзир** «подзатылок»), **сьылітшуп** «загривок» тэчасъяс.

Голя «шея, горло» орчӧдны вермам сӧмын удмурт **гульым** «глотка», **голё** «горло, кадык» нимъяскӧд, сы вӧсна мый сійӧс лӧсьӧдӧмаӧсь, тыдалӧ, мукӧд ыліджык рӧдвуж кывъя котыръяскӧд торъялӧм бӧрын.

4. **Ки-кок** «конечности», кык юкӧна сложнӧй кыв: **ки** «рука», удмурт **ки,** марийск. **кид,** мордовск. **кедь,** финск. **кясі,** эстонск. **кясі,** ханты **кӧт,** манси **каат,** венгерск. кеез; **кок** «нога», удмурт **кук** «лапа, нога». Кок пыдди удмурт сёрнисикасъясын ёнджыка вӧдитчӧны **под** «ступня, нога, лапа» кывйӧн, коми сёрниын **под** «нога» соматонимыс вӧлӧма жӧ, татшӧм мӧвпас чуйдӧдӧны ӧнія **пода** «пеший», **подӧн** «пешком», **под вуджӧрсӧ оз аддзы** «совсем плохо видит», **подлӧс** «место, куда кладут ноги» (артмӧма **под** да **улӧс** кывъясысь, сідз жӧ кыдзи **юрлӧс** < юр улӧс).

Видлалӧма лои вывтыр юкӧнъяслысь нелямын куим ним. На пиысь сӧмын нёль абу ас, а йӧзысь локтӧм (заимствуйтӧм) кыв: **плеш, туша** (рочысь), **бан** (булгарскӧйысь), **льӧб** (индоиранскӧйысь). Ас нимъяс пытшкын медся важъяс лыдӧ пырӧны **ныр, син,** кодъясӧс лӧсьӧдлӧмаӧсь квайт сюрс во сайын кымын, налы весьтасъяс эмӧсь не сӧмын финно-угор, но и ӧнія самодий кывъясын (ненецкӧйын, энецкӧйын, селькупскӧйын да с. в.); ӧтласа финно-угор кадӧ «чужлӧмаӧсь» **вир, юр, ки, пель, пинь, мыгӧр, сьылі** да мук., тайӧ кывъясыслы «арлыдыс» нёль сюрс воысь ыджыдджык. Важ уральскӧй да финно-угор кывйысь воӧм нимъяслӧн аслыспӧлӧслуныс сыын, мый унджыкыс на пиысь ӧтторъя кывъяс, пытшкӧсса вежӧртасыс налӧн дзик чусмӧма, та вӧсна зэв сьӧкыд висьтавны, мый босьтлӧмаӧсь (вывтыр юкӧныслысь кутшӧм признак) тӧд вылас важ йӧз соматонимъяссӧ тэчигӧн; татшӧм сяма кывъяссӧ ӧтмоза гӧгӧрвоӧны да паськыда вӧдитчӧны став коми сёрнисикасъясын; кымын матынджык миянлы чужӧм-артмӧмыслӧн кадыс, сымын унджык лыда соматонимъясыслӧн чукӧрыс. Сӧмын перм котырлы тӧдса нимъяс лӧсьӧдлӧмаӧсь ӧтласа финно-угор кад помасьӧм бӧрын кык сюрс во сайын кымын, тайӧ чукӧрыс ӧтторъя кывъясысь ӧтдор (**голя, кок, рушку**) шымыртӧ тшӧтш кык юкӧна тэчасъяс, кодъяс пырджык индӧны вывтырлӧн посньыдджык юкӧнъяс вылӧ (**юр пыдӧс, син лап, вом дор, пинь вуж** да с. в.).

Вячеслав ТРЕТЬЯКОВ

УДАЛ ЗОНЪЯС

ВИСЬТ

ВОИС КАД Ӧпрӧсь тьӧткалы вогӧгӧрся тшӧгӧдӧм ай порсьсӧ вуджӧдны яй вылӧ. Нянь сора картупельӧн вердӧм, турун йӧрын гуляйтӧдлӧм руксысьыс сылӧн вӧлі ӧш кодь ыджыд да ён.

Ӧпрӧсь тьӧтка дасьтысис порсь начкигкежлад: лавкаысь ньӧбис кык сулея водка. Дасьтіс и вӧлӧга. Сиктад порсь либӧ ещӧ кутшӧмкӧ пемӧсӧс начкӧмыд пӧрлӧ аслыссяма праздникӧ. Винатӧгыд да вӧлӧгатӧгыд мужичӧйястӧ макуттяӧн он кыскы.

Ӧпрӧсь тьӧтка водзвыв смекнитіс да рытсяньыс сёрнитчис колана йӧзкӧд. Асывводзнас сы керкалань сьӧрсьӧн-бӧрсьӧн лабутнӧя восьлалісны нёль мужичӧй, нёль удал зон. Медводдзаӧн восьлаліс ыджыд вына морт Митрей Иван. Пельпом вылас нуис кыдз пу йӧгысь вӧчӧм нӧш. Скӧттӧ яй вылад вуджӧдмад сылӧн ыджыд опыт. Нӧшнас ӧтиысь ӧжгӧмӧн кок йывсьыс уськӧдӧ сюрабс кӧть сюртӧм скӧтӧс. Сы бӧрся тапсьӧдіс Галӧ Геня — ветфельдшер. Сійӧ тайӧ польӧсӧ ичӧтнас лада кодзліс. Талун луныс вӧлі пӧст да тшӧтш вӧзйысис отсасьны. Тайӧ тӧдса йӧз бӧрсяыс вӧччисны кык плӧтник: Парась Евгень да Дордон Илля.

Ӧпрӧсь тьӧтка виччысис найӧс кильчӧ помас.

— Локтӧй, локтӧй, донаяс, пырӧй керкаас...

— Медводз видзӧдлам быдтас вылад, бӧрын пыралам... Неуна мыйкӧкерыштам,— вочавидзис Митрей Иван, кыдз пу нӧшсӧ керка стен бокас сувтӧдіг.

— Гидын сійӧ,— содтіс Ӧпрӧсь тьӧтка да пырис керкаас.

Нёльнаныс сюйлісны юрнысӧ гид ӧшиньӧ. А сэсся вӧчисны итог.

— Пуд дас кымына лоас. Щӧкаыс со куль мешӧк ыджда ӧшйӧма,— сёрнитіс Парась Евгень.— Сювйыс кӧнкӧ метра кызь и...

— Пуд даснад сӧгласен. А сюв кузяыд — сӧрӧм. Порсь пӧреддеыд веськыд сювъяӧсь. Мый тӧбасны рушкуас, недыр мысти бӧр нин петӧ,— сёрнитіс Дордон Илля.

— Ті, ёртъяс, плеш вылас видзӧдлӧй. Менам нӧшлы местаыд тырмас. Кымын татшӧм ловӧс эг пӧрӧдлы тайӧ нӧшнас, татшӧм ӈаськыд плешатӧ аддза медводдзаӧс на,— водзӧ сёрнитіс Митрей Иван.

— Быдмӧма. Лада лоис менам кодзӧмыд да,— ошкис асьсӧ Галӧ Геня.— Эг кӧ кодз, крӧкальсьыд бы тӧлк эз вӧв. Ниртчис бы энь порсьяс дорӧ, вӧлі бы сутуга кодь.

— Пыралам инӧ. Недыр кежлӧ. Неуна мыйкӧкерыштам. Содтам смеллуннымӧс,— шуис Митрей Иван да восьтіс кильчӧ ӧдзӧссӧ.— Лӧсьӧдчан юкӧн помасис. Ставныд сюркнялінныд, кодлы мый колӧ вӧчны?

— Тӧдам!— ӧтвыв вочавидзисны куимӧн.

— Тэ, Евгень, меӧн кучкӧм бӧрас сійӧ жӧ здукас вожась жуялӧм порсь вылас, пӧрӧд кок йывсьыс. Тэ, Геня, сирась бӧръя кокъясас Евгеньӧн пӧрӧдӧм бӧрас да кыскы асланьыд. Тэ, Илля, сэки жӧ самась пельясас. Ӧстальнӧй уджыс менам, Иванлӧн.

— Гӧгӧрвоим, гӧгӧрвоим...

— Пуксьӧй пызан саяс, энӧ дивитӧй, сёйыштӧй, мый эм,— сёрнитіс Ӧпрӧсь тьӧтка, кияссӧ кресталӧмӧн пукаліс улӧс вылын.— Пӧкмелитчӧй, пӧди юръясыд висьӧны суббӧта луныд колис да...

Мӧдысь тшӧктӧм татчӧ эз ков. Ӧта-мӧд бӧрсяыс нёль удал зон сӧлісны пызан саяд.

— Асьныд кисьтӧй румкаясад,— тшӧктіс Ӧпрӧсь тьӧтка.

Иван кисьталіс румкаясӧ, точкысисны да залпӧн гуниктісны водкатӧ. Самасисны вӧлӧгаӧ. Ыж яйысь пӧжӧм шыд вӧлі чӧскыд! Галӧ Генялы паняс веськаліс кок шег. Лы костъяссьыс чурскис яйсӧ, гӧгӧрбок нёняліс да сюйис гач зептас кок шег лытӧ, пилы пӧ ворсантор.

Шыд тасьтітӧ ректӧм бӧрын ставӧн азыма нювсисны, коді — вомкӧтшъяссьыс сывсӧ, коді — кывнас судзӧдіс ныр улӧдзыс кайӧм госсӧ...

Кор ректісны кык сулея водкатӧ, Иван кынӧмас туп-тапкерис и шуис:

— Шабаш, ребята! Небзьыны вермасны сӧнъясыд. Ӧні — ас местаынӧсь и сой выннным, и кокъяс вылын зумыдӧсь. Кад!

— Öт-ти здукӧн рассчитайтчам,— содтіс Парась Евгень.

— Тэ, Öпрӧсь тьӧтка, сёянтор кисьт воръяс порсьыдлы,— сёрнитіс Митрей Иван.— Порсьыд ылалас, сэки и ме вирдышта сылы нӧшнас. А ті, ёртъяс, уджалӧй план серти.

— Тырмас велӧднытӧ, асьным тӧдам, мый колӧ ′медводз лязӧдны, сэсся нин т-торйӧдны туша дорсьыс юрсӧ... пуртыд кӧ л-лэчыд!— збояліс Парась Евгень.

Кор петісны ывлаӧ, порсьыд гид дорас азыма тяпйис нин сёянтӧ ворсьыс.

Куим мужичӧй ньӧжйӧникӧн мӧдісны кытшовтны порсьтӧ, метитчыны, коді — кокъясас, коді — рушку вылас, коді — пельясас. Митрей Иван кыдз пу нӧшнас кыньксьӧдіс юрланьыс, дзоргис плешас, вомгорулас шӧпкис: «Чоп-чоп-чоп, п-польполь. Эн пышйы, эн пов меысь. Мед бура веськала нӧшнас... Абу кузь нэма тэ олысьыс. Судьбаыд тэнад татшӧм...»

Порсьыд, тыдалӧ, гӧгӧрвоис, мый нӧшка мортсьыд бурсӧ не виччысьны, кутіс тшӧкыда лэптавны ныpсӧ сёян ворсьыс.

— Эн каттьы кадсӧ, ӧжгы нин!— пинь пырыс сӧдзӧдісны Иванлы ёртъясыс.

— Ӧжга, ӧжга. Быд уджын колӧ терпенньӧ,— Иван ньӧжйӧник лэптіс кыдз пу нӧшсӧ. Р-раз, два, тр-р-р-и-и... Жбач!.. Но?..

Сэк кості, кор нӧшкыдлы колӧ вӧлі шковгысьны плешкас, порсьыд бара лэптіс юрсӧ. Нӧшкыд сӧмын и гольсмуніс плеш вомӧныс. Иван киысь сійӧ мыніс да снаряд ӧдӧн лэбыштіс, лэбигас неуна крукыштіс Галӧ Генялысь сьылісӧ. Геняыд усис, гӧрба ныpнас гӧрыштіс порсьыдлысь зад вывсӧ. Порсьыд сэк жӧ чеччыштіс кыккокйыв, пӧрӧдіс ворсӧ, ӧтчыд зутшнитіс Иванӧс, коді лэбыштіс метра куим да кымыньӧн пласьтқысис кынмӧм му вылӧ. А порсьыд уськӧдчис восьса дзиръяӧд мир туй вылӧ да син ни пель дзиззьӧдіс бӧжсӧ лэптӧмӧн кытчӧкӧ сикт помланьӧ.

Парась Евгень да Дордон Илля чепӧсйисны порсь бӧрсяыд.

Геня чеччис, малаліс вольсьӧм ныpсӧ, броткис Иван вылӧ.

— Ма-астер! Тшыкӧдін ставсӧ. Тетюльтчыны вевъялі, а то эськӧ порсьыд пыдди лоис меным прӧщайтчыны олӧмыскӧд, а тэныд — решетка сайӧ, гӧгӧрвоан?!

— Ланьт! Ловъя тай. Менам практикаын тайӧ медводдза случай на. Коді тӧдіс, мый кучкигкості кывтӧм бӧлбаныд бара лэптас юрсӧ?— сёрнитіс Иван.— Вай, бурджык, отсав корсьны гач кизьясӧс.— Иван ӧти кинас кутіс усьысь гачсӧ, мӧднас мусьыс ӧктіс орӧм кизьяссӧ.

— Немуджсӧ эн вӧч. Со, пуртнас орӧд гез помсӧ да кӧртав гачтӧ. Тасма вылад деньгаыд али мый абу гозъялӧн? Эн нюжмась. Колӧ бергӧдны порсьсӧ. Сійӧ, вемтӧмыд, саймовтчас кытчӧкӧ.

— Кутлы гачӧс пӧдпушкаӧдыс, ме пока орӧда.

Галӧ Геня кутіс, Иван орӧдіс кӧлуй ӧшлан гез помсӧ, кӧрталіс гачсӧ коскас да бара на кватитліс нӧшсӧ, но мӧдыс горӧдіс:

— Эновт, Иван! Нӧшнад котӧртӧмыд — сикт пасьта серам, да порсьыд оз сибӧд ӧні верст сайӧ. Котӧртім! Со найӧ клуб дінті нин турзьӧны. Вӧтчы ме бӧрся.

Галӧ Геня, косіник морт, куим арӧсӧн пӧрысьджык Иванысь, ӧдӧбсис быттьӧ котралӧм кузя чемпион. Иван сы бӧрся.

Иван недыр вӧтчис Геня бӧрся да сувтіс. Пошкис, тыясыс петісны вомтіыс.

Геня бергӧдчыліс да горӧдіс:

— Вӧтчы, вӧтчы! Он али мый нин кӧсйы начкысьнысӧ талун?

— Энлы, разьсис кӧвйыд да бара усьӧ гачӧй. Кӧртала да вӧтӧда,— пӧръясис Иван, мышкасис Генялы да мӧдіс мошкоритчыны кӧвнас. Тадзи сійӧ недыр шойччис да ӧдӧбсис ветфельдшер бӧрся.

— Сулав, Геня,— тырӧм лов шы пырыс горӧдіс Иван,— йӧртіыс оз-ӧ Евгень да Илля вӧтлыны порсьтӧ?

— Найӧ кӧ? Найӧ! Со миянлань шенасьӧны кияснас. Бергӧдчам.

— Бӧрсӧ мунам воськолӧн, Геня, мед нин найӧ вӧтласны помӧдзыс. Лешак, котӧртӧмыд став вынӧс босьтіс. Сьӧлӧмӧй петӧ морӧсысь и.

— Тренируйтчыны колӧ, сэки он мудз. Тэ, кӧнкӧ, Иван, 8 классӧ помалӧм бӧрын ньӧтчыд на эн котӧртлы. Пелямын арӧс эм нин?

— Петі нин. Юрӧ быттьӧ ӧжыдӧн кадж-гӧны-кучкалӧны. Пальӧдіс дзикӧдз балбесыд. Воам да содтӧд пырыштлам тьӧтӧ ордас...

— Чӧл! Сідзи нин срамитчим пӧрысь морт водзас. Сикт пасьта сёрни вӧчим и,— ӧлӧдіс Галӧ Геня.

Гӧрд понтшак кодь чужӧмаӧсь бӧр матыстчисны найӧ Öпрӧсь тьӧтка керка дорӧ.

— Г-гидад нин быдтасыд, шойччӧ?— мыкталіг юаліс Иван,— а кӧнӧсь Евгень да Ильяыс?

— Лешак йылда оз-ӧ шойччы!— кильчӧ помас ышлолалысь Öпрӧсь тьӧтка вочавидзис налы.— Со тай картупель му гӧгӧрыс ордйысьӧны.

— Нёльӧныд ми сійӧс мигом йӧртам кӧть адӧ, кӧть райӧ, непӧштӧ гидӧ,— рочасис Иван.— Пошли, Геня! Тэ ӧтарас котӧрт, ме — мӧдарас.

Пемдытӧдзыс нёль удал зон вӧтлысисны порсь бӧрсяыд, быгзисны, но гидӧ йӧртны вына пемӧстӧ эз вермыны, некыдзи оз пыр.

Бур, мый Öпрöсь тьöтка смекнитіс да öдйö пöдлаліс дзиръясö. А то эськö бара на ковмис налы ордйысьны мир туй кузяыс.

Иван пошкис, шапка гугнас ниртіс чужöмтіыс визувтысь ньылöмсö, кыз мать чегис, Геня кутіс кынöмсö, быттьö сэті вундалісны ныж пыртöн. Евгень да Илля пукалісны веськыда кын му вылас, мышнысö пывсян стено пыкöмöн, дыша женöдчисны öта-мöдыскöд:

— Коліс водзвыв кöртавны бöръя кокъяссö, сэки эськö...

— Шедіс кö кöртавнытö,— торкис Иллялысь сёрнисö Евгень.

— Ставсö торкис Иван-мастерыд. Öні эськö эштöдчим нин, чöсмасим муснас, пукалім доз сайын,— сёрнитіс Евгень.— Аски кöсйи вöравны ветлыны...

— Дульсö эн петкöд пызан сайнад. Аски ковмас бара воны татчö. Öні, пемыднас, он уджав кималаснад.

— Ми тэкöд бурöсь жö. Сёйигас колі кыкнаннымлы уськöдчыны да пöрöдны кок йывсьыс, не виччысьны Иваныдлысь нöшнас йöй шенасьöмсö.

— Пищальысь кö пазьгин, медся надейнö вöлі,— сёрнитіс Илля.

— Кусö тшыкöдны? Сортсö чинтыны. Юр вемыс порох дука лоö и.

— Со, видзöд: Иваныд да Геняыд узьöны нин кын му вылас.

— Узям, дерт! Чеччыны ог вермöй, вынъяс бырисны,— вочавидзис Галö Геня.

Наысь неылын куйліс порсьыс. Сійö нырсö муас личкöмöн шойччис жö. Иван мöдöдчыліс кыссьыны порсьланьыс, но сюртöм дявöлыд казяліс, вöчис некымын воськов да бара водіс шойччыны. Недыр шойччис, ньöжйöникöн чеччис да зуйгис водзлань. Гид дорас исыштіс тыртöм ворсö, рукöстіс да лöня пырис гидас.

Нёль мужичöй чöв олісны. Налы шунысö вöлі нинöм. Сэк жö ывлаыс лои сап пемыд. Порсьлöн узян кад.

Аскинас тайö войтырыс бара зуйгисны Öпрöсь тьöтка керкалань, но весь, куим тьöтö гид дорас помалісны нин кульны порсьыдлысь кусö. Локылöма том зон да пищальысь öтчыд лыйöмöн и уськöдöма порсьтö. Öпрöсь тьöтка чукöстöма ас коддьöм пöдругаяссö да со эштöдöны нин. Иван вомсö восьтыліс отсасьöм кузя, но Малань тьöтка орöдіс:

— Ті, бобöяс, тöнлун отсасьömныд, ми талун кыдзкö асьным нин. Тіянтöг.

Нёль мужичöй сулалісны юрсö öшöдömöн, сэсся кыв шутöг мöдісны разöдчыны.

Öпрöсь тьöтка керкаысь кыліс пражитöм мус кöр. Нёльнанныслöн вомкöтшъястіыс мöдöдчис визувтны дуль ва.

Митрей Иван мыйкö дыра нуыштіс кыдз пу нöшсö, сэсся матькыштіс да выныштчömöн жвучнитіс ылö туй бокö.

Мöдöдчис медводдза лым, медым, буракö, дзебны тöрытъя вийсьömыслысь кок туйяссö.

Техн. редактор *И. Оплеснин.*

Адрес редакции: 167610, г. Сыктывкар, Дом печати, комн. 26.

Телефоны редакции: 2-47-52 (гл. редактор), 2-51-52 (отв. секретарь).

Сдано в набор 23/I-1981 г. Подп. к печати 12/II-1981 г. Формат 70×108$^{1}/_{16}$. Печ. лист. 4+0,25 п. л. вклейка. Приведенных печ. листов 5,6. Тираж 5790 экз. Ц01105. Заказ № 605. Цена 20 коп.

Республиканская типография Государственного комитета Коми АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. 167610, г. Сыктывкар, ул. Коммунистическая, 20а.

Шувгы, вӧр, вой и лун

Кывъясыс Вл. Поповлӧн. Музыкаыс П. Чисталёвлӧн (ротитӧй)
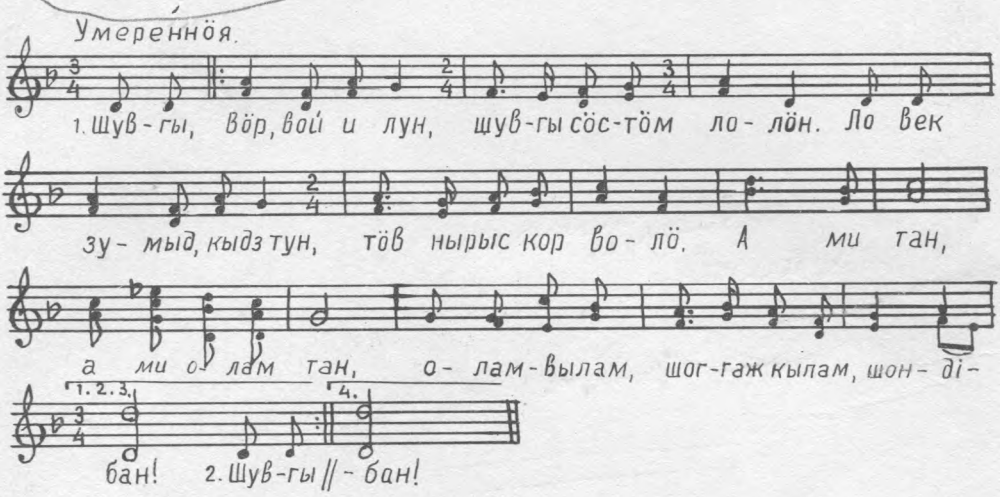
Шувгы, вӧр, вой и лун,
Шувгы сӧстӧм лолӧн,
Ло век зумыд, кыдз тун,
Тӧв ныр ыс кор волӧ.

Припев:

А ми тан,
А ми олам тан,
Олам-вылам,
Шог-гаж кылам,
Шондібан!
Шувгы, вӧр, вой и лун,
Кывсьы-нимав ылӧ,
Мед нӧ тшӧтш кок ув му
Вынйӧр йывсьыд сьылӧ.

Припев.

Шувгы, вӧр, вой и лун,
Гожся жар кӧть туröб,
Мед нӧ некор оз вун
Нэмӧвӧйся бурыд.

Припев.

Шувгы, вӧр, вой и лун,
Бур йӧз шудӧн ов тэ.
Кӧть мед кытчӧ ог мун,
Кыла джуджыд ловтӧ.

Припев.

1981

20 кöп.

Индекс 73069

«Ижемскöй» совхозысь кöр видзысь, Трудöвöй Красноöй Знамя ордена кавалер А. А. Артеев (Аким Сань).

Снимайтіс Ю. Хорунжий.